

สาร

ภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

Academic Journal of Sustainable Habitat Development

ISSN: 28822-0390 (Online)

ปีที่ 7

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2569

Vol.7 No.1 JAN - JUN 2026

วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

Academic Journal of Sustainable Habitat Development

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2569)

Vol.7 No.1 (January-June 2026)

ISSN : 2822-0390 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน “Academic Journal of Sustainable Habitat Development (AJ-SHaDa)” มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับศาสตร์พระราชา หรือนโยบายการพัฒนาของภาครัฐครอบคลุมสาขาต่าง ๆ ได้แก่ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, การบริหารจัดการ, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาท้องถิ่น, ภูมิสังคมและนิเวศวิทยา, รัฐศาสตร์, รัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่บทความบทความวิจัยและความวิชาการให้แก่คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เปิดรับบทความภาษาไทยและอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่

วารสารเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) คือ ฉบับที่ 1 ระหว่างมกราคม - มิถุนายน และฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม

คณะกรรมการที่ปรึกษา

นายสิทธิชัย อิงภากรณ์

ดร.โกมล แพรกทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ

นายกสมาคมภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

อุปนายกสมาคมภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บรรณาธิการ

นายคณิต อนุธรรมเจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

นายคณาภรณ์ อนุธรรมเจริญ

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ตั้งจธรรม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรมย์ สีดาคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา สุวรรณประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมนต์ สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรภพ วงศ์รอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ นพแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิน หุตานุวัตร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้า
คุณทหารลาดกระบัง
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐวิภาณ สุทธิกุลบุตร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิกร มหาวัน	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ฝ่ายจัดการวารสาร

นางศิรินทิพย์ ผาเจริญ

สำนักงาน

สมาคมภูมิโนเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน เลขที่ 277 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ 50200

บทบรรณาธิการ

วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน ฉบับนี้เป็นปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2569 ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่าน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้พิจารณาบทความและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ บรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่และเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชุมชนตามภูมิสังคมที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้กว้างขวางและเกิดยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ฉบับนี้ มีบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ทั้งสิ้น 12 บทความ ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 11 เรื่อง คือ

- 1) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดย อัมเบกา แซ่เตีย และคณะ
- 2) การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดย บุษบากร เลิศประเสริฐ และคณะ
- 3) การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก โดยศิวัธน วงศ์ยุทธนนท์ และคณะ
- 4) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง โดย เฉลิมลาภ ศิริวรรณ และธรรมพร ดันตรา
- 5) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี โดย รติพงษ์ เรืองพล และไพศาล เครือแสง
- 6) การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดย กฤตานุัฐ ญาณปิน และคณะ
- 7) การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดย พระปลัดวีระคุณ พรหมญาณ (กองราช) และคณะ
- 8) การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืน จังหวัดตาก โดย วรณกนก ชัยพันธ์ และคณะ
- 9) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ โดย ลัญจิกา ขนอม และคณะ
- 10) การพัฒนาพุทธนวัตกรรมการเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี และคณะ
- 11) ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ โดย มงคลชัย สมศรี และคณะ

และบทความวิชาการ จำนวน 1 เรื่อง คือ

12) การบวชป่ากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรและพื้นที่จิตวิญญาณ กรณีศึกษาอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดย กฤษฎธิ์ สุนันตา และวินิจ ผาเจริญ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้กลั่นกรองและปรับปรุงบทความให้มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

(นายคณิต อนุธรรมเจริญ)

บรรณาธิการวารสาร

ทัศนะคติและความคิดเห็นในบทความของวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	ข
บทบรรณาธิการ	ค
บทความวิจัย	
การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่	1-13
: อัมเบกา แซ่เตีย, ประเสริฐ ปอนถิ่น และนพตณ ปัญญาวิรัตน์	
การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่	14-25
: บุษบากร เลิศประเสริฐ, สมจิต ขอนวงศ์ และสายัณห์ อินนันใจ	
การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก	26-36
: ศิวัน วงศ์ยุทนนท์, ภาสกร ดอกจันทร์ และยุวดี พ่วงรอด	
การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภฏบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง	37-51
: เฉลิมลาภ ศิริวรรณ และธรรมพร ต้นตรา	
แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี	52-65
: รติพงษ์ เรืองพล และไพศาล เครือแสง	
การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	66-80
: กฤดาณัฐ ญาณปิน, ประเสริฐ ปอนถิ่น และนพตณ ปัญญาวิรัตน์	
การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่	81-93
: พระปลัดวีระคุณ พรหมญาโณ (กองราช), อภิรมย์ สีดาคำ และประเสริฐ ปอนถิ่น	

- การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จังหวัดตาก 94-109
: วรรณกนก ชัยพันธ์, ปิยะพิศ ขอนแก่น, อีสริย์ ฮาวปิงใจ
และปัญจพร คำโย
- ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ 110-121
: ลัญฉิกา ขนอม, เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และบำเพ็ญ เขียวหวาน
- การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทาง
ศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับ
การท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน 121-137
: พระมหาวิรัตน์ สุรเมธี, วิราษ ภูมาศรี, วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา
และพรทิพา ชนะโยธา
- ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐาน
พุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ 138-148
: มงคลชัย สมศรี, พระครูวินัยธรสันชัย ญาณวิโร และ
บุลากร ผือฮีเขวา
- บทความวิชาการ**
- การบวชป่ากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรและพื้นที่จิต
วิญญาณ กรณีศึกษาอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ 149-163
: กฤษติ์ สุนันตา และวินิจ ผาเจริญ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาล
ตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
Integrating Buddhist Principles to Promote People's Quality of
Life of Nong Yaeng Subdistrict Municipality at
San Sai District in Chiang Mai Province

อัมเบกา แซ่เตีย¹, ประเสริฐ ปอนถิ่น² และ นพดณ ปัญญาวีรทัต³
Ambika Saetia¹, Prasert Pontin² and Noppadon Panyaweeratad³

Received: 16 May 2025; Revised: 23 August 2025; Accepted: 24 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 2) เปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณประกอบด้วยประชาชน จำนวน 377 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมและตามหลักภาวนา 4 อยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ระดับการศึกษาของประชาชนมีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ขณะที่ปัจจัยเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ไม่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตโดยรวม และ ตามหลักภาวนา 4 โดยรวม จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3) นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

^{1 2 3} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya Chiang Mai Campus
Corresponding author, e-mail: ambikadeva768@gmail.com

(1) กายภาวนา พัฒนากาย เช่น จัดอบรมด้านสาธารณสุขและส่งเสริมการออกกำลังกาย (2) จิตตภาวนา ส่งเสริมสุขภาพจิตผ่านการฝึกสมาธิและศิลปะบำบัด (3) สីลภาวนา ส่งเสริมระเบียบวินัยในสังคมผ่านการอบรมศีลธรรมและมาตรการรักษาความปลอดภัย (4) ปัญญาภาวนา เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข่าวสารโดยง่าย ผ่านสื่อออนไลน์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบูรณาการหลักพุทธธรรม; การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน; หลักภาวนา 4

Abstract

This research article aims to: 1) study the level of quality of life promotion for the citizens by the Nong Yaeng Subdistrict Municipality, San Sai District, Chiang Mai Province; 2) compare the promotion of quality of life classified by personal factors; and 3) propose guidelines for integrating Buddhist principles to enhance the quality of life of the citizens in the area. This mixed-method research utilized a quantitative approach with a sample group of 377 residents. Data were collected using questionnaires and analyzed through frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using F-tests. The qualitative part involved in-depth interviews with 9 key informants and employed content analysis.

The research findings revealed that: 1) The overall level of promoting the quality of life of the people of Nong Yaeng Subdistrict Municipality, San Sai District, Chiang Mai Province, according to the 4 principles of meditation, and the overall level of promoting the quality of life of the people is at a high level; 2) when comparing the promotion of quality of life based on personal factors, it was found that educational level significantly affected the quality of life promotion at the 0.05 level of statistical significance, thus accepting the research hypothesis. However, gender, age, occupation, and income did not show significant differences overall and in terms of the Four Bhavana principles, resulting in the rejection of the research hypothesis. 3) integration Buddhist principles to enhance quality of life include: (1) Kaya-bhavana– physical development through public health training and promoting exercise; (2) Citta-bhavana – mental development through meditation and art therapy to improve mental well-being; (3) Sila-bhavana – moral development by organizing ethical training and community safety measures to foster social discipline and order; and (4) Panya-bhavana – wisdom development through accessible information dissemination and building collaborative networks for sustainable community development.

Keywords: Integration of Buddhist Principles; Promotion of People's Quality of Life; Four Principles of Meditation

บทนำ

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา และความเจริญรุ่งเรืองของสังคมโลก เนื่องจากมนุษย์มีศักยภาพในการคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ และพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ มนุษย์ยังสามารถปรับตัวและเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถที่มีอยู่นอกจากนี้ มนุษย์ยังเป็นผู้ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในหลาย ๆ ด้าน เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาทักษะของบุคลากร สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและนวัตกรรมในกระบวนการผลิต นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การสร้างสรรค์นวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต การศึกษา และการวิจัยที่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม คุณภาพชีวิตของมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา และดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) หลักทฤษฎีส่งเสริมคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก(WHO, guidelines on hand hygiene in health care settings, 2009) การส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีการแบ่งออกเป็น ด้าน ได้แก่ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านจิตใจ 3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4. ด้านสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดทางสังคมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่ควรประกอบด้วย 3 ด้านคือ การมีชีวิตที่ยืนยาว การมีความรู้ และมาตรฐานความเป็นอยู่ ระดับคุณภาพชีวิตจะสูงหรือต่ำจึงขึ้นกับสภาพแวดล้อม ณ เวลานั้น “คุณภาพชีวิตควรถูกวัด ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งแต่ละคนย่อมมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันในแต่ละระดับ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของแต่ละบุคคลที่มีความพึงพอใจในระดับต่างกัน” ดังนั้น การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์เป็นผู้นำในการสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่ดี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในสังคมและการทำงานร่วมกันอย่างสามัคคี ส่งเสริมการพัฒนาและความมั่นคงของสังคม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) จัดทำขึ้นในช่วงเวลาปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ให้เกิดความมั่นคงด้านสังคมเศรษฐกิจ (เทศบาลตำบลหนองแห่, 2566) คุณภาพของมนุษย์ได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ ล้วนมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นต่อบุคคล และสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อยกระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เพื่อให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา มีเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลที่ประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานที่พอเพียง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพของแต่ละบุคคล ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เศรษฐกิจส่วนบุคคลหรือครอบครัว เป็นบุคคลที่รู้จักตนเอง เผื่อแผ่ผู้อื่น มองโลก ในแง่ดี มีความเชื่อ มีสัมพันธภาพที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2556) หากครอบครัวแต่ละชุมชนมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา การมีแนวคิดและเจตคติที่ดี การรู้จักบริหารตนเอง การมีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น การมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม หากคุณภาพชีวิตของประชาชนได้รับการพัฒนา ปัญหาในสังคมก็จะลดน้อยลง เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรมปัญหามลภาวะเป็นพิษ ทำให้ภาครัฐพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น จนระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554), 2550)

จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเน้นการพัฒนา ในด้านการเสริมสร้างสังคมคุณภาพ เมืองน่าอยู่มีความปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมสังคมคุณภาพ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง และเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย โดยเน้นกลุ่มเปราะบาง และรองรับสังคมผู้สูงอายุ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้กลไกประชารัฐ เพิ่มประสิทธิภาพด้านความมั่นคงภายใน โดยบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อรับมือกับภัยคุกคามทุกรูปแบบ เพิ่มประสิทธิภาพและความพร้อมด้านความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน เพิ่มประสิทธิภาพและเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมถึงความปลอดภัยทางถนนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2566)

เทศบาลตำบลหนองแห่ ประชาชนในพื้นที่ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ ที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยากลำบาก ในด้านเศรษฐกิจประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ มีรายได้น้อยและไม่มีความมั่นคง เนื่องจากเป็นเกษตรกรที่ขาดทุนหมุนเวียน ในด้านสุขภาพประชาชนมีพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น ขาดการออกกำลังกาย และโรงพยาบาลในพื้นที่มีจำนวนไม่เพียงพอ ส่วนด้านการศึกษา โรงเรียนในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาเพียงพอ และการสนับสนุนทางการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอ ผู้ปกครองจึงขาดความเชื่อมั่นในระบบการศึกษา นอกจากนี้ ปัญหาด้านความปลอดภัยก็ยังมีอยู่ โดยมีการลักขโมยเนื่องจากมีประชากรแฝงที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนในด้านเทคโนโลยี ชุมชนยังขาดความรู้และตามไม่ทันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและสถานะทางสังคม ทำให้ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และรู้สึกไม่เท่าเทียมในสังคม (เทศบาลตำบลหนองแห่, 2566) ผลที่ตามมา คือ ความเครียดที่ส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลง ทำให้มีความทุกข์ในการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี การนำหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของหลักพุทธธรรม ที่จะทำให้อุณหภูมิชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจดีขึ้น พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่มีความหมายว่า ทำให้เจริญองงามหรือฝึกฝนให้เจริญยิ่งขึ้นไป ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับพัฒนาได้แก่ หลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กายภาวนา 2) สติภาวนา 3) จิตตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา (อง.ปญจก. (บาลี) 22/79/121)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา ระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในการนำหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตามความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 6,326 คน โดยการนำไปกำหนดหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Statistics: An Introductory Analysis, 1973) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 377 คน

1.2 เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเชิงปริมาณคือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน โดยใช้หลักทฤษฎี 4 ได้แก่ 1) กายภาพนา พัฒนากาย 2) สีสภาพนา พัฒนาศีล 3) จิตตภาพนา พัฒนาจิต 4) ปัญญาภาพนา พัฒนาปัญญา ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา ลักษณะแบบสอบถามปลายเปิด แบบสอบถามได้นำไปใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เพื่อคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.987

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสืออนุญาตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เพื่อใช้ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็น

ผู้ดำเนินการแจกแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลตำบลหนองแห่่งด้วยตนเองตลอดกระบวนการวิจัย

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ วิเคราะห์การเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยปัจจัยส่วนบุคคล ทั้ง 4 ด้าน และ ตามหลักภาวนา 4 โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีจำนวน 9 รูปหรือคนแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้ปฏิบัติงานทางพระพุทธศาสนาจำนวน 1 รูป 2) นักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 1 คน 3) กลุ่มผู้บริหารเทศบาลตำบลหนองแห่่ง จำนวน 2 คน 4) กลุ่มผู้ปฏิบัติการเทศบาลตำบลหนองแห่่ง จำนวน 2 คน 5) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 3 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยอ้างอิงจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และเหมาะสมต่อการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม และการบูรณาการหลักภาวนา 4 กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน ได้แก่ 1) กายภาวนา 2) สีสภาวนา 3) จิตตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอหนังสืออนุญาตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เพื่อใช้ในการลงพื้นที่และดำเนินการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบท (Context) พร้อมจัดเรียงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการบันทึกเสียงและจดบันทึกการสัมภาษณ์ และนำเสนอผลโดยอ้างอิงบริบทและถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางต่อไปนี้

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน โดยภาพรวม	ระดับการส่งเสริม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านร่างกาย	4.48	0.26	มาก
2. ด้านจิตใจ	4.47	0.27	มาก
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.45	0.27	มาก
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	4.48	0.27	มาก
ภาพรวม	4.47	0.17	มาก

ตารางที่ 1 ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง
อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

จากตารางที่ 1 ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$, S.D.=0.17) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านร่างกาย อยู่ในระดับมาก และ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก เท่ากัน และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงจุดที่เทศบาลยังสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ โดยเฉพาะเรื่องความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป จึงควรส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูสายสัมพันธ์และสร้างคุณภาพชีวิตที่สมดุลยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปผลได้ดังตารางต่อไปนี้

สมมติฐานที่	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	F-test	ค่า Sig.	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	0.144	0.119	-	✓
2	อายุ	การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	0.551	0.737	-	✓
3	ระดับการศึกษา	การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	0.129	0.026	✓	-
4	อาชีพ	การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	0.900	0.481	-	✓
5	รายได้	การส่งเสริมคุณภาพชีวิต	0.490	0.205	-	✓

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของ
เทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้งอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ อาชีพ และ รายได้ของประชาชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นระดับการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสะท้อนว่าระดับการศึกษามีผลต่อการรับรู้และการเข้าถึงการส่งเสริม

คุณภาพชีวิตของเทศบาล โดยผู้ที่มีการศึกษาสูงมักเข้าถึงข้อมูลและบริการได้มากกว่า จึงควรปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับระดับการศึกษา เพื่อให้ทุกกลุ่มประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ 1) จัดอบรมอาสาสมัครด้านสาธารณสุข การปฐมพยาบาล กิจกรรมออกกำลังกาย เพื่อเสริมสร้างกายภาพนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านร่างกาย ให้ชุมชนเข้มแข็งปราศจากโรค 2) สร้างเครือข่ายดูแลซึ่งกันและกัน ผักสมายิ และศิลปะบำบัด เพื่อเสริมจิตตภาพนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ลดความเครียด และพัฒนาสุขภาพจิต 3) เสริมสร้างความปลอดภัยในชุมชน จัดอบรมศีลธรรม สนับสนุนศิลปภาพนา ด้วยการสร้างสังคมที่มีระเบียบ วินัย และเคารพกติกา สาธารณะ ด้วยการติดตั้งกล้องวงจรปิดและเปิดช่องทางแจ้งเบาะแสและสังคมที่มีระเบียบ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ และเอกสาร เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข่าวสาร ส่งเสริมปัญญาภาพนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านปัญญา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสและความหลากหลายของโครงการพัฒนาชุมชน พัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน พัฒนาสิ่งแวดล้อม มุ่งหวังให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นอภิปรายผลดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าเทศบาลมีบทบาทและความใส่ใจในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนในทุกมิติอย่างเหมาะสม โดยในด้านร่างกาย และด้านสิ่งแวดล้อมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับความสะอาด ความปลอดภัย และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสะท้อนถึงจุดที่เทศบาลยังสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ โดยเฉพาะเรื่องความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยกรณ์ จันทรทอง (2566) พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านสังคม รองลงมาคือ ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านร่างกาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนา ตฤณารังสี (2565) พบว่า สภาพการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงานไทย สภาองค์การนายจ้าง เอส.เอ็ม.อี แห่งประเทศไทย โดยภาพรวม การบริหารจัดการตามกระบวนการ PDCA โดยภาพรวม และ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานตามหลักภาพนา 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพล ยาวิชัย (2566) พบว่า การบูรณาการระดับความเห็นการให้บริการประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการให้บริการอย่างเสมอ และ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

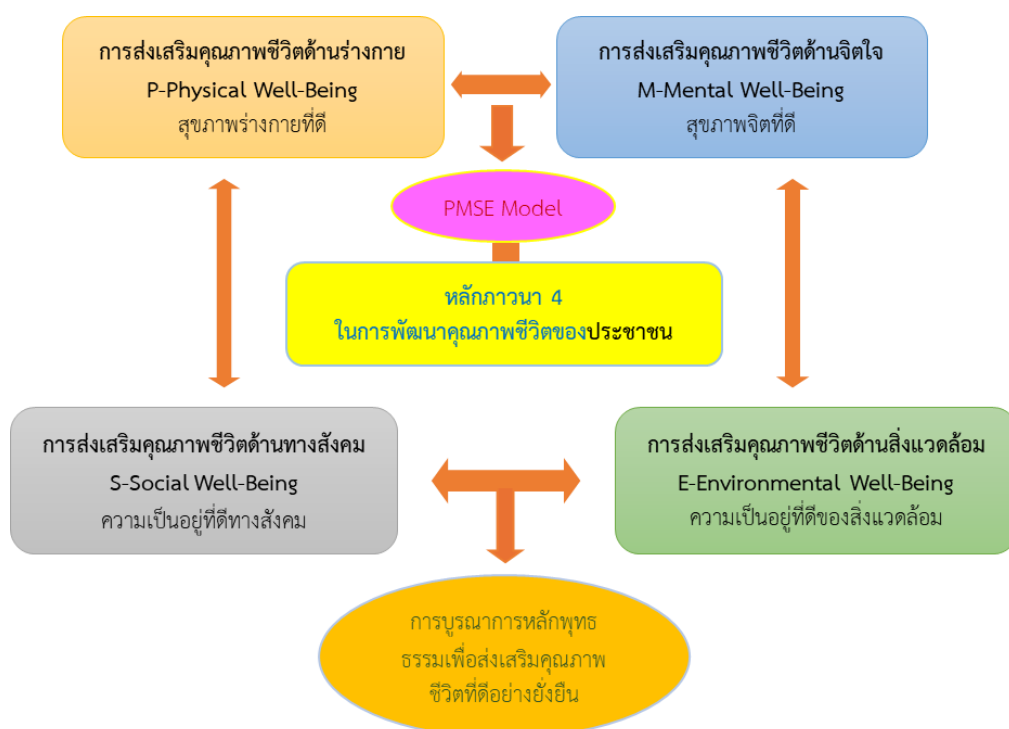
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกัน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในด้านการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูล และบริการของเทศบาล จึงควรมีการออกแบบนโยบายที่เหมาะสมกับแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม ในขณะที่ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฦกฐกนัย อ่องเอื้อ (2564) พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี ที่มี เพศ อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนรรฆ อีสเฮาะ (2562) พบว่า ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม ประชาชนที่มีสถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตแตกต่างกัน ในขณะที่ประชาชนที่มีเพศ อายุ และจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพร บุญเกื้อ (2566) พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรี ประชาชนที่มี เพศ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห้ง อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ควรเสริมสร้างกายภาวนา โดยกิจกรรมออกกําลังกาย ผึกสมาธิ เพื่อเสริมจิตตภาวนา ลดความเครียด และพัฒนาสุขภาพจิต จัดอบรมศีลธรรม สนับสนุนศีลภาวนา สร้างสังคมที่มีระเบียบด้วยการติดตั้งกล้องวงจรปิด ส่งเสริมปัญญาภาวนา โดยส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านปัญญาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโดยง่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภาคภูมิ สุชีโต (ช้างวัลย์) (2564) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักภาวนา 4 ครอบคลุมด้านสุขภาพ กายภาวนา ด้านสังคม ศีลภาวนา ด้านจิตใจ จิตตภาวนา และด้านปัญญา ปัญญาภาวนา ผ่านกิจกรรมดูแลร่างกาย การพบปะสังคม การบรรยายธรรม และอบรมความรู้ในยุคนิวนอร์มอล เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างครบวงจรและสมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์) (2563) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุนำหลักการพัฒนาดตนเองตามหลักภาวนา 4 มาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างมีความสุข ด้านกายภาวนา ผู้สูงอายุได้ฝึกพัฒนาสติในการดำเนินชีวิตของตนเอง ผึกการอยู่อย่างกินง่าย ด้านศีลภาวนา ผู้สูงอายุได้พัฒนาดตนเองด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมอินทรีย์ ด้านจิตตภาวนา ผู้สูงอายุฝึกพัฒนาจิตใจของตนเองด้วยการสวดมนต์ภาวนา และการนั่งสมาธิ และด้านปัญญาภาวนา ผู้สูงอายุใช้ปัญญาคิดในสิ่งที่มีเหตุและผล มีความรู้สึกตัวทุกขณะใช้

ปัญหาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ สามารถนำหลักภาวะนา 4 มาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ พักร์ ผิวศรี (2563) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภาวะนา 4 ได้แก่ 1) ด้านกายภาวนาโดยส่งเสริมสุขภาพร่างกายและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม 2) ด้านศีลภาวนาเน้นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสังคมและการเสริมสร้างปัญญาผ่านเทคโนโลยี 3) ด้านจิตภาวนาส่งเสริมจิตใจที่สงบสุข มีเมตตาและสุขภาพจิตดี และ 4) ด้านปัญญาภาวนาโดยพัฒนาปัญญาญาณให้เห็นความจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่งอย่างถูกต้องและปล่อยวางจากความยึดมั่น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์จากงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนของเทศบาลตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ดังปรากฏเป็น PMSE Model สรุป ได้ดังนี้

การมีความเป็นอยู่ที่ดีครอบคลุมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการหลักภาวะ 4 คือ กายภาวะ จิตภาวะ สิลภาวะ และปัญญาภาวะ จะช่วยส่งเสริมความสมบูรณ์ในชีวิตได้อย่างแท้จริง ในด้านความเป็นอยู่ทางกาย การดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นการส่งเสริม กายภาวะ คือการฝึกอบรมกายให้แข็งแรงและเหมาะสมแก่การดำเนินชีวิต การปฏิบัติธรรมและการทำสมาธิเป็นการพัฒนาจิตตามหลักจิตตภาวะ ช่วยให้มีสติ สมาธิ และสามารถจัดการอารมณ์ได้อย่างมั่นคง พร้อมทั้งส่งเสริมศีลธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข การรักษามารยาทและเคารพสิทธิซึ่งกันและกันเป็นการดำรงตนอย่างมีระเบียบแบบแผน สะท้อนหลักสิลภาวะในการฝึกอบรมศีล เพื่อเสริมสร้างความประพฤติดีทั้งงามและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ในเรื่องสิ่งแวดล้อม การตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำต่อธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เป็นการแสดงออกของปัญญาภาวะ ซึ่งมุ่งฝึกอบรมปัญญาให้เห็นเหตุผลและเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งอย่างถูกต้อง เพื่อส่งเสริมสิ่งแวดล้อม

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยพบว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นระดับการศึกษาซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ระดับการศึกษามีผลต่อการรับรู้และการเข้าถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต อีกทั้งการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักภาวะ 4 ด้านกายภาวะ จิตภาวะ สิลภาวะ และปัญญาภาวะ โดยจัดกิจกรรมอบรมสุขภาพ การฝึกสมาธิ ส่งเสริมศีลธรรม และเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการมีส่วนร่วมในชุมชน พร้อมสร้างเครือข่ายและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำงานวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากงานวิจัย ควรส่งเสริมนโยบายสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน ผ่านกิจกรรมสาธารณะและศูนย์บริการทุกช่วงวัยเพื่อความมั่นคงทางสังคมและจิตใจ ควรบูรณาการการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในระบบการศึกษา สนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง

1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ จากงานวิจัย ควรมีการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น เวทีเสวนาและวันนัดพบ เพื่อส่งเสริมการพูดคุยและช่วยเหลือกัน ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และจริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและอนุรักษ์ประเพณี ควรจัดอบรมพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีและสร้างแพลตฟอร์มสื่อสารชุมชน และสร้างช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อเสนอไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ตอบโจทย์และสร้างความสามัคคีอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน ในเทศบาลอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านอากาศสะอาดไร้ฝุ่น PM 2.5 ในยุคดิจิทัล

2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตที่สมดุล: กรณีศึกษาการดำรงชีวิตด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการใช้เทคโนโลยีในครัวเรือน

2.4 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง โมเดลการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในยุค 5G

เอกสารอ้างอิง

- ณัฏฐกันย์ อ่องเอื้อ. (2564). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- เทศบาลตำบลหนองแห่. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น (2566 – 2570) เทศบาลตำบลหนองแห่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ม.ป.ท.
- พระภาคภูมิ สุชีโต (ช่างวัลย์). (2564). ธรรมะละอวย: กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนยายชา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์). (2563). การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภวนา 4: กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พักร์ ผิวศรี. (2563). การพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภวนา 4 ในเขตพื้นที่ ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- รัตนา ตฤณรังสี. (2565). การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธธรรมาภิบาลของแรงงานไทยสภาองค์การนายจ้าง เอส.เอ็ม.อี แห่งประเทศไทย. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- วลัยกรณ์ จันทรทอง. (2566). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภวนา 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังลึก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2556). คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมดาเพลส จำกัด.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554). ปทุมธานี: บริษัท สกายบุ๊กส์.
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.
- สุภาพร บุญเกื้อ. (2566). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น ของสตรีในเขตเทศบาลตำบลคอนสวรรค์: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- อนรรฆ อีสเฮาะ. (2562). คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- อรรถพล ยาวิชัย. (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อให้บริการประชาชน ของที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดตาก. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. New York.: arper and Row Publications.
- WHO. (2009). guidelines on hand hygiene in health care settings. Geneva: World Health Organization.

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น
ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่
Application of Buddhist Dhamma in Water Management of
Local Administrators in Hua Mueang Subdistrict Administrative
Organization, Song District, Phrae Province

บุษบากร เลิศประเสริฐ¹, สมจิต ขอนวงศ์² และ สายัณห์ อินนันใจ³
Busabakorn Laetpasoet¹, Somjit Konwong² and Sayan Innunjai³

Received: 20 May 2025; Revised: 17 September 2025; Accepted: 19 September 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งศึกษาระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น และเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น การวิจัยเป็นรูปแบบผสมวิธี ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป จำนวน 372 คน มีเครื่องมือเป็นแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่หลักพุทธธรรม 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในระดับสูง และแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น ได้แก่ 1) ปัญญาพละ (ความรู้ความสามารถ) ผู้บริหารท้องถิ่นมีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มีการวางแผนและแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำให้ชัดเจนได้ 2) วิริยพละ (ความเพียร) ผู้บริหารท้องถิ่นมีความขยันที่ลงตรวจสอบพื้นที่น้ำในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) อนวัชชพละ (ความซื่อสัตย์สุจริต) ผู้บริหารท้องถิ่นต้องทำงานการจัดการน้ำด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรม 4) สังคหพละ (การสงเคราะห์) ผู้บริหารท้องถิ่นเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ไขปัญหา เพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการบริหารจัดการน้ำ

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การบริหารจัดการน้ำ; ผู้บริหารท้องถิ่น

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่; Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
Corresponding author, e-mail: yuwakon2519 @gmail.com

Abstract

This research article aims to examine the level of water management among local administrators in the Subdistrict Administrative Organization of Hua Mueang, Song District, Phrae Province. It also investigates the relationship between the Four Powers of Dhamma (Bala 4) and water management practices of local administrators, and proposes guidelines for applying Buddhist principles to enhance water management. The study adopts a mixed-methods approach. Quantitative data were collected from a sample of 372 respondents aged 18 years and above using a structured questionnaire. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, were employed for data analysis, while Pearson's correlation coefficient was used to examine the relationship between the Four Powers of Dhamma and water management. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with nine key informants.

The findings reveal that the overall level of water management among local administrators was at a high level. The Four Powers of Dhamma were found to have a strong positive correlation with water management practices. Furthermore, the application of Buddhist principles for water management includes: (1) Paññā-bala (power of wisdom), where local administrators possess knowledge, competence, and experience in planning and problem-solving related to water management; (2) Viriyā-bala (power of diligence), reflecting consistent effort in monitoring and managing water resources within the community; (3) Anavajja-bala (power of integrity), emphasizing honesty, transparency, and fairness in water management practices; and (4) Saṅgha-bala (power of benevolence), where local administrators serve as role models and work for the collective benefit in addressing water management issues.

Keywords: Buddhist Principles; Water Resource Management; Local Administrators

บทนำ

ประเทศไทยทั่วทุกภาคประสบกับปัญหาเรื่องน้ำ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำหลากและน้ำเน่าเสีย ส่งผลให้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังเป็นต้นเหตุของความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน ในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการน้ำและระบบข้อมูลที่ดีอย่างเพียงพอ สำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม โดยวางแผนบริหารจัดการ แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในรูปแบบ Big Data มีฐานข้อมูลหลากหลาย สนับสนุนการสร้างศูนย์ข้อมูลและเสริมเศรษฐกิจชุมชน ภายใต้การทำงานเชิงพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาวิทยาลัยพลุดอกเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ที่ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูล (Big Data) เพื่อเป็นฐานการวิเคราะห์และวางแผนบริหารจัดการ พร้อมทั้งวางแผนการดำเนินงาน รวมทั้งสามารถเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้ในทุกสถานการณ์ (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ, 2560)

องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น มีอำนาจและหน้าที่ในการดูแล จัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะตามหลักพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น อันเป็นบทบาทหน้าที่ที่ได้รับจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2554 มีเขตรับผิดชอบครอบคลุม 13 หมู่บ้าน เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากรมากถึง 6,509 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนาปีและนาปรัง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มติดแหล่งน้ำ คือ แม่น้ำยม และระบบชลประทานฝ่งซ้าย มีพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ จำนวน 21,659 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง, 2567) ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ทำเกษตรที่ใหญ่ในอันดับต้น ๆ ของอำเภอสอง ที่มีการใช้น้ำในภาคการเกษตรปริมาณมาก ส่งผลให้เกิดปัญหา ปริมาณน้ำก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนที่ผ่านมามีการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดการน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เมื่อเกิดวิกฤตน้ำแล้งและ ประชาชนมีความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรสูง การกระจายน้ำจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการโดยเฉพาะในช่วงฝนทิ้งช่วงในฤดูการเพาะปลูกข้าว ทำให้เกิดภัยแล้ง ส่งผลให้นาข้าวแห้งตาย และเมื่อเมื่อเข้าสู่ฤดูฝนตกหนัก ทำให้เกิดน้ำท่วมขัง นาข้าวและผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย หรือแม้แต่การคาดการณ์ระดับความรุนแรงของภัยพิบัติ ก็ไม่ได้มีการวางแผนรับมือ (ซัชชัย ปะมาคะเต, 2558)

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งที่จะศึกษาการบริหารจัดการน้ำตามรูปแบบของภาครัฐและรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหัวเมือง โดยอาศัยการประยุกต์หลักพุทธธรรม มาเป็นหลักในการบริหารจัดการน้ำ เนื่องจากหลักพุทธธรรมเน้นการพึ่งพาตนเอง การรู้จักแบ่งปันใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ นอกจากนี้ยังจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน และยังสามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวและสร้างความตระหนักรู้ในการรักษาและใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางในการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำให้เกิดความยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักผล 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักธรรมเพื่อบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน 5,232 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่, 2568) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุตรของ ทาโร่ ยามาเน่ ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (สุรพล สุษะพรหม และสุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ, 2553) โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน พิจารณาจากจำนวนประชากรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนประชากร และการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการวิจัยจำนวน 9 รูปหรือคน

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ และนำแบบสอบถามที่ได้หาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (สมนึก ภัททิยธนี, 2565) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.96 และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเชื่อมั่นได้เท่ากับ 0.856 และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ และนำแบบสัมภาษณ์ให้กรรมการควบคุมสารนิพนธ์ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ เพื่อขอความเห็นชอบ

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 372 ชุด ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับมาแล้ว นำมาตรวจสอบความถูกต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 372 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์และเลือกใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันเพื่อหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างหลักผล 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับข้อมูลสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอในรูปของความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

จากการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม ประชาชนในพื้นที่มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นอยู่ในระดับปานมาก ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.53) สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดสรรน้ำ ซึ่งถือเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รองลงมาคือ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร อย่างไรก็ตาม บทบาทด้านการอนุรักษ์น้ำมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระยะยาว สามารถแสดงค่าเฉลี่ยตามตารางต่อไปนี้

การเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในเทศบาล ตำบลแม่จ๊ะ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า
1. บทบาทการพัฒนาแหล่งน้ำ	4.39	0.64	มาก
2. บทบาทการจัดสรรน้ำ	4.56	0.58	มากที่สุด
3. บทบาทการอนุรักษ์น้ำ	4.12	0.68	มาก
ภาพรวม	4.36	0.58	มาก

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยภาพรวม

จากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีการดำเนินการครอบคลุมทั้งสามด้าน ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่นได้มีการบริหารจัดการสรรน้ำให้กับประชาชน ได้มีการพัฒนาแหล่งน้ำ และได้มีการอนุรักษ์ดูแลน้ำในพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างดี จึงส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นใน องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อยู่ในระดับมาก และมีประสิทธิภาพ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักผล 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นใน องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักผล 4 ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัญญาพละ กำลัง ปัญญา (2) วิริยะ ความเพียร (3) อดวิชขพละ ความซื่อสัตย์สุจริต (4) สังคหพละ ความสงเคราะห์ การบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง ประกอบด้วย (1) บทบาทการพัฒนาแหล่งน้ำ (2) บทบาทการจัดสรรน้ำ (3) บทบาทการอนุรักษ์น้ำ ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	การบริหารการ จัดการน้ำของ ผู้บริหารท้องถิ่น	ตัวแปรตาม		
		การพัฒนา แหล่งน้ำ	การจัดสรร น้ำ	การอนุรักษ์ น้ำ
หลักผล 4	.740**	.800**	.841**	.877**
1. ปัญญาพละ (ความรู้ความสามารถ)	.442**	.390**	.424**	.740**
2. วิริยะ (ความเพียร)	.442**	.587**	.661**	.800**
3. อดวิชขพละ (ความซื่อสัตย์สุจริต)	.390**	.587**	.828**	.841**
4. สังคหพละ (การสงเคราะห์)	.424**	.661**	.828**	.877**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักผล 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น
ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

จากตารางพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 372 คน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ระหว่างหลักผล 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น อยู่ในระดับสูง ($r=.740^{**}$) นอกจากนี้ยังพบว่า หลักผล 4 กับบทบาทการอนุรักษ์น้ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่สูงเด่นที่สุด ($r=.877^{**}$) ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องนำทางในการบริหารจัดการงานของผู้บริหารท้องถิ่นทำให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. การประยุกต์หลักธรรมเพื่อบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วน ตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

แนวการประยุกต์หลักธรรม เพื่อบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่น พบว่า สามารถแบ่ง ออกเป็น 4 ด้าน ซึ่งสะท้อนถึงการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารจัดการน้ำ ของผู้บริหารท้องถิ่น ดังนี้

1) ด้านปัญญาพละ (ความรู้ความสามารถ) พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นต้องมีความรอบรู้มีความสามารถมีจิตใจที่ดี รวมถึงต้องมีการมีประสบการณ์และมีเครือข่ายในการทำงาน โดยส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และมอบหมายให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านมาบริหารจัดการในเรื่องของน้ำ ตามบริบทชุมชนที่ต้องการใช้น้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค ที่ต้องดำเนินการด้วยกำลังความรู้ความสามารถ

2) ด้านวิริยะพละ (ความเพียร) พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ จริงใจ มีคุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง มีความรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่น มีความขยัน และพร้อมลงพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหา รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และไม่ย่อท้อแม้จะประสบกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ

3) ด้านอนวัชพละ (ความซื่อสัตย์สุจริต) พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นมีจิตใจเสียสละ มีจิตอาสา มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงานภารกิจต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน มีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างโครงการต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนทราบทุกขั้นตอน และเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจรับงาน ทำให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความไว้วางใจจากชุมชน

4) ด้านสังคหพละ (การสงเคราะห์) พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือประชาชนด้วยการจัดหาสิ่งของที่ประชาชนขาดแคลนเพื่อเยียวยาความเดือดร้อน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ และมีความเสียสละทุ่มเททำงานเพื่อประชาชนในท้องถิ่น โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและการใช้น้ำอย่างประหยัด ที่สำคัญคือ การเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

1. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลแหล่งน้ำเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดหา น้ำ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎกติกาการใช้น้ำร่วมกันของชุมชนตามธรรมนูญจัดการน้ำชุมชน และสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างสม่ำเสมอ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัสลดา สุวรรณวล และคณะ (2567) เรื่อง กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาวิจัย พบว่า กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ 3Rs การใช้ฝักบัว ไม่ปลูกพืชในฤดูแล้ง น้ำผ่านการใช้ประโยชน์แล้วกลับมาใช้อีก น้ำจากการซักผ้า ล้างผัก มารดน้ำต้นไม้ น้ำเสียกลับมา

บำบัดแล้วนำมาใช้ใหม่ SWOT จุดแข็งสภาพพื้นที่เป็นราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร ประมงน้ำจืด มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่เพียงพอและสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน จุดอ่อน ประชาชนขาดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น โอกาส รัฐบาลให้ความสำคัญของหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการสนับสนุนส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร อุปสรรค กฎหมายที่เกี่ยวข้องทำให้การดำเนินงานไม่คล่องตัว

2. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพละ 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูงมาก ($r=.740^{**}$) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพละ 4 กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า เมื่อนำหลักพละ 4 มาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ก็จะส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงยอมรับสมมติฐาน เห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวัฒน์ พิงคะสัน (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลป่าสัก ควรยึดหลักการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและมีสิทธิในการใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งทำให้เกิดความสมดุล ทางธรรมชาติ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีการวางแผนพัฒนาร่วมกัน สรุปผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้ว่า มีการถอดบทเรียนจากการสัมมนาศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการน้ำ ควรส่งเสริมการสร้างกลุ่มการใช้ความร่วมมือจากภายในและภายนอกชุมชน มีการนำความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ และเยาวชน และการประยุกต์ความรู้และเทคโนโลยีทันสมัย เพื่อการจัดการในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่น ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถบริหารจัดการในเรื่องของน้ำ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละทุ่มเททำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมภัสสร เต็ดขาด และคณะ (2568) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำเชิงพุทธบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พื้นที่ของชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดการสังเคราะห์องค์ความรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรน้ำตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 หลักมัชฌิมาปฏิปทาหลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบในการจัดการพัฒนาพื้นที่การเกษตร การใช้อุปโภคบริโภค การใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่” ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ในการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ ดังนี้

ผลการวิจัยนำเสนอ “S.I.D.W. Model” เป็นกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้หลักพละ 4 ในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) ของ Global Water Partnership (2023) ที่เน้นการบูรณาการมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดย S (Support) สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, I (Integrity) สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล, D (Diligence) สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง, และ W (Wisdom) สอดคล้องกับหลักการใช้ข้อมูลและความรู้ในการตัดสินใจดังแสดงในแผนภาพ นอกจากนี้ S.I.D.W. Model ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายที่ 6 ว่าด้วยการจัดการน้ำและสุขาภิบาลอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายย่อยที่ 6.6 ที่เน้นการสนับสนุนและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการจัดการน้ำและสุขาภิบาล และ

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ของประเทศไทย ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการน้ำของผู้บริหารท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการจัดสรรน้ำและการพัฒนาแหล่งน้ำ ขณะที่ด้านการอนุรักษ์น้ำยังมีระดับต่ำกว่าด้านอื่น อีกทั้งหลักผล 4 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหารจัดการน้ำในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=.740$) โดยเฉพาะด้านการอนุรักษ์น้ำมีความสัมพันธ์สูงสุด ($r=.877$) สะท้อนว่าการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ แนวทางการประยุกต์หลักธรรมประกอบด้วยการเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหาร (ปัญญาพละ) ความขยันและการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง (วิริยพละ) ความซื่อสัตย์โปร่งใส (อนวัชพละ) และการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วมของประชาชน (สังคหพละ) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาโมเดล S.I.D.W. เพื่อการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารท้องถิ่นตามกรอบ S.I.D.W. Model โดยจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมที่บูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมกับการบริหารจัดการน้ำสมัยใหม่ และจัดทำคู่มือการประยุกต์ใช้หลักผล 4 ในการบริหารจัดการน้ำสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำระดับตำบล ที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหารท้องถิ่น พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน เกษตรกร และผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของชุมชน

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการน้ำ (Water Management Information System) ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย เพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

1.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำธรรมนูญการจัดการน้ำชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนด กติกาและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน โดยนำหลักผล 4 มาเป็นฐานคิดในการกำหนดหลักการและแนวปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ผู้บริหารท้องถิ่นควรนำ S.I.D.W. Model ไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนและโครงการด้านการบริหารจัดการน้ำ โดยบูรณาการทั้งมิติด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนตามกรอบ S.I.D.W. Model

2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำตามแนวพุทธ เช่น การบวชป่าต้นน้ำ การสืบชะตาแม่น้ำ การจัดตั้ง "อาสาสมัครพิทักษ์น้ำวิถีพุทธ" ในระดับชุมชน และการจัดค่ายเยาวชนรักษ์น้ำตามวิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำตามหลักพุทธธรรม

2.3 ผู้บริหารท้องถิ่นควรส่งเสริมการบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการน้ำ เช่น การพัฒนาระบบเตือนภัยน้ำท่วม-น้ำแล้งโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับเครือข่ายชุมชน การฟื้นฟูฝายชะลอน้ำตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดทำแผนที่น้ำชุมชนแบบมีส่วนร่วม

2.4 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำระหว่างชุมชนต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อขยายผลและต่อยอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติในวงกว้าง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการน้ำในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบริบทแตกต่างกัน

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยการบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- ชัชชัย ปะมาคะเต. (2558). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม: รูปแบบหนึ่งของการบริหารกิจการสาธารณะ. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 8(2), 23-38.
- พิมพ์สสร เต็ดขาด, เขมินทรา ตันธิกุล และอุเทน ลาพิงค์. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำเชิงพุทธบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารพุทธจิตวิทยา. 10(2), 198-209.
- ภัชลดา สุวรรณวล, พระครูจิตรธรรมรัต (ดิฐภูมิอินทชาติ) และพระครูเนกขัมมธรรมธาร (มัญญรัตน์พงศ์). (2567). กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(6), 225-261.
- วรวัฒน์ พิงคะสัน. (2565). การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

- วีระศักดิ์ ศรีสุข. (2561). พุทธธรรมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน). (2560). คู่มือการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริรัชกาลที่ 9. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2565). การวัดผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กทม.: ประสานการพิมพ์.
- สุรพล สุยะพรหม และสุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ. (2553). ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง อำเภอสอง จังหวัดแพร่. (2568). สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2568, จาก https://www.hua-muang.go.th/index/?page=announce9850&s_page=0
- องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง. (2567). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566 - 2570) ฉบับทบทวนครั้งที่ 1/2566. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.huamuang.go.th/index/?page=article0983>

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

Developing The Performance Potential of Village Headmen in Muang Tak District, Tak Province

ศิริวัจน์ วงศ์ยุทธธนนท์¹, ภาสกร ดอกจันทร์² และ ยุวดี พ่วงรอด³
Siwat Wongyutthanon¹, Phasakon Dokchan² and Yuvadee Phongrod³

Received: 28 May 2025; Revised: 01 August 2025; Accepted: 17 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก และ 2) แนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการกำหนดขนาด โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน่ จำนวน 318 คน เครื่องมือที่ใช้การวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ รองลงมาคือด้านการสื่อสารและ การมีส่วนร่วม และด้านคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ แนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน นั้นควรได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษา และการเสริมสร้างทักษะ การกำหนดนโยบายมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ควรทำการฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับงานในหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นแก่ประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพผู้ใหญ่บ้าน; การปฏิบัติหน้าที่; การบริหารท้องถิ่น

Abstract

This research article aims to 1) Examine the capacity of village headmen in performing their duties in Mueang Tak District, Tak Province, and 2) Explore policy-

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Pibulsongkram Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: wongyutthanon12@gmail.com

oriented approaches to develop the capacity of village headmen in the same area. This study is quantitative in nature. The sample group consisted of 318 individuals, determined using Taro Yamane's sample size table. The research instrument was a questionnaire, and data were analyzed using statistical methods such as frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research findings showed that the overall level of respondents' opinions was at the highest level. When analyzed by individual aspects, the highest average score was found in the area of duty performance, followed by communication and participation, morality and ethics in duty performance, and continuous training and development, respectively. The policy recommendations for developing the performance capacity of village headmen should focus on enhancing their educational qualifications and skill development. Policy formulation significantly influences the effectiveness of their duties. The refore, training programs should be organized to provide village headmen with legal knowledge related to their official responsibilities. This will not only enable them to perform their duties more efficiently, but also help them apply the acquired knowledge in offering preliminary legal advice to the public more effectively.

Keywords: Village Headman Capacity Development; Performance Effectiveness; Local Governance

บทนำ

สถาบันกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสถาบันที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน อีกทั้งมีความใกล้ชิดกับประชาชน และยังเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2557 โดยกำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าราษฎรในตำบล หมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่อำนวยความสะดวกเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎร สร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน และการประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในการติดต่อหรือรับบริการจากหน่วยงานของรัฐ รับฟังปัญหา และนำความเดือดร้อนทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในตำบลหมู่บ้านแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานแก่หน่วยงานของทางราชการทุกกระทรวง กรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชน และหน้าที่อื่น ๆ ด้วยความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องที่ หากเกิดข้อพิพาท กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สามารถช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมเพื่อหาข้อยุติให้กับประชาชนในตำบล หมู่บ้าน อีกทั้ง ในทางกลับกัน ยังมีหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในตำบล หมู่บ้านในฐานะกลไกเชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน เข้าด้วยกัน เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามยุค

สมัย ทำให้ภารกิจบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ต้องพัฒนาปรับเปลี่ยนให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประเทศไทยจึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2555 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 12) ซึ่งได้มีการให้เหตุผลในการประกาศใช้ คือ โดยที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สारวตกรำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับราษฎรในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย และแนวนโยบายของรัฐ เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีบทบาท อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2437 ที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างราชการส่วนภูมิภาคกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันและแก้ไขปัญหาคณิตต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมและจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในท้องที่ และยังมีฐานะเป็นตัวแทนของรัฐ ตัวแทน ของราษฎรเกี่ยวกับเรื่องร้องทุกข์ ความเดือดร้อนของราษฎร เพื่อนำเสนอต่อส่วนราชการ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ เป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอ ในการรักษาความสงบเรียบร้อย การแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน การอำนวยความสะดวกความเป็นธรรมดูแลความเป็นอยู่ ทุกข์สุขของประชาชน เป็นกลไกขับเคลื่อนนโยบายของรัฐและปฏิบัติหน้าที่ ตามที่กฎหมายกำหนดในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองระดับฐานรากที่เป็นจุดเชื่อมในการยึดโยงสถาบันชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และหลอมรวมประชาชนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สारวตกรำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยเหลือบูรณาการ การทำงานร่วมกับส่วนราชการ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านตำบล หากผู้ใหญ่บ้านสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลประโยชน์ ย่อมตกอยู่กับประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล ถือเป็จุดเชื่อมโยงที่สำคัญ สำหรับถ่ายทอดนโยบายของรัฐบาลลงไปสู่พื้นที่ให้ประสบผลสำเร็จ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.)

จากผลการวิจัยเรื่อง ศักยภาพบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบันพบว่า ผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด หรือการได้รับมอบหมายให้กระทำได้หรือกระทำมิได้นั้น ยังมีข้อกังวลอยู่หลายประเด็นทำให้ไม่กล้าปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ การขาดการประสานงานและร่วมดำเนินกิจกรรมภายในหมู่บ้านระหว่างผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น จากความสำคัญที่กล่าวมา ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน จึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อศึกษาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าว ตลอดจนจะได้รับทราบปัญหา อุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน สะท้อนองค์ความรู้ที่ได้นำกลับมาใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบาย ในการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในระดับต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จำนวน 1,560 คน โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโรยามาเน ด้วยค่าความเชื่อมั่น 95% หรือยอมให้มีความคลาดเคลื่อน ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 318 คน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้รับการออกแบบโดยยึดหลักทฤษฎี แนวคิดทางวิชาการ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามให้ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จนได้เครื่องมือที่มีความครบถ้วนและเหมาะสมต่อการเก็บข้อมูลภาคสนาม แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา และบทบาทหน้าที่ในฐานะคณะกรรมการหมู่บ้าน (เป็นแบบตรวจสอบรายการ)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ 2) ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม 3) ด้านคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ 4) ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับศักยภาพของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมืองตากหลังจากสร้างแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนัสสา โรจนตระกูล ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

2) รองศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ คณบดีคณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

3) นายสมเกียรติ ชื่นอยู่ นายอำเภอเมืองตาก

โดยใช้วิธีวัดค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC: Index of Item-Objective Congruence) ตามเกณฑ์ +1, 0 และ -1 ซึ่งค่าที่ยอมรับได้ต้องไม่ต่ำกว่า 0.50 ผลการประเมินได้ค่า IOC เฉลี่ยเท่ากับ 0.87 แสดงถึงความสอดคล้องที่ดีระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการศึกษา จากนั้นจึงนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนาร่อง คือ คณะกรรมการหมู่บ้านในอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จำนวน 30 ราย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งผลการคำนวณได้ค่าเท่ากับ 0.93 แสดงว่า แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือสูง เหมาะสมต่อการนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงในภาคสนาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรอง และหนังสือแนะนำตัวจากคณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อนำเสนอต่อที่ทำการปกครองอำเภอมืองตาก เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พร้อมจัดเตรียมแบบสอบถามให้ครบถ้วนตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการเก็บข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัยด้วยตนเองทุกขั้นตอน ทั้งการแจกจ่ายแบบสอบถาม การอธิบายรายละเอียด และการรวบรวมแบบสอบถามกลับคืน โดยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของคำตอบในทุกฉบับ ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (เพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา บทบาทหน้าที่) โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านใน 4 ด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ตอนที่ 3 วิเคราะห์คำถามปลายเปิดโดยใช้การสรุปความเห็นเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) เพื่อสะท้อนมุมมอง ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอมืองตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ระดับศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอมืองตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, $S.D.=0.56$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ และด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังตาราง

ศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน รวม 4 ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่	4.59	0.54	มากที่สุด
2. ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม	4.53	0.54	มากที่สุด
3. ด้านการปฏิบัติหน้าที่	4.52	0.58	มากที่สุด
4. ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	4.47	0.57	มาก
รวม	4.53	0.56	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

จากตารางการศึกษา ระดับศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.56) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ได้รับค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.54) แสดงให้เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และยึดมั่นในจริยธรรมในการดำรงตำแหน่ง 2) ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.54) สะท้อนถึงความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน และการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.52$, S.D.=0.58) แสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 4) ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้รับค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$, S.D.=0.57) แม้อยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่นเล็กน้อย แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาตนเอง และความพร้อมในการเรียนรู้ เพื่อยกระดับศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมืองตาก โดยรวมมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านคุณธรรมและการสื่อสารกับประชาชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ ยังพบประเด็นเชิงนโยบายที่ควรส่งเสริมเพิ่มเติมในด้านการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษามาตรฐานและพัฒนาทักษะของผู้นำให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและบริบทท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบาย ในการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก พบว่า แนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสม ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพด้านการศึกษา และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน โดยการกำหนดนโยบายมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญ จึงควรมีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ ในการให้คำปรึกษาขั้นพื้นฐานด้านกฎหมายแก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาการ

ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญในบทบาทหน้าที่ของตนให้ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและการให้บริการสาธารณะในยุคใหม่ ทั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านยังควรยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยแบ่งเป็นปัจจัย 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.52$ S.D.=0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ใหญ่บ้าน จัดเวรยาม รักษาความสงบเรียบร้อย ตั้งจุดตรวจ จุดสกัด ในหมู่บ้านเป็นประจำและเมื่อเกิดเหตุสาธารณภัยในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านให้ความช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่อย่างเต็มกำลัง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 มาตรา 9 ที่กำหนดให้ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหมู่บ้านละสองคน เว้นแต่หมู่บ้านใดมีความจำเป็นต้องมีมากกว่าสองคน ให้ขออนุมัติกระทรวงมหาดไทย ในหมู่บ้านใดผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นสมควรให้มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ก็ให้มีได้ตามจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยจะเห็นสมควร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤพล สุวรรณประภา (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลคังลาน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อช่วยเหลือราษฎร บำบัดทุกข์ บำรุงสุข นับว่าสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ตามอำนาจกฎหมายที่ให้ไว้ ตลอดจนการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในพื้นที่รับผิดชอบของตน อีกทั้งกำนัน และผู้ใหญ่บ้านยังต้องทำงานนโยบายเร่งด่วน หรือภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นที่พึ่งพาและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ตลอดมา จวบจนปัจจุบันกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ได้ระบุอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้พบว่า มีมากมายทั้งในฐานะนักปกครองที่มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข และในฐานะนักพัฒนา เพื่อสร้างความกินดีอยู่ดี มีความสุข ให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน และท้องถิ่นหน้าที่ดังกล่าวจะเห็นได้จากเอกสาร กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องบทบาทของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านได้มาจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ให้ไว้ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้แก่ราษฎรในพื้นที่และปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายนี้ รวมทั้งตรวจสอบการอนุญาตต่าง ๆ ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ภารกิจต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอและให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกลไก

สำคัญของราชการ ส่วนภูมิภาค ในการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อให้
งานบรรลุวัตถุประสงค์ และลดข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นให้น้อยที่สุด ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่
กฎหมายให้ไว้ และหลายเรื่องก็ตามที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา

2) ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, $S.D.=0.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ใหญ่บ้านรับฟังความคิดเห็น
ของราษฎร ให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการทำงานและตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงาน ก.พ. ได้
กำหนดสมรรถนะของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีประเด็นด้านทักษะการสื่อสาร การรับ
ความความคิดเห็นและการทำงานเป็นทีมเป็นส่วนประกอบ โดยในปัจจุบันระบบราชการ ต้องเป็น
กลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติ
เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสนองตอบความต้องการของประชาชน การเปลี่ยนแปลง
ของสังคมเศรษฐกิจ มีผลทำให้ข้าราชการต้องปฏิบัติงานแบบมืออาชีพมากขึ้น สำนักงาน ก.พ. จึงได้
ศึกษาหาคุณลักษณะ และทักษะเฉพาะที่สำคัญของข้าราชการไทยซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ และ
ทักษะ 11 ประการ ดังนี้ 1. ทักษะในการใช้ความคิด 2. การทำงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ 3. การ
บริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 4. ทักษะในการสื่อสาร 5. ความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ 6. การ
มุ่งมั่นให้บริการ 7. จริยธรรม 8. ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน 9. ความสามารถในการ
แก้ปัญหา 10. การทำงานเป็นทีม 11. ทักษะขั้นพื้นฐานทางด้านคอมพิวเตอร์

3) ด้านคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
($\bar{X}=4.59$, $S.D.=0.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ใหญ่บ้านเคารพ
และเทิดทูลสถาบันหลักของชาติ และปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า
สถาบันหลักของชาติ อันได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งค้ำ
จุน ประเทศชาติให้มีความมั่นคงยั่งยืนอยู่ตลอดมา จึงส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้คนให้มีความ
ร่วมกัน และมีบรรทัดฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิษุทธิ์ อินทะเสน และคณะ (2563) ได้
ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการ
เปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ๓ ประกอบด้วย 2.1) พัฒนาความเป็นผู้นำ โดยการพัฒนาวุฒิ
ภาวะความเป็นผู้นำ ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ความดูแลเอาใจใส่ราษฎรและการมีคุณธรรม
จริยธรรม ยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ 2.2) พัฒนาการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนางานด้านการ
ปกครอง งานรักษาความสงบเรียบร้อย เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอาญา งานด้านทะเบียน การปฏิบัติ
หน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย งานบริการให้ความช่วยเหลือ การป้องกันโรคติดต่อและการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ 2.3) พัฒนาศักยภาพในตนเอง โดยการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน
ความมีวิสัยทัศน์ การบริหารจัดการ ความคิดสร้างสรรค์และการคิดนอกกรอบ และ 2.4) สร้างความ
ร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับราษฎร การกระตุ้นให้ราษฎรมีความ
เสียสละ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การกระตุ้นความสามารถของทีมงานและการพัฒนาทีมงาน 3) ผล

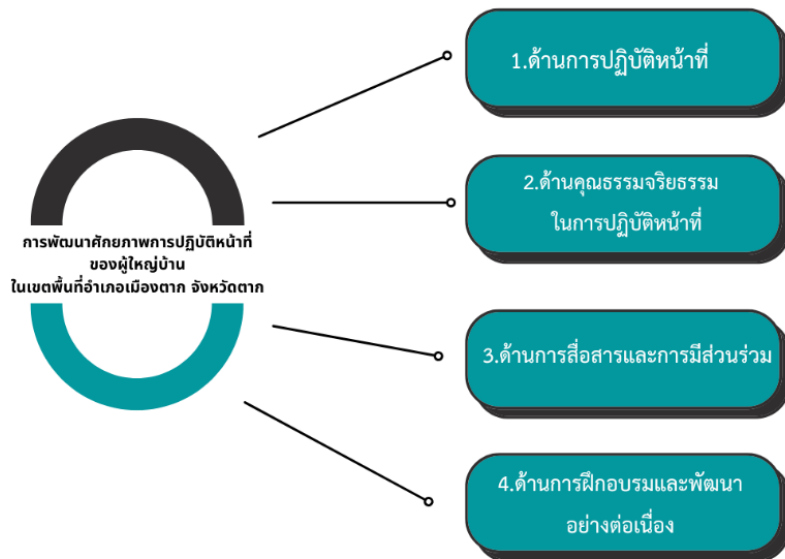
การประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

4) **ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง** โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$, $S.D.=0.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้ใหญ่บ้านมีความสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เช่น ภัยโรคระบาด ภัยทางไซเบอร์ นโยบายรัฐ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ พันธ หันนาคินทร์ (2542) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่าคือ กระบวนการในการฝึกฝน (Training) กับการให้การศึกษา (Education) ซึ่งการฝึกฝนมีความหมายไปในเชิงการเพิ่มความถนัด ทักษะ และความสามารถเฉพาะอย่างในการทำงาน การศึกษามีความหมายไปในเชิงการเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ รวมทั้งทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับงานที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะด้วยเทคโนโลยี เทคนิคการทำงาน สภาพแวดล้อม รวมทั้งการที่จะต้องไปรับ ตำแหน่งใหม่ที่อาจจะจะมีธรรมชาติของการทำงานแตกต่างไปจากเดิม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดนัย ลามคำ ทินวุฒิ ท้าวเนาว์ และวนิดศักดิ์ ภูติทิพย์ (2567) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในเขตอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า 1) การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในเขตอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย และด้านแผนพัฒนาหมู่บ้านและสังคม สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ 2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในเขตอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ด้านเพศ และด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่าง ด้านกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 30-50 ปี แตกต่างกับกลุ่มที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน ด้านการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ด้านส่งเสริม เศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุขไม่แตกต่างกับการศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางส่งเสริมในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีดังนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมและพัฒนาบุคลากร คำปรึกษาในการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ และข้อบังคับจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจัดทำกองทุนสนับสนุน ในการประกอบอาชีพภายในหมู่บ้านแปรรูปสู่ตลาดสากล และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษากการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อศึกษาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าว ตลอดจนจะได้รับทราบปัญหา อุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน สะท้อน องค์ความรู้ที่ได้นำกลับมาใช้

เป็นแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในระดับต่าง ๆ ด้วยการลำดับความสำคัญในการพัฒนาแต่ละด้านดังภาพ

ภาพ 1 การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน โดยด้านที่โดดเด่นที่สุดคือคุณธรรมและจริยธรรม รองลงมาคือการสื่อสารและการมีส่วนร่วม การปฏิบัติหน้าที่ และการฝึกอบรมพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ นอกจากนี้ แนวทางเชิงนโยบายที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และทักษะ การจัดอบรมด้านกฎหมายและบทบาทหน้าที่อย่างเป็นระบบ รวมถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรมีการสร้างทัศนคติให้ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ยอมรับฟัง เข้าใจ เข้าถึงปัญหาและร่วมกันแก้ไข พัฒนาจากฐานข้อมูลจริง เน้นการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชนและภาคีเข้ามามีส่วนร่วม

1.2 หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนการพัฒนาด้านการศึกษา และการเสริมสร้างทักษะ เพื่อให้ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรมีการพัฒนาด้านระบบสารสนเทศเทคโนโลยี การเข้าถึงการบริการที่ทันสมัย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษากระบวนการบริหารจัดการของผู้ใหญ่บ้านทุกปี
- 2.2 ควรศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการดำเนินการของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง
- 2.3 ควรศึกษาแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์เพื่อสร้างระบบที่เลี้ยงในการปฏิบัติงานในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2565). บทบาทและหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2568, จาก <https://multi.dopa.go.th>
- ดนัย ลามคำ, ทินวุฒิ ท้าวเนาว์ และวนิดศักดิ์ ภูติทิพย์. (2567). การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของ คณะกรรมการหมู่บ้านในเขตอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 3(2), 60–73.
- นฤพล สุวรรณประภา. (2563). การพัฒนาศักยภาพผู้นำของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในตำบลคู้้งลาน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์, 7(14), 39–54.
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2562). ศักยภาพ บทบาท และอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 3(1), 45–56.
- พนัส หันนาคินทร์. (2542). ประสบการณ์ในการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: พรานนกการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (2559, 17 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 131 ตอนพิเศษ 143 ง, หน้า 1-38.
- พิชยุตม์ อินทะเสน, จุฑามาส ชมผา และมาลี ไชยเสน. (2563). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(4), 1294–1307.
- สยามรัฐออนไลน์. (2564). บทบาท “กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน” กลไกสำคัญรัฐ ขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่. สยามรัฐ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2568, จาก <https://siamrath.co.th>
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2551). คู่มือสมรรถนะหลัก. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568, จาก <https://knowledge.ocsc.go.th/documents/94/ocsc-hr-2551-book7.pdf>

**การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่
กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง**
**The Management Community in the Highland of Chiang Mai Highland
People Development Center**

เฉลิมลาภ ศิริวรรณ¹ และ ธรรมพร ตันตรา²
Chalermlaap Siriwan¹ and Thammaporn Tantar²

Received: 05 June 2025; Revised: 22 October 2025; Accepted: 27 October 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ (2) เงื่อนไขและปัจจัยสนับสนุนการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง (3) รูปธรรมความสำเร็จในการบริหารจัดการการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง และ (4) แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้รูปแบบการวิเคราะห์-สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 41 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และราชภูมบนพื้นที่สูงที่เข้าร่วมกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกรัฐที่เชื่อมโยงนโยบายส่วนกลางสู่พื้นที่ โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จได้แก่ นโยบายภาครัฐ บุคลากรเชิงพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน และทุนทางวัฒนธรรม ส่วนอุปสรรคสำคัญคือ ภูมิประเทศที่ทุรกันดารและข้อจำกัดด้านทรัพยากร ผลการถอดบทเรียนจากบ้านผาหมอนโมเดล พบว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนบนพื้นที่สูง ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ (1) ภาครัฐควรกระจายอำนาจการบริหารและงบประมาณสู่พื้นที่ เพื่อให้ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูง สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง (2) ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรและระบบการจัดการความรู้ในระดับพื้นที่ และ

^{1 2} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding author, e-mail: poplomasport@gmail.com

(3) ควรขยายผลต้นแบบชุมชนเข้มแข็ง เช่น “ผาหมอนโมเดล” สู่พื้นที่สูงอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานทุนสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการพื้นที่สูง; การพัฒนาชุมชน; การมีส่วนร่วม

Abstract

This research aimed to examine (1) the management and development of highland communities by the Chiang Mai Highland People Development Center, (2) the conditions and supporting factors influencing the management and development of highland communities, (3) the tangible achievements in community development management, and (4) appropriate management approaches for achieving sustainable highland community development. This study employed a qualitative research design, utilizing documentary analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. The key informants comprised 41 participants, including the Director and staff members of the Chiang Mai Highland People Development Center, local network partners, community leaders, and highland residents participating in the center's activities. The research instruments consisted of semi-structured interview guides and observation records, while data were analyzed using content analysis and comparative synthesis techniques.

The findings revealed that the Chiang Mai Highland People Development Center plays a crucial role as a government mechanism linking national policies to local implementation, adopting an area-based integrated management approach that emphasizes people-centered participation across multiple sectors. Key success factors included government policy support, local personnel capacity, community participation, and cultural capital, while major constraints were the rugged terrain and limited resources. Lessons learned from the “Pha Mon Model” demonstrated that participatory management significantly strengthens community resilience and promotes long-term sustainability in highland development. The study recommends that (1) the government should decentralize administrative power and budget allocation to enable continuous and effective operations of highland development centers; (2) capacity-building programs and local knowledge management systems should be strengthened; and (3) successful community models, such as the “Pha Mon Model,” should be expanded to other highland areas to foster sustainable development grounded in local social and cultural capital.

Keywords: Highland Management; Community Development; Participation

บทนำ

ประเทศไทย เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยในแต่ละภูมิภาค จังหวัด และท้องถิ่น ล้วนมีรูปแบบการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาที่แตกต่างกันออกไป ตามเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายนี้ ถือเป็นเสน่ห์และทุนทางสังคมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความท้าทายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่สูง ที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หรือชาวเขา ซึ่งดำรงชีพด้วยวิถีเกษตรกรรม การพึ่งพิงทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ และสายน้ำในท้องถิ่น (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2559) มีการปฏิรูประบบราชการ โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 ส่งผลทำให้กรมประชาสงเคราะห์ที่ดูแลกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ยกฐานะเป็นกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ที่มีกองพัฒนาสังคมและกลุ่มเป้าหมายพิเศษดูแลรับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ทั่วประเทศ และต่อมา พ.ศ.2550 ได้จัดตั้งสำนักงานกิจการชาติพันธุ์ (สกช.) เป็นการเฉพาะ ต่อมาในปี พ.ศ.2558 ได้ยุบเลิกไปอีก และใน ปี พ.ศ.2559 ได้จัดให้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงขึ้น 16 ศูนย์ ใน 20 จังหวัด ขณะที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มากที่สุดในประเทศไทยทั้งสิ้น 382,786 คน (กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ, 2563) และมีศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ บริหารงานภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ที่ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงตั้งขึ้น และใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์

การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง แม้จะมีการผลักดันการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ในหลายพื้นที่ในประเทศไทย ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ ยังคงเผชิญปัญหาเดิมต่อเนื่องทั้งในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน สถานะบุคคล ความยากจนและเหลื่อมล้ำ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และเผชิญปัญหาและภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลายซับซ้อน และแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ทั้งในเรื่องปัญหายาเสพติด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติธรรมชาติ ปัญหาหมอกควันไฟป่าและสถานการณ์บริเวณแนวชายแดน ตลอดจนความก้าวหน้า ของเทคโนโลยี นอกจากนี้ การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่ผ่านมา มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการของกลไกภาครัฐเอง ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่สูงเป็นจำนวนมากและมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่หนาแน่น การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการที่มีความเข้าใจลึกซึ้ง ทั้งในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกหลักที่เชื่อมโยงการดำเนินงานด้านสังคม สวัสดิการ และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ภารกิจของศูนย์ไม่เพียงแต่เป็นการจัดสวัสดิการ แต่ยังรวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาระบบการจัดการที่ยั่งยืน (ศูนย์พัฒนา

ราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่, 2564) ความโดดเด่นของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ โดยการได้รับรางวัลเลิศรัฐ ด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี พ.ศ. 2564 ประเภทรางวัลสัมฤทธิ์ผลประชาชนแบบมีส่วนร่วม ระดับดี จากผลงานศูนย์ส่งเสริมสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง (ศสส.) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.), 2564) และมีพื้นที่บริหารจัดการที่เป็นต้นแบบ คือ หมู่บ้านผาหมอน (กรณีศึกษา “ผาหมอน Model”) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของการบริหารจัดการที่มีการพัฒนาชุมชน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความสำเร็จเชิงรูปธรรม แต่ก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบถึงเงื่อนไข ปัจจัยสนับสนุน และบทเรียนจากการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาต่อยอดแนวทางการบริหารจัดการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวมานั้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงบทบาทของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างองค์ความรู้ที่เป็นระบบและมีหลักฐานเชิงประจักษ์ในการอธิบายบทบาทของศูนย์ฯ ต่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง งานวิจัยนี้จะช่วยให้เข้าใจถึง (1) แนวทางการบริหารจัดการที่ศูนย์ฯ ใช้ดำเนินงาน (2) เงื่อนไขและปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ (3) รูปธรรมความสำเร็จที่สามารถถอดเป็นบทเรียน และ (4) แนวทางเชิงนโยบายและปฏิบัติที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นที่สูง การเสริมสร้างบทบาทของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะหน่วยงานต้นแบบ และการพัฒนานโยบายเชิงรุกเพื่อจัดการปัญหาสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่สูงอย่างบูรณาการและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยสนับสนุนการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษารูปธรรมความสำเร็จในเชิงการบริหารจัดการการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอที่เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีแบบการศึกษาเชิงกรณี (Case Study Research) และการถอดบทเรียน (Lesson Learned Approach) เพื่อทำความเข้าใจ

เข้าใจบริบท ปัจจัยสนับสนุน อุปสรรค และแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 41 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ 7 คน 2) หัวหน้าเขตการพัฒนาราชภูมชุมชนบนพื้นที่สูง 15 คน 3) คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง 5 คน 4) ผู้นำท้องที่และผู้นำชุมชนต้นแบบ 4 คน 5) ราชภูมบนพื้นที่สูงที่เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน 10 คน

3. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการ การพัฒนาชุมชน ปัจจัยสนับสนุน อุปสรรค และแนวทางพัฒนา 2) แบบบันทึกการสังเกต (Observation Record Form) เพื่อบันทึกพฤติกรรม รูปแบบการดำเนินงาน และบรรยากาศการมีส่วนร่วมในชุมชน 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) เพื่อระดมความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่และภาคีเครือข่ายในการถอดบทเรียนรูปแบบการบริหารจัดการที่ประสบผลสำเร็จ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการใน 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research): ศึกษาเอกสาร หนังสือ รายงาน แผนยุทธศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview): ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละกลุ่มตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาท กลไกการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion): จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่และผู้บริหารศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูง และ (2) กลุ่มภาคีเครือข่ายและผู้นำชุมชน เพื่อร่วมถอดบทเรียนความสำเร็จและแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ได้รับการตรวจสอบความถูกต้อง (Data Triangulation) ก่อนนำมาวิเคราะห์โดยใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปสาระสำคัญและประเด็นหลัก จากนั้นจึงใช้ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการ ปัจจัยสนับสนุน อุปสรรค และแนวทางพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่เหมาะสม อันนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงผลการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษากิจการการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ที่ใช้หลัก 4M (Man, Money, Materials และ Management) ในการบริหารจัดการศูนย์ฯ มาบูรณาการอย่างเป็นระบบ มีส่วนสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะการสร้างกลไกการเรียนรู้ร่วม ระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้การดำเนินงานไม่หยุดอยู่กับการให้บริการเพียงมิติเดียว แต่ขยายสู่การสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ตามแนวทาง Development as Empowerment จากความเห็นของผู้อำนวยการศูนย์ฯ โดยคุณมนทิรา ธาธาเวชรักษ์ (สัมภาษณ์ 12 พฤษภาคม 2564) ว่า การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ศูนย์ได้ให้ความสำคัญกับสร้างความมั่นคง และพยายามยึดโยงการดำเนินงานตามนโยบายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ เพื่อให้มีการพัฒนาแนวทางการพัฒนาตนเองเพิ่มโอกาสมากขึ้นในสังคม แต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของเขา เพื่อให้เขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามนโยบาย

องค์ประกอบด้านบุคลากร (Man) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยเจ้าหน้าที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดนโยบายหรือนำกิจกรรมไปสู่ชุมชน หากแต่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการกระบวนการพัฒนา ซึ่งนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจของคนในชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมเชิงลึก มากกว่าการมีส่วนร่วมแบบผิวเผิน ซึ่งสะท้อนได้อย่างชัดเจนจากหัวหน้าฝ่ายบริหารของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ คุณปัทม์ คำน้อย (สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564) ได้ให้ความเห็นไปในประเด็นเดียวกันว่า การบริหารจัดการของศูนย์ฯ กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง จะให้ความสำคัญกับการเลือกบุคลากรไปยังพื้นที่ดำเนินโครงการ จะต้องมีการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ให้มีความเหมาะสมกับตามบริบทของชุมชนนั้น มีส่วนทำให้ได้รับการประสานที่ดี และเกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน อีกทั้งจากการกล่าวของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการฯ คุณพัชราภรณ์ สานชลอัมพร (สัมภาษณ์ 9 มิถุนายน 2564) การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการบนพื้นที่สูง ได้มองถึงการพัฒนาศักยภาพด้านการพัฒนาในระดับชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะทำให้พี่น้องราชภูมบนพื้นที่สูงได้เรียนรู้การพัฒนาตนเอง เพื่อจะเขียนโครงการหรือขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ได้เองและตรงความต้องการของชุมชน ซึ่งจากที่เห็นทำให้เห็นได้ว่า การพัฒนาศักยภาพมีความสำคัญกับการเชื่อมโยง และประสานงานร่วมกันระหว่างศูนย์ฯ และชุมชน ในการสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง

ด้านงบประมาณ (Money) ศูนย์ฯ ใช้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรแบบ Adaptive Resource Optimization คือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดผลสูงสุด พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้เกิดการระดมทุนทางสังคมจากชุมชนเอง และหน่วยงานภายนอก ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบโครงการรัฐทั่วไปที่พึ่งพางบประมาณส่วนกลางเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับที่หัวหน้าโครงการฯ คุณยรรยง เอก

นนท์ (สัมภาษณ์ 9 มิถุนายน 2564) ที่กล่าวไว้ว่า หากเราออกแบบที่ได้จากรัฐบาลให้เท่าไรก็ยังไม่พอกับความต้องการที่จะพัฒนา ดังนั้น ก็ดำเนินงานสิ่งไหนที่เราคิดว่าขาดหรือจำเป็น เราจะหาเอ้าท์ซอร์ส (Outsource) ที่เข้ามาช่วยให้งานนั้น ๆ สำเร็จ และชุมชนได้เรียนรู้การหาแหล่งทุนหรือความร่วมมือการพัฒนาเพื่อดำเนินงานตามแผนที่ชุมชนวางไว้ หรือที่อยากให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการสร้างความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาวและส่งต่อไปยังลูกหลานเขาด้วย เมื่อชุมชนพึ่งพาจากทุนภายนอกมากเกินไปจะทำให้ขาดความยั่งยืนในการพัฒนา

ด้านทรัพยากรอุปกรณ์และเทคโนโลยี (Materials) แม้มีข้อจำกัดเชิงพื้นที่และงบประมาณ แต่ศูนย์ฯ สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูง เป็นแนวทางของ Contextual Innovation ที่สอดคล้องกับแนวคิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาชุมชนชนบท ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารจัดการของสูงที่ว่า คุณปักษ์ คำน้อย (สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2564) จะต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญ ในการจัดอุปกรณ์ที่จำเป็นให้กับพื้นที่อย่างเหมาะสม ความเร่งด่วนของสภาพปัญหาและการทำงาน เพราะงบประมาณที่ได้จากส่วนกลาง ยังไม่เพียงพอ กับความต้องการของเขตฯและหน่วย จึงต้องพูดคุยใช้การประชุมแล้วสรุปผลให้เป็นแนวทางของการจัดการอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงาน

ด้านระบบบริหารจัดการ (Management) ศูนย์ฯ ไม่เพียงปฏิบัติงานตามระบบราชการแบบเดิม แต่มีลักษณะของ Adaptive Governance ที่ยืดหยุ่น เปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถ ปรับตัวตามบริบทพื้นที่ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Local Development) ในทำนองเดียวกันกับความเห็นของผู้ใหญ่บ้านห้วยจะคำน คุณพุทธิพงษ์ แอโตะ (สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2564) การพัฒนาชุมชนหากจะให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว การสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของการที่ชุมชนได้ร่วมคิดจากข้อมูลของชุมชนเอง ทำให้เกิดความเข้าใจ และคิดที่จะออกแบบความต้องการของชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามา ก็เข้ามาทำงานบนพื้นฐานข้อมูลเดียวกันทิศทางการพัฒนาย่อมไปในทิศทางเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป โมเดลการบริหารของศูนย์ฯ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่ประสบความสำเร็จ ต้องผสมผสานทรัพยากรเชิงระบบกับพลังของชุมชน ผ่านฐานคิดแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งตัวชุมชนเองและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ไม่มีแบบสูตรสำเร็จที่ตายตัวสำหรับงานด้านการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดหัวหน้าโครงการฯ คุณยรรยง เอกนนท์ (สัมภาษณ์ 9 มิถุนายน 2564) การพัฒนาไม่ใช่เสือโหลที่ตัดจากโรงงานแล้ว จะใส่ได้เหมือนกันหมด เพราะชุมชนบนพื้นที่สูงมีความแตกต่างกันในหลายด้าน จึงต้องมีการออกแบบให้สอดคล้องกับชุมชนนั้น ๆ

2. ผลการศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลไกเชิงนโยบาย—เชิงปฏิบัติการ (Policy–Practice Mechanism) ที่มีบทบาทเชื่อมโยงนโยบายภาครัฐกับบริบทจริงของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยสามารถจำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานออกเป็น 6 มิติที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1)

นโยบายภาครัฐ (2) บุคลากรและผู้นำชุมชน (3) งบประมาณและทรัพยากร (4) บทบาทและยุทธศาสตร์ของศูนย์ฯ (5) เครือข่ายความร่วมมือ และ (6) ทูทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

ปัจจัยทั้ง 6 นี้มีได้ดำเนินไปอย่างโดดเดี่ยว แต่มีลักษณะของการเกื้อหนุนแบบวนเวียน กล่าวคือ นโยบายที่มีความชัดเจนและต่อเนื่องทำให้ศูนย์ฯ สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้อย่างมั่นคง ขณะเดียวกันบุคลากรที่เข้าใจบริบทพื้นที่สูงอย่างลึกซึ้งสามารถถ่ายทอดนโยบายให้ชุมชนเกิดการยอมรับและร่วมมือ ซึ่งถูกสนับสนุนโดยระบบงบประมาณและทรัพยากรที่มีการบริหารจัดการแบบใช้ประโยชน์สูงสุดเชิงพื้นที่ไม่ใช่เพียงเชิงงบประมาณ

บทบาทของศูนย์ฯ ในฐานะหน่วยประสานเชิงรุก (Proactive Development Facilitator) ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรภายนอก จนนำไปสู่การสร้างระบบนิเวศเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ชุมชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับนโยบายจากภาครัฐ แต่กลายเป็นหุ้นส่วนร่วมพัฒนา (Co-development Partner) ผ่านการเสริมสร้างผู้นำชุมชน แกนนำอาสา และกลไกการเรียนรู้ภายในระดับหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการทำงานของหัวหน้าโครงการ คุณยรรยง เอกนนท์ (สัมภาษณ์ 9 มิถุนายน 2564) ศูนย์มีการปรับรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องปัจจัยการทำงานที่เปลี่ยนไปตามนโยบายและงบประมาณที่ได้มา จะต้องทำงานเชิงรุกจะไม่ตั้งรับการทำงานเพราะปัญหาของชุมชนไม่เคยรอเรา ในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง (ศสส.) เป็นแนวทางของการทำงานเชิงรุกที่เป็นกลไกระดับชุมชน และสร้างบุคลากรบนชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีคุณภาพ และมีทักษะที่เหมาะสมกับงานพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่ต้องการความแตกต่างและไม่เหมือนกัน

ท้ายที่สุด การพัฒนาไม่ได้หยุดอยู่ที่การนำบริการของรัฐเข้าสู่พื้นที่เท่านั้น แต่ขยายสู่การปลดล็อกศักยภาพชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านยึดถืออยู่เดิม ผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ที่ศูนย์ฯ นำเข้าอย่างเหมาะสม กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการของศูนย์ฯ ได้ทำให้เกิดการบูรณาการแบบไฮบริดที่ผสมผสานระหว่างระบบราชการ-วิถีชุมชน จนเกิด รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่เฉพาะที่ตอบสนองต่ออัตลักษณ์ของชนเผ่าบนพื้นที่สูงได้อย่างแท้จริง

3. รูปธรรมความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ศูนย์ส่งเสริมสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านผาหมอน ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์ส่งเสริมสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านผาหมอน (กรณีศึกษา “ผาหมอน Model”) มีบทเรียนสำคัญและรูปธรรมแห่งความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ในภาพรวมบ้านผาหมอนได้กลายเป็นชุมชนต้นแบบ (model community) ด้านการจัดการสวัสดิการบนพื้นที่สูง โดยหยั่งรากอยู่บนการพึ่งพาตนเองและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง งานท่องเที่ยวโดยชุมชนในบ้านผาหมอนนั้นเน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตดั้งเดิมจนได้รับการขนานนามว่า “หมู่บ้านต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยวโดยเกษตรกร” รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจึงถูกนำกลับมาพัฒนากิจการชุมชนและช่วยเหลือผู้ยากไร้ เช่น จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การสนับสนุนเด็กนักเรียนยากจน และคำรักษาพยาบาลเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของ ศสส. ที่เน้นดูแลกลุ่มเปราะบาง งานวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านผาหมอนมีทุนทางสังคมสูง มี

เครือข่ายความสัมพันธ์ภายในและภายนอก อันแข็งแกร่งชาวบ้านสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยงและกิจการชุมชนได้ด้วยตัวเองระดับหนึ่ง โดยอยู่ในภาวะความร่วมมือแบบ Partnership กับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมร่วมกันในการวางแผน ตัดสินใจ และจัดการโครงการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกมากนัก เพราะมีความพร้อมพอจะพัฒนาตนเองได้ ซึ่งสะท้อนถึงการเสริมพลังของชุมชนอย่างชัดเจน

การถอดบทเรียนพบว่า ปัจจัยเอื้อที่สำคัญของ "ผาหมอน Model" คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทางของการพัฒนา งานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นหนึ่งรายงานไว้ว่า ภายในชุมชนมีความพร้อมร่วมกันอยู่ในระดับการดำเนินงาน (Partnership) กล่าวคือ ชุมชนและหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยกันวางแผนและตัดสินใจร่วม เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการในแง่การบริหารจัดการพบว่า มีระบบเครือข่ายองค์กรสวัสดิการ (ทั้งศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูง อาสาสมัครต่าง ๆ ในชุมชน) ที่ประสานงานกันเป็นเครือข่าย ทำให้การดูแลผู้ด้อยโอกาสเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หลายงานวิจัยยังเน้นว่าวัฒนธรรมปกากะญอที่ให้ความสำคัญกับการรักษาป่าและเกษตรอินทรีย์ เป็นทุนทางธรรมชาติและสังคมที่ช่วยหนุนให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน กล่าวโดยสรุป ประสบการณ์ชุมชนผาหมอนสะท้อนแนวคิดเรื่องทุนชุมชนและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ชุมชนนี้ สามารถดึงเอาจุดแข็งทางวัฒนธรรม (เช่น ความศรัทธาในข้าว) และความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก มาเป็นพลังขับเคลื่อนการสร้างสวัสดิการชุมชน โดยมีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ เรียกว่า local participatory research

การดำเนินงานในชุมชนบ้านผาหมอน แสดงให้เห็นว่า แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ได้ผลดีเพราะชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและออกแบบกิจกรรมเองร่วมกับภาครัฐการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายต่าง ๆ (ศสส. ศรส.) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการระหว่างภาคีต่าง ๆ อันเป็นรูปแบบ hybrid model ที่ผสมผสานแนวทางบนลงล่าง จากพระราชกรณียกิจและนโยบายรัฐ เข้ากับการขับเคลื่อนล่างขึ้นบนของชุมชนในแง่ความยั่งยืนนั้น บ้านผาหมอนใช้ทุนทางสังคมและทุนทางธรรมชาติ เป็นฐานในการอยู่รอดและพัฒนา ต่อเนื่องยาวนาน การเปลี่ยนจากไร่ฝิ่นเป็นการปลูกกาแฟ ไม้ผล และนาขั้นบันไดตลอดจนการฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนเกษตรชนเผ่าเดียวหนึ่ง การวิเคราะห์เชิงทฤษฎียังพบว่า แนวคิดทุนชุมชนเหมาะสมกับบริบทศึกษานี้ เนื่องจากการพัฒนาผาหมอนอาศัยทั้งทุนทางมนุษย์ (ภูมิปัญญาชาวเขา) ทุนทางสังคม (ความร่วมมือในชุมชนและเครือข่าย) และทุนทางธรรมชาติ (ทรัพยากรป่าและพื้นที่เกษตร) ซึ่งหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ในแง่การเสริมพลัง พบว่า ชาวบ้านมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของตนเองมากขึ้นเรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น การควบคุมรายได้จากท่องเที่ยวชุมชน การมีเสาหลักชุมชน (ผู้นำท้องถิ่น) ทำหน้าที่ประสานงานกับ ศพพ.และอปท. และการแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ล้วนแสดงว่าชุมชนอยู่ในสถานะที่แข็งแกร่งสามารถบริหารตัวเองได้

4. แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงกับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีแนวทางการบริหารจัดการศูนย์ฯ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยสามารถวิเคราะห์ออกเป็น ดังนี้ 1) โครงสร้างการบริหารจัดการของ ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ การบริหารจัดการแบบเครือข่าย ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อบูรณาการทรัพยากร มีการสร้างศูนย์ส่งเสริมสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง (ศสส.) เป็นกลไกหลักของชุมชน

ศูนย์ฯ มีการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจให้ชุมชน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ชุมชนสามารถ กำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดสรรสวัสดิการของตนเอง การบริหารจัดการโดยใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลใช้ AI & Big Data ในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนนำมาจัดการองค์ความรู้ของชุมชน 2) กระบวนการบริหารจัดการของ ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีแนวทางที่ ใช้หลักประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการพูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อสนทนากลุ่มกับ ชุมชน สอดคล้องกับแนวทางการทำงานของนายยรรยง เอกนันท (สัมภาษณ์ 9 มิถุนายน 2564) การพัฒนาจะต้องวางแผนบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และตรงความต้องการของชุมชนให้มากที่สุด เพราะข้อมูลของชุมชนเป็นผู้จัดเก็บเราเพียงทำการสังเคราะห์วิเคราะห์ เพื่อการ ดำเนินงานที่สอดคล้องตามบริบทตามมีสังคม เพื่อพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯและแกนนำ ชุมชน เพื่อสนับสนุนให้ ชุมชนบนพื้นที่สูงเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การดำเนินโครงการใช้ แนวทาง “Social Enterprise Model” ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศูนย์ฯ มีการขยายผลโมเดล ศสส. ไปยัง พื้นที่สูงภายในเขตความรับผิดชอบของศูนย์ฯเพื่อให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และเพื่อสร้าง สวัสดิการอย่างทั่วถึง เพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบศูนย์ฯมีการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อ ปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนางานบนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง ใช้ข้อมูลจากภายนอกและ ภายในมาวิเคราะห์เพื่อการปรับกลยุทธ์การพัฒนาสร้างความยั่งยืน และยังคงแนวคิดของการใช้ หลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ในการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนเพราะชุมชนบนพื้นที่สูง มีความ หลากหลายทางด้านวิถีชีวิต ซึ่งมีความแตกต่างกันตามทุนทางสังคมและบนพื้นฐานความคิดความ เชื่อที่มีอยู่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่กับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ลักษณะการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ผลการวิจัย ยืนยันว่า ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางทางพัฒนา เชื่อมโยงนโยบายส่วนกลางสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการเชิงพื้นที่ อย่างเป็นระบบ โดยระเบียบวิธีวิจัยใช้กรณีศึกษาและถอดบทเรียน ทำให้สามารถอ่านกลไกเชิง

ปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ได้ชัดเจน ทั้งจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 41 คน (ผู้อำนวยการ/เจ้าหน้าที่ศูนย์ ภาศิเครือข่าย ผู้นำชุมชน และราษฎรบนพื้นที่สูง) ซึ่งสะท้อนความพยายามของศูนย์ในการขับเคลื่อนการพัฒนา ที่มีชุมชนเป็นแกนกลางและตอบ โจทย์บริบทภูมิสังคมบนพื้นที่สูง จุดเปลี่ยนเชิงคุณภาพที่เห็นได้คือ การยกระดับการให้บริการไปสู่ การสร้างขีดความสามารถของชุมชน ผ่านเวทีกำหนดปัญหา/ออกแบบโครงการ/ติดตามผลร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบเชิงทฤษฎีว่า ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงพึ่งพาการสร้าง “Sense of Ownership” หรือความเป็นเจ้าของร่วมในทุกช่วงกระบวนการ มิใช่การรับโครงการ แบบบนลงล่างเพียงอย่างเดียว (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2561) นอกจากนี้ ระดับการมีส่วนร่วมที่ขยับจาก รับฟัง-ให้ข้อมูลไปสู่ร่วมตัดสินใจ/ร่วมจัดการ ตามขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein ทำให้เกิด ฐานอำนาจของชุมชนที่มั่นคงขึ้น แม้ข้อค้นพบยังชี้ว่าในหลายกรณีการมีส่วนร่วมยังอยู่ระดับ “Participation by Consultation” มากกว่าการเสริมพลังเต็มรูปแบบ (Empowerment) จึงเป็น พื้นที่พัฒนาต่อในอนาคต (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2567) เมื่อเชื่อมผลกับวัตถุประสงค์ที่ 1 จึง ติความได้ว่ารูปแบบการบริหารของศูนย์ เติบโตในบทบาทประสานนโยบาย-ปฏิบัติการ และกำลัง เคลื่อนจาก “รัฐนำ” ไปสู่ “หุ้นส่วนร่วมพัฒนา” ที่ชุมชนมีเสียงและอำนาจมากขึ้นอย่างค่อยเป็น ค่อยไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เจาะไข/ปัจจัยสนับสนุน ความสำเร็จสำคัญถูกจัดระบบเป็น “4M Strategic Integration Model” (Man, Money, Materials, Management) ซึ่งมีใช้เพียงการมี ทรัพยากร แต่คือศิลปะของการจัดทรัพยากรให้เชื่อมต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะกับภูมิ สังคมพื้นที่สูง ได้แก่ (1) Man บุคลากรและผู้นำชุมชนที่มี Soft Skills เข้าใจวัฒนธรรม/ชาติพันธุ์ และทำหน้าที่เป็น Facilitator (2) Money ใช้งบประมาณอย่างยืดหยุ่นบนหลักคุ้มค่าและสร้าง ความเป็นเจ้าของชุมชน (3) Materials เทคโนโลยี/ข้อมูลที่เหมาะบริบทและช่วยเข้าถึง/ติดตามกลุ่ม เปราะบาง และ (4) Management ระบบบริหารที่ลดขั้นตอนราชการ เน้นบูรณาการภาคีและการมี ส่วนร่วมเชิงอำนาจ ปัจจัย 4M นี้อธิบายได้ว่าทำไม “ผาหมอนโมเดล” จึงเป็นรูปธรรมความสำเร็จ เพราะชุมชนถูกเสริมพลังให้กำหนดกติกา/ตัวกรองโครงการบนฐานอัตลักษณ์และทุนทางสังคมของ ตนเอง เกิดการร่วมวางแผน-ตัดสินใจ-บริหารจัดการในระดับ “Partnership-Co-Management” มากกว่าการเป็นผู้รับความช่วยเหลือฝ่ายเดียว นำไปสู่ผลลัพธ์เชิงยั่งยืน เช่น การจัดสวัสดิการชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการหมุนทรัพยากรกลับสู่กิจการสาธารณะของหมู่บ้าน (ทุนสังคม/ วัฒนธรรมหนุนเศรษฐกิจชุมชน) เมื่อนำไปเทียบเคียงกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ข้อค้นพบนี้สอดคล้อง กับหลักการ “participatory/ community-led development” ที่ชี้ว่าความยั่งยืนเกิดเมื่อชุมชน เป็นเจ้าของความเปลี่ยนแปลงและระบบพึ่งตนเองของตน และยั่งยืนกับข้อเสนอว่าต้องเสริม ระบบนิเวศพัฒนา ผ่านเครือข่ายภาคีหลายระดับ (รัฐ ท้องถิ่น เอกชน องค์กรชุมชน) เพื่อให้การ พัฒนาไม่หยุดเพียงกิจกรรมรายโครงการ แต่ต่อยอดเป็นกลไกถาวรด้านการสวัสดิการ/เศรษฐกิจ ชุมชน (เชื่อมกับหลักคิดการบูรณาการภาคส่วนและการทำงานเชิงระบบที่เอกสารวิจัยระบุไว้)

วัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมและข้อจำกัด จากผลและเหตุปัจจัยข้างต้น แนวทางที่เหมาะสมเพื่อยกระดับความยั่งยืนคือ (ก) ปรับโครงสร้างการตัดสินใจให้ชุมชนมีอำนาจกำกับ-ร่วมออกแบบมากขึ้น เพื่อขยับจากระดับปรึกษาหารือไปสู่การเสริมพลัง (Empowerment) ตามกรอบ Arnstein ซึ่งเพิ่มโอกาสให้การพัฒนาตอบโจทย์เฉพาะพื้นที่อย่างแท้จริง (ข) สถาปนาระบบข้อมูลชุมชนและการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นฐานการตัดสินใจเชิงหลักฐานที่ชุมชนและภาคีใช้ร่วมกัน และ (ค) ทำให้ 4M เป็น “ระบบ” ไม่ใช่ “ชุดกิจกรรม” โดยเฉพาะการสร้าง/พัฒนาศักยภาพบุคลากรแบบต่อเนื่อง การบริหารงบประมาณแบบยืดหยุ่นข้ามหน่วย การคิดสรรเทศเทคโนโลยีที่เหมาะสมบริบท และการจัดการแบบบูรณาการระหว่างหน่วยใน/นอกศูนย์ ซึ่งเอกสารวิจัยระบุแนวทางไว้ชัดในหมวดวิธีดำเนินการและข้อเสนอการจัดการเชิงบูรณาการ ทั้งนี้ คอขวดสำคัญคือ ภูมิประเทศทุรกันดารและข้อจำกัดทรัพยากร ทำให้การขยายผลต้นแบบต้องพึ่งพาเครือข่ายพื้นที่ และการกระจายอำนาจ-งบประมาณ สู่ระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อให้ศูนย์มีอิสระและความต่อเนื่องในการขับเคลื่อน รวมทั้งการจัดการความรู้ในพื้นที่ให้เป็นกลไกถาวรของชุมชน (เช่น คู่มือปฏิบัติ-คลังบทเรียน-พี่เลี้ยงชุมชน) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอให้ขยายผลชุมชนต้นแบบ เช่น ผาหมอน ไปยังพื้นที่สูงอื่น ๆ บนฐานทุนสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเอง สรุปคือ แนวทางที่เหมาะสมที่สุดคือ การยึดการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจเป็นแกน เชื่อมด้วยโครงสร้าง 4M และค้ำยันด้วยการกระจายอำนาจ-งบประมาณและระบบข้อมูลชุมชน ผลดังกล่าวมีฐานยืนยันจากหลักฐานเชิงประจักษ์ของงานวิจัยนี้ และสอดคล้องกับข้อเสนอของงานศึกษาที่เกี่ยวข้องในประเด็นการสร้างเจ้าของร่วมและการจัดการแบบบูรณาการของชุมชนบนพื้นที่สูง

องค์ความรู้ใหม่

บทเรียนจากบ้านผาหมอน ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนต้นแบบการจัดการตนเอง หนึ่งในกรณีศึกษาที่สำคัญซึ่งให้บทเรียนเชิงลึกแก่การพัฒนาพื้นที่สูง คือ “ผาหมอน Model การพัฒนาระบบสวัสดิการโดยชุมชนเป็นเจ้าของ และสานพลังความยั่งยืนร่วมกับภาคีเครือข่าย” บ้านผาหมอน ชุมชนชาวปกากะญอ (กะเหรี่ยง) แห่งนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการตนเอง โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดสวัสดิการภายในหมู่บ้าน บทเรียนจากบ้านผาหมอน สามารถสรุปเป็นโมเดลองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพ 1 ผาหมอนโมเดล

บ้านผาหมอน มีหลักเกณฑ์ภายในในการพิจารณารับความช่วยเหลือหรือโครงการใด ๆ จากภายนอกที่น่าสนใจ กล่าวคือ ชุมชนจะพิจารณาโครงการโดยมีเงื่อนไข 3 ประการได้แก่ (1) โครงการนั้นต้องตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และผ่านการปรึกษาหารือจากคนในหมู่บ้าน (2) โครงการต้องเป็นการส่งเสริมศักยภาพ หรือความรู้ให้ชุมชนลงมือทำได้เอง มิใช่เป็นการให้แบบสงเคราะห์ที่สร้างการพึ่งพิง และ (3) โครงการต้องไม่ขัดกับวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เกณฑ์สามข้อนี้เปรียบเสมือน "ด่านกรอง" ที่ทำให้กิจกรรมพัฒนาที่เข้ามาในบ้านผาหมอน ล้วนสอดคล้องกับบริบทและนำไปสู่ความยั่งยืน ชาวบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านใช้หลักการดังกล่าวตัดสินใจร่วมกันก่อนรับโครงการใหม่ ๆ เสมอ ผลคือชุมชนมีความเป็นเจ้าของ (ownership) ต่อโครงการสูง และสามารถสานต่อกิจกรรมได้เองเมื่อผู้ให้การสนับสนุนถอนตัว

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์พัฒนาราชภาพบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกรัฐที่เชื่อมโยงนโยบายส่วนกลางสู่การปฏิบัติในพื้นที่ โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ได้แก่ นโยบายภาครัฐ บุคลากรเชิงพื้นที่ที่มีความเข้าใจบริบทของชุมชน การร่วมมือของภาคีเครือข่าย และทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ขณะที่อุปสรรคหลักคือ ภูมิประเทศที่ทุรกันดารและข้อจำกัดด้านงบประมาณ การถอดบทเรียนจาก “ผาหมอนโมเดล” แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชน ช่วยเสริมความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการพัฒนาได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมควร

มุ่งเน้นการกระจายอำนาจ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการต่อยอดชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลสู่พื้นที่สูงอื่น ๆ โดยอาศัยทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรมีการจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรสำหรับการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงและมีกำหนดแผนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง 3 – 5 ปี และให้ระบบงบประมาณและให้ความยืดหยุ่น สามารถบูรณาการงบจากหลายแหล่งเพื่อสนับสนุนโครงการแบบข้ามหน่วยงานได้ อีกทั้งพิจารณาจัดตั้งกองทุนพัฒนาพื้นที่สูง ที่สามารถรองรับโครงการพัฒนาที่ริเริ่มโดยชุมชนเอง และส่งเสริมการระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนหรือองค์กรสาธารณะกุศล ผ่านมาตรการจูงใจทางภาษี เพื่อให้มีงบประมาณและทรัพยากรที่ต่อเนื่องแม้อันในพื้นที่ห่างไกล

1.2 รัฐบาลควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้โมเดลต้นแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงและขยายผลโมเดลที่ประสบความสำเร็จ จัดทำคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติที่ได้สรุปบทเรียนจากชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ เผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ สนับสนุนโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนบนพื้นที่สูง หรือ "พี่เลี้ยงชุมชน" ที่ชุมชนที่เข้มแข็งช่วยแนะแนวทางทำให้ช่วยกระจายความรู้และการขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีสู่ระดับประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

2.1 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ควรจัดการอบรมให้ความรู้การจัดการแบบมีส่วนร่วมให้ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงฯ และกระบวนการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกับการบริหารจัดการโครงการ และควรจัดทำแนวทางกาดำเนินงานที่กำหนดชัดเจนว่า โครงการกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนจะต้องผ่านเวทีประชาคม เพื่อความยินยอมจากชุมชนเพื่อให้การจัดการมีชุมชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

2.2 การบริหารจัดการแบบบูรณาการภายในองค์กรภายในศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ควรประสานการทำงานระหว่างฝ่ายหรือแผนกต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน ทำงานร่วมกันในลักษณะทีม นอกจากนี้ควรสร้างกลไกการประสานงานระหว่างศูนย์พัฒนาราชภูมกับหน่วยงานรัฐอื่นในระดับพื้นที่ทุกอำเภอ เพื่อการขับเคลื่อนงานที่เข้าถึงทุกพื้นที่ในจังหวัด

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

3.1 ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ควรมีการพัฒนาระบบการจัดการสวัสดิการสร้างระบบสวัสดิการเชิงรุก ในระดับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยให้ศูนย์ฯ ทำงานร่วมกับศูนย์ส่งเสริมสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง (คสส.) ในการค้นหาคนเปราะบางหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเชิงป้องกันก่อนการเกิดปัญหา

3.2 การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ควรมีการออกแบบระบบติดตามประเมินผลที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ไปพร้อมกัน ใช้วิธีประเมินแบบมีส่วนร่วม และนำผลการประเมินเหล่านี้ มาปรับปรุงแผนงานและมีแผนการดำเนินงานร่วมอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะเหล่านี้ มุ่งหวังให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีความเป็นระบบ ยึดหยุ่น ทันสมัย และยั่งยืน โดยการพัฒนาไม่ควรเป็นเพียงการส่งมอบโครงการ แต่ต้องเป็นการสร้างขีดความสามารถในการพัฒนา แก่ชุมชนบนพื้นที่สูงให้สามารถดูแลตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับปฏิบัติจริงทั้ง กระบวนการ บุคลากร และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตลอดจนทั้งราชภูมบนพื้นที่สูง

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2555). โครงการคลังปัญญางานพัฒนาชาวเขา 53 ปี. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2559). คู่มือการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง ปีงบประมาณ 2559. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2567). รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีศึกษา ศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง (ศสส.) บ้านผาหมอน ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชุมชน.
- วิโรจน์ ณ ระนอง. (2561). การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงแบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Arnstein, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224.
- Fayol, H. (1916). *Administration Industrielle et Générale*. Paris: Dunod.
- Stufflebeam, D. L. (1971). The use of experimental design in educational evaluation. *Journal of Educational Measurement*, 8(4), 267–274.
- UNDP. (2015). *Sustainable Development Goals*. United Nations.
- United Nations. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*.

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี

The Guidelines for Community Economic Development for Sustainable Self-Reliance Uthai Thani Province

รติพงษ์ เรืองพูล¹ และ ไพศาล เครือแสง²

Ratipong Rungpoon¹ and Phaisan Khruesaeng²

Received: 21 June 2025; Revised: 18 August 2025; Accepted: 24 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบท และสภาพปัจจุบันในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน 2) ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน และ 3) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 5 คน และผู้แทนภาคประชาชนจากทั้งหมด 8 อำเภอ จำนวน 15 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า บริบทของเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอุทัยธานี มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและความสุขของประชาชนในจังหวัด กรอบทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่าปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน พบปัญหา ดังนี้ 1) ปัญหาด้านการวางแผน 2) ปัญหาด้านการจัดการองค์กร 3) ปัญหาและความต้องการด้านผู้นำ 4) ปัญหาด้านการควบคุม 5) ปัญหาด้านการควบคุม ซึ่งแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี มีดังนี้ 1) ด้านการวางแผน การวางแผนร่วมกับชุมชน การพัฒนาข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ และการวางแผนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน 2) ด้านการจัดการองค์กร การพัฒนาการเงินและการบริหารงบประมาณ การพัฒนาองค์ความรู้และการฝึกอบรม และการหาช่องทางการตลาด 3) ด้านผู้นำ การพัฒนาวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร และการพัฒนาเครือข่าย และการปรับตัวและการนำเทคโนโลยีมาใช้ 4) ด้านการควบคุม การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรฐานการทำงาน 5) ด้านการมี

^{1 2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Master of Political Science student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: ratipong1810@gmail.com

ส่วนร่วม การพัฒนาความตระหนักและความสนใจของประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การพัฒนากลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน; การพึ่งพาตนเอง; ความยั่งยืน

Abstract

This research article aims to study 1) The context and current conditions in developing the community economy for sustainable self-reliance 2) The problems and needs in developing the community economy for sustainable self-reliance; and 3) The development guidelines for the community economy for sustainable self-reliance in Uthai Thani Province. This research is a qualitative study. Data were collected from 20 key informants, consisting of 5 members of the Uthai Thani Provincial Agricultural and Cooperative Development Committee, and 15 representatives from all 8 districts of the province. The key informants were selected using purposive sampling. Data were gathered from documents and in-depth interviews. The data analysis was conducted using inductive content analysis.

The results revealed that the context of the community economy in Uthai Thani Province focuses on the development of safe agriculture, eco-tourism, and the enhancement of the community economy to achieve sustainability and the happiness of the people in the province. The provincial development framework aims toward sustainable development. The problems and needs in developing the community economy for sustainable self-reliance were found as follows 1) Problems in planning 2) Problems in organizational management 3) Problems and needs in leadership 4) Problems in control 5) Problems in participation. The development guidelines for the community economy for sustainable self-reliance in Uthai Thani Province are as follows 1) Planning planning in collaboration with the community, developing accurate and sufficient information, and aligning plans with the community context 2) Organizational management developing financial management and budgeting, developing knowledge and training, and finding marketing channels 3) Leadership developing vision and management ability, building networks, and adapting and applying technology 4) Control developing effective monitoring and evaluation systems, enforcing rules and work standards 5) Participation raising public awareness and interest, promoting participation, and developing effective communication mechanisms.

Keywords: Community Economy; Self-Reliance; Sustainability

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มีกรอบการพัฒนาที่มุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ส่งผลให้ประเทศไทยมุ่งสู่การพัฒนาที่สูงขึ้น และมุ่งเน้นไปทางด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจดิจิทัล โดยเชื่อว่ารายได้ของประชากรจะสูงขึ้นตามการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของประเทศเพิ่มขึ้น ในขณะที่ด้านอื่น ๆ ยังมีคุณภาพน้อยและการพัฒนายังปรับตัวได้ช้า เช่น คุณภาพคน คุณภาพการบริการสาธารณะ คุณภาพฐานการผลิตทางการเกษตรต่ำ ทำให้เห็นได้ชัดว่าคุณภาพชีวิต ยังไม่ถูกยกระดับควบคู่ขนานไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำสูง การเพิ่มจำนวนขึ้นของชนชั้นกลาง การเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุ และขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งผลกระทบภายนอกที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศที่มีการผันผวนอย่างรุนแรง สะท้อนการพัฒนาที่ผ่านมาได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาคุณภาพและไม่ยั่งยืน”(พุทธินันต์ ภาคเจริญ, 2565) กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจที่พัฒนาไปควบคู่กับการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชน โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแม่แบบในการขับเคลื่อนประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของไทยนั้น นำมาซึ่งความสำคัญที่มีใช้ใช้ได้เฉพาะภาคเกษตร เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประยุกต์มาใช้กับเรื่องของการพัฒนาคน เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ให้ เข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการเชื่อมโยงกันทุกด้าน โดยมีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนในชนบท การพัฒนาที่ยึดหลักสำคัญคือการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง การพัฒนาที่เกิดจากความสมัครใจมีความเป็นตัว ของตัวเองและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นเครื่องค้ำประกัน ผลแห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ตามที่รัฐบาลได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ต่อยอดจากจุดแข็งของประเทศ ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเชื่อมโยงกับหลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการสานพลังของจุฬาลักษณ์ ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาครัฐ และภาควิชาการ ขับเคลื่อนประเทศด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้ เข้มแข็งด้วยทุนทรัพยากร อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และ

เทคโนโลยีสมัยใหม่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งแนวโน้มการหดตัวของ เศรษฐกิจโลก ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจไทย ซึ่งวิกฤตที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะการประกอบอาชีพของเกษตรกร ทำให้จำเป็นต้องลดผลกระทบและให้การช่วยเหลือเกษตรกร โดยการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด เกษตรกรทั่วไปโดยเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ไก่ไข่จึงเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความสำคัญชนิดหนึ่ง ไก่ไข่เป็นอาหาร ที่มีประโยชน์ มีคุณค่าทางอาหารสูง สามารถนำไปปรุงอาหารได้ทั้งคาวและหวาน สามารถบริโภคได้ทุกเพศทุกวัย เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเป็นจำนวนมากแทบทุกครัวเรือน การเลี้ยงไก่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ และการจัดการด้านอาหารสัตว์มาเป็นเวลานานแล้ว จนกระทั่งไก่ไข่หลาย ๆ พันธุ์ สามารถเลี้ยงในสภาพแวดล้อมแต่ละที่ และเลี้ยงแบบครัวเรือนได้ สามารถพึ่งพาตัวเองและนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจ ภายในประเทศ จังหวัดอุทัยธานีได้กำหนดประเด็นการพัฒนาจังหวัด ในการสร้างคุณค่าด้านการท่องเที่ยวควบคู่วิถีชีวิต เอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของจังหวัดสู่สากล โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่ต่อยอดจากจุดแข็งจุดเด่นของชุมชน ที่มีความหลากหลายด้านชีวภาพ สิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม และการให้ความสำคัญในการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงหลังสถานการณ์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยพื้นที่ชุมชน ในจังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะผ้าทอมือ ที่มีอัตลักษณ์ของลวดลายผ้าชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะสามารถส่งเสริม สนับสนุน และสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและ ให้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ในประเทศไทยหรือระดับโลกต่อไปก่อให้เกิดความเชื่อมั่น และศรัทธาในชาติพันธุ์ของตนเองเกิดการพัฒนานวัตกรรมเกิดการพัฒนาต่อยอด เกิดการสร้างงานจ้างงาน เกิดการเรียนรู้รู้กล้าทดลองคิดสร้างสิ่งใหม่ ๆ ลดการใช้ ลดการอาศัยทรัพยากรจากภายนอก เกิดการใช้จ่ายหมุนเวียนภายในชุมชน ซึ่ง ส่งผลทางตรงต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน และชุมชนสามารถพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง รวมถึงคนในชุมชนมีทุนทางทรัพยากร และศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียง พึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน บนพื้นฐาน การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่รากฐานอันแข็งแกร่งของประเทศต่อไป (สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2565)

จังหวัดอุทัยธานี มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ และการน้อมนำแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมาย คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสของประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และจังหวัดอุทัยธานีมีเกษตรกรต้นแบบในการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 8 อำเภอ 70 ตำบล ๆ ละ 1 ราย จากการดำเนินโครงการทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวได้ในสภาวะที่มีการเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จากข้อความข้างต้นผู้วิจัยจึงศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อ

การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี โดยศึกษาจากบริบทของเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดอุทัยธานี วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัจจุบัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-information) ในศึกษาคั้งนี้ จำนวน 20 คน ได้จากวิธีการ เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย ผู้แทนคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 5 คน และผู้แทนภาคประชาชนจากทั้งหมด 8 อำเภอ จำนวน 15 คน คัดเลือกจากผลการประกวดเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรดีเด่น/กลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีเด่น/ศพก.ดีเด่น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาบริบท และสภาพปัจจุบัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เอกสาร (Document Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ รวมถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ประกอบไปด้วย 1) เอกสารสรุปสถานการณ์เศรษฐกิจการค้าจังหวัดอุทัยธานี ประจำปีเดือนธันวาคม 2567 และ 2) เอกสารแผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.2566– 2570

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) แบบอุปนัย (Analytic Induction) ด้วยวิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยได้นำประเด็นจากการถอดเทปและการจดบันทึก มาวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มข้อมูล และประมวลผลหาความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบทของเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอุทัยธานี มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การใช้พลังงานทางเลือก และการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ผ่านโครงการที่ครอบคลุมหลายมิติ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและความสุขของประชาชนในจังหวัด กรอบทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาจังหวัดให้เป็น "เมืองเกษตรปลอดภัย ท่องเที่ยวเชิงนิเวศสุขใจ สังคมอุทัยผาสุก" โดยข้อมูลเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ปี 2564 อยู่ที่ 27,851 ล้านบาท มีโครงสร้างเศรษฐกิจพึ่งพาภาคนอกเกษตร 67.03% และภาคเกษตร 32.97% การเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและภัยแล้งตั้งแต่ปี 2554 ภาคเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจหลัก โดยพืชเศรษฐกิจสำคัญได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และสับปะรดโรงงาน มีแผนและโครงการพัฒนาที่สำคัญ (2566-2570) ด้านภาคเกษตร มีการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย พัฒนาเกษตรอินทรีย์ และเกษตรแม่นยำ ด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการสนับสนุนการสร้างรายได้ผ่านอาหารปลอดภัยและสมุนไพรอินทรีย์ ด้านอุตสาหกรรมแปรรูป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ปลาแรด GI และสินค้าเกษตร ด้านการตลาดและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมการตลาดออนไลน์และพัฒนาช่องทางจำหน่าย ด้านพลังงานทางเลือก มีการพัฒนาโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก ด้านการท่องเที่ยว มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม และสมาร์ททัวร์ิซึม และด้านวิจัยและพัฒนา มีการสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสังคมในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ ที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเอง รวมถึงความต้องการที่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบปัญหา และความต้องการดังนี้

2.1 ด้านการวางแผน พบประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน การขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ รวมถึงไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินแผน และการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2.2 ด้านการจัดการองค์กร พบประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการเงินและการบริหารงบประมาณ การขาดการพัฒนาองค์ความรู้และการฝึกอบรม รวมทั้งการขาดช่องทางการตลาด

2.3 ด้านผู้นำ พบประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร การตัดสินใจแบบรวมศูนย์ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาเครือข่าย รวมถึงการขาดการปรับตัวและการนำเทคโนโลยีมาใช้ และการเปลี่ยนแปลงผู้นำบ่อยครั้ง ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา

2.4 ด้านการควบคุม พบประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การขาดการบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรฐานการทำงาน รวมถึงการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจยังไม่มีประสิทธิภาพ

2.5 ด้านการมีส่วนร่วม พบประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดความตระหนักและความสนใจของประชาชน การขาดแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมถึงการขาดกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการเมืองในท้องถิ่น การขาดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเวลาและภาระหน้าที่ของประชาชน

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ดังนี้

3.1 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านการวางแผน มีดังนี้ 1) แนวทางการวางแผนร่วมกับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี กระจายความรู้ การตลาดออนไลน์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พร้อมจัดอบรมด้านการบริหารเงินและตั้งกองทุนชุมชน 2) แนวทางการพัฒนาข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ โดยสร้างฐานข้อมูลกลาง เชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มอาชีพ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูล ส่งเสริมการวิจัยภาคสนามและการวิเคราะห์ต้นทุน เพื่อวางแผนตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ 3) แนวทางความต่อเนื่องในการดำเนินแผน ด้วยการส่งเสริมบทบาทเยาวชน สร้างหลักสูตรฝึกอบรม สร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ลดการพึ่งพาภายนอก 4) แนวทางการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง ใช้หลัก SMART Goals ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การรวมกลุ่ม และการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุน เช่น OTOP และตลาดชุมชน

3.2 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านการจัดการองค์กร มีดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนาการเงินและการบริหารงบประมาณ ส่งเสริมการหารายได้จากกิจกรรมในชุมชน เช่น การแปรรูปสินค้า การท่องเที่ยว หรือการค้าขายออนไลน์ สร้างระบบระดมทุนแบบมีส่วนร่วม เพิ่มความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณด้วยการเปิดเผยข้อมูล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเงินแก่

เยาวชน จัดตั้งกองทุนฉุกเฉินและส่งเสริมการมีประกันภัย 2) แนวทางการพัฒนาองค์ความรู้และการฝึกอบรม วางแผนพัฒนาทักษะตามความต้องการของชุมชน เช่น เกษตรกรรมยั่งยืน การพัฒนาธุรกิจ การสร้างแบรนด์ และการทำตลาด ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน และการฝึกอบรมผู้นำเพื่อบริหารโครงการอย่างยั่งยืน 3) แนวทางการหาช่องทางทางการตลาด สนับสนุนการสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น พัฒนาบรรจุภัณฑ์ และใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ รวมถึงโซเชียลมีเดียในการส่งเสริมการขาย จัดกิจกรรมตลาดนัด งานเทศกาล และการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ และส่งเสริมกลยุทธ์การตลาดหลากหลาย เช่น การตลาดแบบปากต่อปาก และการอบรมความรู้ด้านการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์

3.3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านผู้นำ มีดังนี้ 1) แนวทางในการพัฒนาวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร โดยจัดเวทีประชาคมเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ใช้การวิเคราะห์ SWOT พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และใช้เทคโนโลยีในการบริหารงบประมาณและพัฒนาโครงการ 2) แนวทางการตัดสินใจแบบรวมศูนย์ ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน รวมถึงความร่วมมือกับภาคเอกชน รัฐ และสถาบันการศึกษา ใช้รูปแบบ “ประชารัฐ” และโมเดลธุรกิจเพื่อสังคม พร้อมทั้งจัดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาท 3) แนวทางในการปรับตัวและการนำเทคโนโลยีมาใช้ สนับสนุนการคิดเชิงนวัตกรรม พัฒนาแนวคิดผู้นำยุคใหม่ ใช้เทคโนโลยี เช่น AI และ Big Data สร้างเครือข่าย Smart Community และส่งเสริมบทบาทเยาวชนดิจิทัลในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้นำชุมชน พร้อมเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในการบริหารเศรษฐกิจชุมชน

3.4 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านการควบคุม มีดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ จัดตั้งคณะกรรมการติดตามจากภาคประชาชน ใช้แบบสำรวจและเวทีประชาคมในการประเมินผล กำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ พร้อมส่งเสริมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างแรงจูงใจผ่านรางวัลชุมชนต้นแบบ 2) แนวทางการบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรฐานการทำงาน ใช้แนวทางมาตรฐานขั้นต่ำที่ชุมชนมีส่วนร่วมออกแบบ จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและมาตรฐาน จัดทำคู่มือเข้าใจง่าย พร้อมใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยในการตรวจสอบและติดตามข้อกำหนด 3) แนวทางการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจยังไม่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมรายได้หลายแหล่ง เศรษฐกิจหมุนเวียน และเทคโนโลยี Smart Farming สนับสนุนการทำประกันภัย การออมในรูปแบบสหกรณ์ จัดอบรมการบริหารความเสี่ยง และสร้างที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจร่วมกับมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานภาครัฐ

3.5 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านการมีส่วนร่วม มีดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนาความตระหนักและความสนใจของประชาชน จัดเวทีประชาคมและใช้สื่อสร้างสรรค์ เช่น อินโฟกราฟิกและแอนิเมชัน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจประโยชน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมแนวคิดชุมชนคิด ชุมชนทำ และปลูกฝังแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนตั้งแต่ในครอบครัวและโรงเรียน 2) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม จัดตั้งกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์ ส่งเสริมการเรียนรู้

ผ่านค่าย ฝึกงาน และโครงการเยาวชน พร้อมเปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 3) แนวทางการพัฒนากลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการเมืองในท้องถิ่น พัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้นำ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการวางแผนและตัดสินใจ พร้อมจัดกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจ เช่น เทศกาลสินค้าชุมชน และสร้างความร่วมมือกับธุรกิจภายนอก 4) แนวทางการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จัดกิจกรรมให้รางวัล สร้างแรงบันดาลใจจากตัวอย่างชุมชนต้นแบบ สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และให้ข้อมูลสร้างความมั่นใจในการลงทุนของประชาชน 5) แนวทางการพัฒนาการแบ่งเวลาและภาระหน้าที่ของประชาชน ส่งเสริมการฝึกอบรมด้านการบริหารเวลา สร้างแรงจูงใจให้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งสนับสนุนจากภาครัฐด้านทุนและทรัพยากร และจัดประชาพิจารณ์เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้นำกับประชาชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาบริบทของเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอุทัยธานี มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัยชุมชนมีการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ และเกษตรแม่นยำ เพื่อลดความเสี่ยงจากปัญหามลพิษธรรมชาติและเพิ่มคุณภาพผลผลิต เหตุผล: การเน้นเกษตรปลอดภัยช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้ เพิ่มความเชื่อมั่นของผู้บริโภค สอดคล้องกับ สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, (2565) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ชุมชนมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสมาร์ททริซึม เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เหตุผล: การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ช่วยกระจายรายได้ ลดการพึ่งพาภาคเกษตรอย่างเดียว พัฒนาการใช้พลังงานทางเลือกการสนับสนุนโครงการพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อเศรษฐกิจฐานราก เหตุผล: ลดต้นทุนพลังงาน เพิ่มความมั่นคงด้านพลังงาน และส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนหลายมิติ การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน เช่น อาหารปลอดภัย สมุนไพรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์แปรรูป และตลาดออนไลน์ เหตุผล: การพัฒนาหลายมิติช่วยกระจายรายได้ ลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และเพิ่มความสามารถแข่งขันของชุมชนบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนการพัฒนาจังหวัดมุ่งสู่เมืองเกษตรปลอดภัย ท่องเที่ยวเชิงนิเวศสุขใจ สังคมอุทัยผาสุก โดยมีการร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เหตุผล: การทำงานร่วมกันสร้างความต่อเนื่อง ลดความซ้ำซ้อน และทำให้โครงการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม GPP ปี 2564 อยู่ที่ 27,851 ล้านบาท โดยภาคนอกเกษตร 67.03% และภาคเกษตร 32.97% การเติบโตได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและภัยแล้ง เหตุผล: การพึ่งพาภาคเกษตรสูง ทำให้เศรษฐกิจอ่อนไหวต่อภัยธรรมชาติ ดังนั้น การกระจายรายได้และสร้างเศรษฐกิจหลายมิติจึงจำเป็น

2. ผลการจากศึกษาปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี พบปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน ขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน และแผนงานไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เหตุผล: การวางแผนที่ไม่รวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและขาดข้อมูลสนับสนุนทำให้แผนงานไม่ตอบสนองต่อความต้องการและความสามารถของชุมชน ทำให้เกิดความล้มเหลวในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลินวรรัตน์ (2564) 2) ด้านการจัดการองค์กรปัญหาที่พบ ได้แก่ การบริหารงบประมาณและการเงินไม่เพียงพอ ขาดการพัฒนาองค์ความรู้และการฝึกอบรม และขาดช่องทางการตลาด เหตุผล: การขาดความพร้อมด้านทรัพยากรและความรู้ในการจัดการองค์กรทำให้ชุมชนไม่สามารถสร้างรายได้หรือบริหารกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านผู้นำปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร การตัดสินใจแบบรวมศูนย์ ขาดการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย รวมถึงขาดการปรับตัวและการใช้เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงผู้นำบ่อย เหตุผล: ผู้นำที่ไม่สามารถสร้างวิสัยทัศน์และเครือข่ายร่วมกับชุมชนได้ ส่งผลให้การพัฒนาขาดความต่อเนื่องและประชาชนมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภัสรา ปราชญา และพีระพงศ์ ภักคิรี (2564) 4) ด้านการควบคุมปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การขาดการบังคับใช้กฎระเบียบ และการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอ เหตุผล: การขาดกลไกควบคุมและประเมินผลทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับปรุงแผนงานหรือรับมือกับความเสี่ยงได้ ส่งผลต่อความยั่งยืนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 5) ด้านการมีส่วนร่วมปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดความตระหนักและความสนใจของประชาชน ขาดแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม ขาดกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ขาดแรงจูงใจ และเวลาหรือภาระหน้าที่ของประชาชนจำกัด เหตุผล: การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืน หากประชาชนไม่ตระหนักหรือไม่สามารถเข้าร่วมได้เต็มที่ ทำให้การดำเนินโครงการไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3. ผลจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านการวางแผน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดเป้าหมายและวางแผนปฏิบัติการการวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดสรรทรัพยากรและการจัดการทุนอย่างเป็นระบบ เหตุผล: การมีส่วนร่วมในการวางแผนช่วยสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้แผนงานสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพิ่มโอกาสความสำเร็จของโครงการ สอดคล้องกับ จันทนา อินทนิม (2561) 2) ด้านการจัดการองค์กร ส่งเสริมการตั้งกองทุนชุมชน การสร้างรายได้เสริม และการบริหารจัดการงบประมาณอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาทักษะการเงิน การตลาด และการสร้างเครือข่ายการค้า เหตุผล: การจัดการองค์กรที่เข้มแข็งและมีระบบสนับสนุนทางการเงินช่วยให้ชุมชนสามารถรับมือกับความเสี่ยงและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ระยะยาว 3) ด้านผู้นำ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการประสานงาน และปรับตัวตามสถานการณ์ สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน เหตุผล: ผู้นำที่มีศักยภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายและสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนร่วมมือกัน สอดคล้องกับ ไกรสร วันละ (2564) 4) ด้านการควบคุม จัดทำระบบติดตามและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม กำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ใช้ผลประเมินปรับปรุงแผนงาน ส่งเสริมการจัดการความเสี่ยงและการสร้างแผนรับมือวิกฤตเศรษฐกิจ เหตุผล: ระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ชุมชนสามารถปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่อง ลดความสูญเสียและเพิ่มความยั่งยืน 5) ด้านการมีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่ดี กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ส่งเสริมเยาวชนและคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เหตุผล: การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง (จันทนา อินทิม, 2561; ไกรสร วันละ, 2564)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ ภัทรธมนต์ พลรงค์ และคณะ (2565) เรื่องการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวกับการจัดงานอีเวนต์ ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้หลักแนวคิด BCG คือการใช้ชีวมวลและทรัพยากรชีวภาพที่หลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและความรู้ทางชีวภาพ การพิจารณาของเสียจากกิจกรรมเศรษฐกิจชีวภาพเป็นทรัพยากรที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ในระบบ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของประเมิน กาฬภักดี (2564) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนที่สามารถจัดการได้อย่างยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการได้ประโยชน์ที่สมดุลกันระหว่างป่ากับชุมชน มีการวางแผนจัดการโดยไม่แยกป่าออกจากชุมชน กิจกรรมที่ถูกกำหนดภายใต้กฎระเบียบตามมติของชุมชนต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ ๑ ต่อผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากทรัพยากรป่าชุมชน การดำเนินการทุกอย่างจะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และต้องสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการทำลายป่าชุมชน นอกจากนี้การสร้างความปลอดภัยของทรัพยากรป่าชุมชน ยังแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปองค์ความรู้เชิงลึกและเป็นระบบ ซึ่งได้นำเสนอผ่านแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี พบว่า บริบทของเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอุทัยธานี มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การใช้พลังงานทางเลือก และการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ผ่านโครงการที่ครอบคลุมหลายมิติ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและความสุขของประชาชนในจังหวัด กรอบทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการดำเนินงานดังกล่าวได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานท้องถิ่น และผู้นำชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผน ได้แก่ การขาดการวางแผนร่วมกับชุมชน การขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ รวมถึงไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินแผน และการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน 2) ด้านการจัดการองค์กร ได้แก่ ปัญหาด้านการเงินและการบริหารงบประมาณ การขาดการพัฒนาองค์ความรู้และการฝึกอบรม รวมทั้งการขาดช่องทางการตลาด 3) ด้านผู้นำ ได้แก่ การขาดวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหาร การตัดสินใจแบบรวมศูนย์ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาเครือข่าย รวมถึงการขาดการปรับตัวและการนำเทคโนโลยีมาใช้ และการเปลี่ยนแปลงผู้นำบ่อยครั้ง ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา 4) ด้านการควบคุม ได้แก่ การขาดระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การขาดการบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรฐานการทำงาน รวมถึงการการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจยังไม่มีประสิทธิภาพ 5) ด้านการควบคุม ได้แก่ การขาดความตระหนักและความสนใจของประชาชน การขาดแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมถึงการขาดกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการเมืองในท้องถิ่น การขาดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเวลาและภาระหน้าที่ของประชาชน ดังนั้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา รวมถึงผู้นำชุมชนมีการตั้งเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสร้างระบบถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนรุ่นต่อไป และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

1.3 ผู้นำชุมชนควรให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ ความสามารถในการบริหาร การสร้างความร่วมมือ และการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

1.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีกระบวนการติดตามผล อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มั่นใจว่าแผนงานดำเนินไปตามเป้าหมาย

1.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นเจ้าของของชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนางานวิจัย

2.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากผ่านนวัตกรรมชุมชนใน จังหวัดอุทัยธานี

2.2 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากใน จังหวัดอุทัยธานี

2.3 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน จังหวัดอุทัยธานี

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร วันละ. (2564). การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. วารสาร มจร.บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 7(3), 159–175.
- จันทนา อินทิม. (2561). การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 12(1), 45–58.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และอิทธิเทพ หลินวรรตน์. (2564). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองบน พื้นฐานชุมชนอาชีพไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(12), 271–284.
- ประภัสรา ปราชญา และพีระพงศ์ รักศิริ. (2564). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัด สมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเมิน กาฬภักดี. (2564). แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาค ตะวันออก. สระบุรี: โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช.
- พุทธินันต์ ภาคเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านไปสู่ความยั่งยืนในบริบทของสังคม เมือง กรณีศึกษา หมู่บ้านดงยาง หมู่ที่ 12 ตำบลสวนกล้วย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ภัทรธมนต์ พลรงค์, จิตพนธ์ ชุมเกตุ และเกิดสิริ เจริญวิศาล. (2565). การประยุกต์ใช้แนวคิด เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวกับการจัดงานอีเวนต์. Journal of Arts Management, 6(3), 198–214.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.2566–2570. อุทัยธานี: สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี.

การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

The Development of Integrated Buddhist Service Quality of Pabong Subdistrict Municipality, Saraphi District, Chiang Mai Province

กฤตนาถ ญาณปิน¹, ประเสริฐ ปอนถิ่น² และ นพดณ ปัญญาวีรทัต³
Krittanat Yanapin¹, Prasert Pontin² and Noppadon Panyaweerat³

Received: 08 July 2025; Revised: 04 September 2025; Accepted: 08 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลฯ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนผู้รับบริการงาน สาธารณะ จำนวน 370 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการให้บริการของเทศบาลอยู่ในระดับมาก ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ความเสมอภาค ความทันเวลา ความเพียงพอ ความต่อเนื่อง และความก้าวหน้า โดยประชาชนมีความเห็นเชิงบวกต่อการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการในทุกด้าน 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ มีผลต่อความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นปัจจัยด้านเพศที่ไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของเทศบาลป่าบง ภายใต้กรอบพุทธบูรณาการ มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา ให้สอดคล้องกับภารกิจบริการสาธารณะทั้ง 5 ด้าน เพื่อส่งเสริมความเสมอภาค ความโปร่งใส ความใส่ใจ และความยั่งยืนในการให้บริการแก่ประชาชน ฉะนั้นการบูรณาการหลัก พุทธธรรมจึงไม่เพียงเป็นแนวทางด้านศีลธรรม หากยังเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ช่วยยกระดับ คุณภาพการบริหารภาครัฐให้มีทั้งประสิทธิภาพและมีความมีเมตตาธรรม นำไปสู่ความพึงพอใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชนอย่างยั่งยืน

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Mahachulalongkornrajavidyalaya Chiang Mai Campus
Corresponding author, e-mail: srideuan757@gmail.com

คำสำคัญ: การให้บริการภาครัฐ; พุทธบูรณาการสังคหวัตถุ 4; เทศบาลตำบลป่าบง

Abstract

This research aims to: (1) examine the level of public service delivery by the Pa Bong Subdistrict Municipality in Saraphi District, Chiang Mai Province; (2) compare citizens' perceptions of service quality based on the principles of Buddhist integration, categorized by personal demographic factors; and (3) propose guidelines for improving the quality of Buddhist-integrated public services. A mixed-methods approach was employed, incorporating both quantitative and qualitative methodologies. The quantitative data were collected from a sample of 370 citizens who received public services, using a structured questionnaire. The data were analyzed using basic statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation, and t-tests. For the qualitative part, in-depth interviews were conducted with nine key informants, and the data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: (1) the overall level of service delivery by the municipality was high across five dimensions: equity, timeliness, adequacy, continuity, and progressiveness. Citizens expressed positive perceptions of the Buddhist-integrated approach in all aspects. (2) The comparison of perceptions showed that personal factors such as age, occupation, education level, and income significantly influenced views on service quality at the 0.05 level, except for gender, which showed no significant difference. (3) The proposed development approach for enhancing service quality under the framework of Buddhist integration emphasizes the application of the Four Sangahavatthu principles—generosity (*dāna*), kind speech (*piyavācā*), helpful conduct (*atthacariyā*), and impartiality (*samānattatā*)—in alignment with the five dimensions of public service. This approach fosters equity, transparency, attentiveness, and sustainability in public service delivery. Therefore, integrating Buddhist moral principles is not only an ethical approach but also a strategic tool for enhancing the quality of public administration, promoting efficiency with compassion, and fostering sustainable satisfaction, trust, and cooperation between the government and the public.

Keywords: Public Service Delivery; Buddhist Integration (Four Sangahavatthu);
Pa Bong Subdistrict Municipality

บทนำ

โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รูปแบบการบริหารราชการแผ่นดิน ที่เคยเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนประเทศ กลับต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ภาครัฐไม่สามารถดำรงอยู่ภายใต้ระบบบริหารแบบเดิมที่ยึดความเป็นศูนย์กลางจากส่วนกลางได้อีกต่อไป หากแต่ต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น คล่องตัว โปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ตามหลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ซึ่งได้กลายมาเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนภาครัฐไทย โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบริการสาธารณะและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) การกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางสู่ระดับท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทและอำนาจในการจัดการตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการให้บริการประชาชนอย่างใกล้ชิด และตรงกับบริบทของพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันพัฒนาการในมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ทว่าแม้จะมีกรอบกฎหมายและนโยบายรองรับอย่างชัดเจน ในทางปฏิบัติยังปรากฏข้อจำกัด ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ ระบบงาน และศักยภาพในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (อริสรา ป้องกัน, 2559)

เทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพันธกิจหลักในการให้บริการประชาชนในด้านต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสาธารณสุข การส่งเสริมการศึกษา และการบริหารทรัพยากรท้องถิ่น เทศบาลมีเป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ อย่างไรก็ตาม จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีความคาดหวังต่อคุณภาพการให้บริการที่สูงขึ้น การให้บริการจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ (รศณรงค์ รัตนเสริมพงศ์, 2559) การพัฒนาคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง ไม่ควรพิจารณาเพียงในแง่ของประสิทธิภาพการบริหารเท่านั้น หากยังควรพิจารณาถึงมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบริบทของท้องถิ่นไทยที่ศาสนาพุทธ มีบทบาทอย่างลึกซึ้งในการหล่อหลอมพฤติกรรมและค่านิยมของผู้คน การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ความสุจริต และความเสียสละ มาใช้ในการพัฒนาการให้บริการของรัฐ จึงถือเป็นแนวทางที่สามารถยกระดับคุณภาพการให้บริการได้อย่างยั่งยืนและมีความหมาย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่น ไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อคุณภาพของบริการ หากยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสร้างสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง

โดยเน้นที่การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหาร และเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเพื่อให้การบริการภาครัฐมีความลุ่มลึก ครอบคลุมทั้งมิติทางกายภาพและมิติจิตใจ

แม้เทศบาลตำบลป่าบาง จะมีเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน แต่จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นยังพบว่า ประชาชนในพื้นที่ยังคงมีข้อร้องเรียนเกี่ยวกับความล่าช้าในกระบวนการบริการ ความไม่ชัดเจนในขั้นตอนการติดต่อราชการ ความขาดแคลนของบุคลากร รวมถึงความไม่พึงพอใจในคุณภาพของบริการบางประเภท อีกทั้ง ยังไม่มีรูปแบบหรือแนวทางที่ชัดเจนในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับกระบวนการบริหารงานท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบาง ตามแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อสะท้อนภาพความพึงพอใจของประชาชน ตลอดจนเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างกลุ่มประชาชนที่มีปัจจัยพื้นฐานต่างกัน และเสนอแนวทางการพัฒนาการให้บริการของเทศบาลในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการในอนาคต ทั้งในระดับเทศบาลตำบลป่าบางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยที่ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมทุกมิติ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ มุ่งเน้นการวัดระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบางตามหลักสังคหวัตถุ 4 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาทัศนะ แนวคิด และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 2.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตเทศบาลตำบลปางง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด 5,027 คน จากทั้ง 6 หมู่บ้าน 2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample Group) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (ระดับความคลาดเคลื่อน 5%) ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 370 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่กระจายทั่วถึงทุกหมู่บ้าน 2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 รูป/คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 รูป/คน 2) ตัวแทนองค์กรเทศบาล จำนวน 3 คน 3) นักวิชาการหรือนักปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 1 รูป/คน 4) ตัวแทนประชาชน จำนวน 4 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2: ระดับการรับรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ตอนที่ 3: ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาล แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และมีทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.980 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก 3.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนความคิดเห็นอย่างอิสระและลึกซึ้ง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self-administered Questionnaire) พร้อมอธิบายวิธีการตอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความครบถ้วนของข้อมูล 4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกแบบพบหน้ารายบุคคล โดยขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลและบันทึกเสียงเพื่อนำไปวิเคราะห์อย่างมีระบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล 5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยการทดสอบทางสถิติ เช่น การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) หรือการทดสอบค่าที (t-test) ตามความเหมาะสม 5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่และตีความข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ เพื่อค้นหาแนวคิดหลัก ข้อเสนอแนะ และสาระสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธรูมการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม ประกอบด้วย 1. ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค 2. ด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา 3. ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ 4. ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง 5. ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า โดยสรุปภาพรวมตามค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงในตารางที่ 1

ระดับการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม	ระดับคุณภาพการให้บริการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค	3.99	0.77	มาก
2. ด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา	4.05	0.80	มาก
3. ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ	3.50	0.57	ปานกลาง
4. ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง	3.64	0.53	มาก
5. ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า	3.62	0.55	มาก
ภาพรวม	3.79	0.64	มาก

ตารางที่ 1 ระดับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธรูมการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม

สำหรับระดับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธรูมการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยสรุปภาพรวมตามค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

คุณภาพการให้บริการเชิงพุทธรูมการของเทศบาล ตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม ตามหลักสังคหวัตถุ 4	ระดับคุณภาพการให้บริการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านทาน การให้	3.33	0.59	ปานกลาง
2. ด้านปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก	3.90	0.75	มาก
3. ด้านอตัลจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์	3.97	0.76	มาก
4. ด้านสมานัตตตา ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย	3.87	0.68	มาก
ภาพรวม	3.87	0.69	มาก

ตารางที่ 2 ระดับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธรูมการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสาร์ภี จัหวัดเชียงใหม ตามหลักสังคหวัตถุ 4

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อระดับการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการทดสอบสมมติฐานสามารถดูรายละเอียดได้จากตารางผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

สมมติฐาน ที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	t/test/	F-test	P-Value	ผลการทดสอบ	
						สมมติฐาน	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	คุณภาพการให้บริการ	-1.698	-	0.213	-	✓
2	อายุ	คุณภาพการให้บริการ	-	28.582	0.013	-	✓
3	อาชีพ	คุณภาพการให้บริการ	-	16.888	0.041	-	✓
4	การศึกษา	คุณภาพการให้บริการ	-	8.897	0.012	-	✓
5	รายได้	คุณภาพการให้บริการ	-	36.876	0.053	-	✓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของเทศบาลตำบลป่าบาง

จากตารางที่พบว่า 1) ผู้รับบริการที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($t=-1.698$, Sig. = 0.213) ดังนั้น จึงยอมรับปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 2) ผู้รับบริการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=28.582$, Sig. = 0.013) ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3) ผู้รับบริการที่มีอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=16.888$, Sig. = 0.041) ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 4) ผู้รับบริการที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=8.897$, Sig. = 0.012) ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 5) ผู้รับบริการที่มีระดับรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($F=36.876$, Sig. = 0.053) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นการบูรณาการหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) เข้ากับการบริการภาครัฐทั้ง 5 ด้านหลัก ดังนี้

1. การให้บริการอย่างเสมอภาค การส่งเสริมความเสมอภาคในการให้บริการสะท้อนถึงหลักสมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค) ในสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเน้นการไม่เลือกปฏิบัติ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการดูแลประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นผู้ด้อยโอกาส

ชนกลุ่มน้อย หรือผู้สูงอายุ การให้บริการในลักษณะนี้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน

2. การให้บริการอย่างทันต่อเวลา การจัดการบริการที่รวดเร็วและตรงต่อเวลา เป็นการแสดงถึงอัตตจริยา (การประพฤติประโยชน์) ซึ่งมุ่งเน้นให้การทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐมีความใส่ใจต่อผลลัพธ์ของประชาชน ไม่ปล่อยให้เกิดความล่าช้าหรือการรอคอยโดยไม่จำเป็น การใช้เทคโนโลยี และการจัดระบบตรวจสอบเอกสารอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นวิธีที่ช่วยยกระดับคุณภาพในด้านนี้ให้มีความโปร่งใสและไว้วางใจได้

3. การให้บริการอย่างเพียงพอ คุณภาพของการบริการที่เพียงพอครอบคลุมถึงปริมาณ ความชัดเจน และความเข้าใจง่าย ซึ่งตรงกับหลักทาน (การให้) ที่ไม่ใช่เพียงการให้สิ่งของ แต่รวมถึงการให้ข้อมูล การให้ความช่วยเหลือด้วยจิตใจที่มีเมตตา การปลูกฝังจิตสำนึกด้านจิตบริการ และการจัดตั้งระบบ One Stop Service เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นการสะท้อนเจตนารมณ์ของการให้เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการ

4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง การบริการอย่างต่อเนื่องนั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับเปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่ดี การฟังอย่างตั้งใจ และการให้ข้อมูลอย่างสุภาพและจริงใจ การเปิดช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น ศูนย์รับเรื่องร้องเรียน สื่อออนไลน์ และการมีเวทีให้ประชาชนสะท้อนความคิดเห็น จะช่วยสร้างการมีส่วนร่วม และทำให้การบริการมีพลังจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง

5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า การพัฒนาคุณภาพบริการ ในมิตินี้มุ่งเน้นที่การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี หรือความต้องการเฉพาะกลุ่ม เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ หรือชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นการผสมผสาน สังคหวัตถุทั้ง 4 ประการเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดบริการที่มีความเป็นองค์รวม ทั้งด้านความเข้าใจ ความเข้าถึง และความใส่ใจในรายละเอียดย่อยของแต่ละกลุ่ม การมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญและช่องทางสื่อสารที่เข้าใจง่าย จึงเป็นกุญแจสำคัญของการบริการที่ก้าวหน้าและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ระดับการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการให้บริการของเทศบาลดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในเชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการแฝงแนวคิดพุทธธรรมในการดำเนินงานด้านบริการ ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักในด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นธรรมในการบริหารงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาในบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่ยังคงมีรากฐานทาง

วัฒนธรรมพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานของ ธัญญาลักษณ์ ศรีพลาย และเพ็ญศิริ โชติพันธ์ (2563) ที่ศึกษาคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อ จังหวัดอุบลราชธานี โดยพบว่า ผู้รับบริการส่วนใหญ่ประเมินคุณภาพการให้บริการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับมาก เช่นกัน แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายพื้นที่ ที่พยายามพัฒนาคุณภาพบริการโดยเน้นการเข้าถึง การเอาใจใส่ และการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาระดับคุณภาพการให้บริการตามหลักสังคหัตถ์ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) อตถจริยา (การประพฤติให้เกิดประโยชน์) และสมานัตตา (ความเสมอภาค) พบว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทศบาลตำบลป่าบางไม่เพียงแต่เน้นในด้านประสิทธิภาพของบริการเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญต่อมิติทางจริยธรรมและความเมตตาต่อประชาชนที่มารับบริการอีกด้วย ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอุเทน เขียวะ (2567) ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพบริการของที่ว่าการอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแม้ว่าค่าเฉลี่ยคุณภาพโดยรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ตามหลักสังคหัตถ์ 4 กลับพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง อันชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการหลักธรรมกับการให้บริการสาธารณะยังสามารถพัฒนาได้อีก โดยเฉพาะในด้านความเสมอภาคและการสื่อสารกับกลุ่มประชาชนหลากหลายเชื้อชาติ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์หรือผู้ด้อยโอกาส อีกทั้ง แนวทางการพัฒนาที่เสนอในงานของอุเทน ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี เช่น การนำระบบ One Stop Service มาใช้การมีเจ้าหน้าที่สื่อสารภาษาถิ่น การจัดรถบริการเคลื่อนที่เพื่อเข้าถึงผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้สูงอายุ ซึ่งแนวทางเหล่านี้อาจนำมาปรับใช้กับเทศบาลตำบลป่าบางเพื่อยกระดับการบริการให้ตอบสนองต่อความหลากหลายของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน กล่าวโดยสรุป การที่เทศบาลตำบลป่าบาง สามารถให้บริการเชิงพุทธบูรณาการในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและตามหลักสังคหัตถ์ 4 สะท้อนถึงแนวโน้มของการพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่เพียงแต่เน้นประสิทธิภาพในเชิงระบบ แต่ยังตระหนักถึงมิติของจริยธรรม ความเมตตา และความเสมอภาคในการให้บริการตามหลักพุทธธรรม อันเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมธรรมาภิบาล และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สะท้อนภาพที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้ 1) ความคิดเห็นของผู้รับบริการที่มีเพศต่างกัน ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้รับบริการที่มีเพศต่างกัน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในความคิดเห็นต่อคุณภาพ การให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบาง ($t=-1.698$, $Sig.=0.213$) ซึ่งนำไปสู่การปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยในข้อนี้ ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการให้บริการที่ยึดหลักพุทธธรรม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางเพศ ซึ่งแสดงถึงความเป็นกลางและความเป็นสากล ของหลักธรรมเชิงพุทธในการให้บริการสาธารณะ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการปณิธิ อธิบุญญ (แก้วบุตตี) (2557) ที่ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหัตถ์ของ อบต.หนองไผ่ล้อม

จังหวัดขอนแก่น โดยพบว่า ความพึงพอใจไม่ได้แตกต่างกันตามเพศ อายุ หรืออาชีพ เช่นเดียวกัน งานวิจัยดังกล่าวยังเน้นว่า การนำหลักสังคหวัตถุ เช่น ปิยวาจา ทาน สมานัตตตา และอหิงสา มาใช้ในการให้บริการ สามารถสร้างความพึงพอใจแก่ประชาชนได้ในทุกกลุ่ม ซึ่งสะท้อนว่า คุณภาพการบริการเชิงพุทธนั้นมีครอบคลุมและเข้าถึงได้ทุกเพศอย่างแท้จริง 2) ความคิดเห็นของผู้รับบริการที่มีอายุต่างกัน ในประเด็นเรื่องอายุของผู้รับบริการ ผลวิจัยพบว่า ผู้รับบริการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=28.582$, $Sig.=0.013$) ซึ่งแสดงว่าอายุมีผลต่อการรับรู้และประเมินคุณภาพของการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ชีวิตและพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่ต่างกันตามช่วงวัย อาจส่งผลต่อความคาดหวังต่อการบริการของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริการที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางศาสนา เช่น การให้บริการที่เน้นความเมตตา เอื้อเฟื้อ และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งอาจได้รับการตีความแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยของ Jane E. Haskell (2015) เกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม “Public Value Workshop” ที่ประยุกต์ใช้กับห้องสมุดสาธารณะในชุมชน ก็สะท้อนแนวคิดเดียวกัน คือ การรับรู้ถึงคุณค่าของบริการสาธารณะอาจต่างกันในแต่ละกลุ่มประชากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ทรัพยากรมีจำกัด หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางอ้อม หรือคุณค่าทางสังคมที่การบริการของตนสามารถสร้างให้กับประชาชนในมิติต่าง ๆ

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบงอำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อหิงสา และ สมานัตตตา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลป่าบง โดยพบว่า หลักธรรมทั้ง 4 ประการสามารถบูรณาการเข้ากับกระบวนการให้บริการของภาครัฐได้อย่างสอดคล้อง และมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการให้บริการให้มีความเมตตา ความเข้าใจ และความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

3.1 ด้าน ทาน: การให้ที่มากกว่าทรัพย์สิน คือ “การให้อภัย” และ “การอำนวยความสะดวก” การให้บริการตามหลักทานในงานวิจัยนี้ ได้ขยายความหมายจากการให้ทรัพย์สิน มาเป็นการให้อภัย และการให้ความสะดวกในการเข้าถึงบริการ เช่น การจัดขั้นตอนบริการให้กระชับ ชัดเจน และรวดเร็ว รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกของผู้รับบริการที่ได้รับการใส่ใจและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ แสนคำลือ (2561) ที่เน้นว่าการให้บริการที่เข้าใจบริบทของประชาชน และมีระบบบริการที่มีประสิทธิภาพ คือหัวใจของการให้บริการตามหลักทาน

3.2 ด้าน ปิยวาจา: วาจาที่เปี่ยมด้วยเมตตาและความจริงใจ ผลการวิจัยสะท้อนว่า วาจาสุภาพ ไพเราะ มีหางเสียง และจริงใจ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้รับบริการรู้สึกประทับใจ และพึงพอใจในบริการ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “เสียงของรัฐ” ที่เปล่งออกมาผ่านเจ้าหน้าที่นั้น ไม่เพียงแต่มีผลต่อข้อมูลที่ส่งต่อ แต่ยังมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน งานวิจัยของ พระครูปลัดวันชาติ วิชาติ (2554) ก็ยืนยันว่า การพูดที่อ่อนโยน มีหางเสียง และควบคุมอารมณ์นั้น เป็นกุญแจ

สำคัญของความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการขององค์กรทางศาสนา ซึ่งสามารถขยายแนวคิดนี้ไปสู่บริบทของหน่วยงานรัฐได้เช่นกัน

3.3 ด้าน อัตถจริยา: การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเต็มใจ เจ้าหน้าที่ของเทศบาลควรทำหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นและไม่ละเลย โดยมีการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนและแสดงออกถึงความใส่ใจในการแก้ไขปัญหาอย่างเต็มกำลัง ซึ่งถือเป็นการแสดงบทบาทเชิงรุก ที่ไม่เพียงตอบสนองตามหน้าที่ แต่ยังทำให้ประชาชนสัมผัสถึงคุณค่าของการให้บริการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ ประชัน เมืองโพธิ (2565) ที่พบว่า อัตถจริยาเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เช่น การจัดการขยะในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความรับผิดชอบและความกระตือรือร้นจากผู้ปฏิบัติ

3.4 ด้าน สมานัตตตา: การให้บริการด้วยความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ การให้บริการที่เสมอภาคแก่ทุกคน เป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนความเป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง การให้บริการที่ไม่เลือกปฏิบัติไม่เพียงแต่สร้างความพึงพอใจในระยะสั้น แต่ยังช่วยสร้าง ความไว้วางใจเชิงสถาบัน (institutional trust) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของธรรมาภิบาล งานวิจัยของ ประชัน เมืองโพธิ (2565) ระบุว่า ด้านสมานัตตตาเป็นกลไกสำคัญ ที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และเป็นแนวทางในการคลี่คลายความขัดแย้งด้วยจริยธรรม

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับบริการสาธารณะ ไม่ใช่เพียงการทำให้บริการมีมิติทางจริยธรรม แต่ยังเป็นการสร้างความเข้าใจและสายสัมพันธ์อันดี ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างลึกซึ้ง จึงควรมีการส่งเสริมให้เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ศึกษาและทดลองนำหลัก สังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบบริการ รวมถึงบรรจุเป็นหลักสูตรอบรมบุคลากรภาครัฐ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านคุณภาพการให้บริการบนฐานของคุณธรรม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสรรค จังหวัดเชียงใหม่ โดยสามารถนำเสนอในรูปแบบ แผนภาพองค์ความรู้ใหม่ (Knowledge Conceptual Framework) ดังนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

โดยสรุปภาพรวมวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ระดับคุณภาพการให้บริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา และการให้บริการอย่างเสมอภาค ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนด้านการให้บริการอย่างเพียงพออยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพในด้านทรัพยากรและการสื่อสาร ขณะเดียวกันคุณภาพการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านอัถถจริยา และปิยวาจา สะท้อนถึงความตระหนักของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานด้วยความใส่ใจและเมตตาธรรม และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ มีความแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการ ขณะที่ปัจจัยด้านเพศไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ อนึ่ง แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการควรบูรณาการหลักธรรมสังคหวัตถุทั้ง 4 เข้ากับระบบบริการภาครัฐในทุกมิติ โดยเน้นความเสมอภาค ความรวดเร็ว ความเพียงพอ ความต่อเนื่อง และความก้าวหน้า เพื่อสร้างระบบบริการที่มีทั้งประสิทธิภาพและความเมตตาธรรม อันนำไปสู่การเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมืออย่างยั่งยืนระหว่างภาครัฐกับประชาชน

ดังนั้น ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอการนำผลการวิจัยไปใช้จริง และข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงมหาดไทย ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการให้บริการประชาชน โดยส่งเสริมการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการให้บริการภาครัฐ

1.2 เทศบาลท้องถิ่น ควรคำนึงถึงการให้บริการที่ครอบคลุมและเท่าเทียม โดยสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ รวมถึงให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส

1.3 เทศบาล ควรยกระดับคุณภาพการให้บริการโดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการให้บริการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่สะดวก รวดเร็ว และตอบสนองต่อความต้องการอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงการนำผลการวิจัยไปใช้จริง

2.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมจิตสำนึกเจ้าหน้าที่ในการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 เช่น การจัดเวิร์กช็อป “การบริการแบบพุทธบูรณาการ” หรือการเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา (Case-based Learning) ที่เน้นการให้บริการด้วยเมตตาและความเข้าใจในผู้รับบริการ

2.2 ออกแบบคู่มือปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นความเข้าใจในอัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ในการบริการ เช่น ความคล่องตัวในการแก้ปัญหาให้ประชาชน ความใส่ใจในรายละเอียด และความสามารถในการสื่อสารกับกลุ่มเปราะบาง

2.3 พัฒนาระบบประเมินผลการให้บริการด้วยมุมมองด้านคุณธรรมจริยธรรม เช่น สร้างแบบประเมินจากประชาชนที่ใช้บริการ ซึ่งวัดคุณภาพการสื่อสาร ความมีเมตตา ความสุภาพ ความเท่าเทียม และความช่วยเหลือเกื้อกูลจากเจ้าหน้าที่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุ 4 กับระดับความพึงพอใจของประชาชนที่ได้รับบริการจากเทศบาลตำบล เพื่อหาความสอดคล้องระหว่างการให้บริการเชิงคุณธรรมกับผลลัพธ์ด้านความเชื่อมั่นและความศรัทธาในหน่วยงานรัฐ

3.2 วิจัยเปรียบเทียบการให้บริการเชิงพุทธบูรณาการระหว่างเทศบาลในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) และเป็นต้นแบบให้หน่วยงานอื่นนำไปปรับใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ศึกษาความท้าทายและข้อจำกัดของการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้ ที่เหมาะสมและไม่ละเมิดความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ แสนคำลือ. (2557). การให้บริการตามหลักสังคหวัตถุธรรมของสำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลเมืองลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ธัญญาลักษณ์ ศรีพลาย และ เพ็ญศิริ โชติพันธ์. (2554). คุณภาพการให้บริการขององค์การบริหาร ส่วนตำบลสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์, 6(2), 65-71.
- ประชัน เมืองโพธิ. (2565). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการขยะวัดหนองไม้แก่น. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูปลัดวันชาติ วิชาโต . (ยอดดำเนิน). (2554). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการ ของวัดนครสวรรค์ตาม หลักสังคหวัตถุ 4. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- พระอธิการปณิธิ อธิบุญโญ (แก้วบุตตี). (2557). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตาม หลักสังคหวัตถุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ล้อม อำเภอหนองสองห้อง จังหวัด ขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ภิญญดา พรหมณโชติ. (2566). การพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุธรรม ของเทศบาลตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. (สารนิพนธ์ รัฐ ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- รศณรงค์ รัตนเสริมพงศ์. (2557). ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น. เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2542) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. (2542, 10 สิงหาคม). เล่มที่ 116 ตอนที่ 63 ง.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด.
- อมรรัตน์ บุญญา. (2557). ความพึงพอใจของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- อริสรา ป้องกัน. (2559). การบริหารจัดการที่ดีในการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 6(2), 314-325.
- อุเทน เขียวยะ (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่ากล่าวอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- Yamane, T. (1973). Statistics an introductory analysis. New York: Harper & Row.

การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของ
เทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
Integrated Buddhist Management of Religion and Culture Promotion
by Chaiyasathan Municipality, Saraphi District, Chiang Mai Province

พระปลัดวีระคุณ พรหมญาโณ (กองราช)¹, อภิรมย์ สีตาคำ² และ ประเสริฐ ปอนถิ่น³
Phra Palad Weerakhun Brahmayano (Kongratcha)¹, Apirom Sidakham²
and Prasert Pontin³

Received: 08 July 2025; Revised: 04 September 2025; Accepted: 05 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) เสนอแนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาล จำนวน 378 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบค่าที ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการกำหนดนโยบายและแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ การควบคุมตรวจสอบ และการประเมินผลยังอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนข้อจำกัดเชิงการดำเนินงานและการติดตามผล เมื่อพิจารณาตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า ประชาชนมีการรับรู้และมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยด้านปิยวาจา มีระดับสูงสุด และด้านสมานัตตताต่ำสุด นอกจากนี้ ปัจจัยเพศ อายุ และรายได้มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่ระดับการศึกษาและอาชีพไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ ข้อเสนอเชิงนโยบายจากการวิจัย ได้แก่ แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 แนวทางสำคัญ คือ การบูรณาการหลักธรรมในการกำหนดนโยบาย การสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา การฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมการศึกษาและการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์ศาสนสถานเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและคุณภาพพลเมืองในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Mahachulalongkomrajavidyalaya Chiang Mai Campus
Corresponding author, e-mail: wirkhun990@gmail.com

คำสำคัญ: การจัดการศาสนาและวัฒนธรรม; พุทธบูรณาการสังคหวัตถุ 4; การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aimed to (1) examine the level of religious and cultural management of Chaiyasathan Subdistrict Municipality, Saraphi District, Chiang Mai Province; (2) compare public opinions based on personal factors; and (3) propose Buddhist-integrated guidelines to enhance religious and cultural management. A mixed-methods approach was employed. The quantitative sample consisted of 378 residents, using a questionnaire as the research instrument, and data were analyzed using descriptive statistics and t-test. The qualitative component involved in-depth interviews with 10 key informants, and data were analyzed through systematic content analysis.

The findings revealed that the overall level of religious and cultural management was at a moderate level. Policy and planning aspects showed the highest mean, indicating clarity in policy formulation, while implementation, monitoring, and evaluation remained at a moderate level, reflecting operational and follow-up limitations. Based on the Four Principles of Sangahavatthu, public perception and participation were also at a moderate level, with Piyavaca (kind speech) rated highest and Samanattata (equity and consistency) lowest. Furthermore, gender, age, and income significantly influenced public opinions at the .05 level, whereas education and occupation showed no significant effects. The study proposes Buddhist-integrated approaches to strengthen local religious and cultural management, consisting of six key strategies: integrating Buddhist principles into policy formulation, supporting religious activities, revitalizing local traditions, promoting Buddhist education and knowledge transfer, enhancing community participation, and conserving religious and cultural sites linked with cultural tourism. These approaches aim to strengthen cultural values, morality, and responsible citizenship at the local level in a sustainable manner.

Keywords: Religious and Cultural Management; Saṅgahavatthu IV Integration; Community Participation

บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนผ่านทางสังคม ที่เต็มไปด้วยอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และค่านิยมแบบบริโภคนิยม สังคมไทยโดยเฉพาะในระดับชุมชนท้องถิ่นกำลังเผชิญกับ

ปัญหาการเสื่อมถอยของค่านิยมดั้งเดิม ตลอดจนการลดความสำคัญของศาสนาและวัฒนธรรมที่เคยเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิต ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียง แต่ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมเท่านั้น แต่ยังบั่นทอนความมั่นคงทางจิตวิญญาณ ความสามัคคี และเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556) เทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมล้านนาอันล้ำค่า มีวัดวาอารามที่เก่าแก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมา และวิถีชีวิตที่เคยผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น อย่างไรก็ตาม จากผลการสำรวจภาคสนามและข้อสังเกตของชุมชน พบว่า คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มแยกตัวจากกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่นถูกลดทอนความสำคัญ และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ขาดความต่อเนื่องและไม่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตในปัจจุบัน (จุฬารัตน์ จันทรประสิทธิ์, 2563) ปรากฏการณ์นี้ ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วน ในการทบทวนแนวทางการส่งเสริมและจัดการศาสนาและวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของชุมชน

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการบริหารจัดการท้องถิ่น หรือที่เรียกโดยรวมว่าพุทธบูรณาการ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการฟื้นฟูจิตสำนึกด้านศีลธรรมและวัฒนธรรมในระดับชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหลักธรรมเชิงปฏิบัติ เช่น พรหมวิหาร 4 ทศพิธราชธรรม และอิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเชิงคุณภาพของชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม (พระปลัดสุรวัฑฒ์ โชติธมฺโม (จิตต์มั่น), 2563) นอกจากบทบาทของศาสนาและวัฒนธรรมในฐานะทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งพระมหาชัยทกร พูลกิ่ง และคณะ (2567) ได้อธิบายว่าเป็นพลังในการสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสามัคคีที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมยังเป็นพันธกิจของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 67 ที่ระบุให้รัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาท้องถิ่นโดยยึดแนวพุทธบูรณาการมีใช้ทางเลือก แต่คือภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจัง (พระอธิการมาต ฐานิโย (ลุงอ่อง), 2567)

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แม้เทศบาลตำบลไชยสถาน จะมีการดำเนินโครงการทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง อาทิ การจัดงานประเพณีท้องถิ่น วันสำคัญทางศาสนา และกิจกรรมถวายเทียนพรรษา แต่ยังขาดกรอบแนวคิดเชิงระบบและการบูรณาการที่ชัดเจนกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การจัดการส่วนใหญ่ยังคงแยกส่วนระหว่างงานด้านศาสนาและวัฒนธรรม ขาดการประเมินผล และไม่ได้เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือจิตสำนึกของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน จึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือจนถึงศักยภาพและข้อจำกัดของการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ แต่ยังเป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่สามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาและส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ที่กำลังประสบปัญหาคล้ายคลึงกันในภูมิภาค

ภาคเหนือหรือพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตน ท้ายที่สุด การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน ไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์ความเชื่อหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างพลังใหม่ให้กับชุมชน ให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมีหลักคิด มีความยืดหยุ่น และยึดโยงกับคุณค่าที่มั่นคงของตนเอง ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงประจักษ์และแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริงในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนบนฐานแห่งพุทธธรรม

บทความนี้มุ่งตั้งคำถามการวิจัยว่า (1) ระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลไชยสถานในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบันอยู่ในระดับใด (2) ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนมีผลต่อความคิดเห็นต่อการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และ (3) แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการบริหารจัดการท้องถิ่นควรมีลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถฟื้นฟูคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษานำเสนอแนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม ของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งสิ้น 6,731 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 378 คน คำนวณจากสูตรของ Taro Yamane โดยสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน 8 หมู่ เพื่อให้การเก็บข้อมูลมีความครอบคลุมและเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างเหมาะสม

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนา

และวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการ แนวปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ทั้งนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC $\geq$ 0.50) และทดลองใช้เบื้องต้น ($n=30$) พบค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา=0.854 จึงถูกจัดพิมพ์ใช้งานจริงในภาคสนามอย่างเป็นระบบและเชื่อถือได้

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยรวบรวมเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการในพื้นที่ศึกษา จากนั้นได้จัดทำแบบสอบถาม ขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 378 คน ซึ่งเป็นประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีแจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ภายในระยะเวลา 1 สัปดาห์ พร้อมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ โดยใช้ความถี่ ร้อยละ และตารางประกอบ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อตรวจสอบความแตกต่างในการรับรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ t-test และ One-way ANOVA พร้อมกำหนดเกณฑ์การแปลผลตามค่าคะแนนเฉลี่ย 5 ระดับ ตั้งแต่ “น้อยที่สุด” ถึง “มากที่สุด” เพื่อให้ผลวิจัยมีความชัดเจนและตีความได้ง่าย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการในพื้นที่เทศบาลตำบลไชยสถาน จำนวน 10 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนจากเทศบาล 4 คน ตัวแทนชุมชน 3 คน ตัวแทนสถานศึกษา 1 คน และนักวิชาการ 2 คน โดยคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทสำคัญในด้านศาสนา วัฒนธรรม และการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือหลักที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยอ้างอิงจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล และความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้า พร้อมขออนุญาตจากหน่วยงานต้นสังกัด จากนั้นทำการสัมภาษณ์ตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด โดยใช้ทั้งการจดบันทึกและบันทึกเสียงเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกถอดความเป็นลายลักษณ์อักษร และจำแนกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์

เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาบริบท เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบอย่างเป็นระบบ และนำเสนอผลการวิจัยที่สะท้อนความเป็นจริงอย่างลึกซึ้งและชัดเจน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษตามขั้นตอนและวัตถุประสงค์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มาใช้บริการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 378 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 68.8 และช่วงอายุที่พบมากที่สุดคือ 41–50 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.1 ด้านระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 69.6 ขณะที่อาชีพหลักของผู้ตอบแบบสอบถามคือเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 56.3 และในด้านรายได้ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มียาได้อยู่ในช่วง 10,001–20,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 55.6 ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงโครงสร้างประชากรในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตแบบชนบทเป็นหลัก และมีความเชื่อมโยงกับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลในบริบทชุมชนอย่างใกล้ชิด

ส่วนที่ 2 ระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม เทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผน 2) การนํานโยบายและแผนไปปฏิบัติ 3) การควบคุมและการตรวจสอบ 4) การประเมินผล ซึ่งแสดงด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมเทศบาล ตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการกำหนดนโยบายและแผน	3.53	0.81	มาก
2. ด้านการนํานโยบายและแผนไปปฏิบัติ	3.40	0.68	ปานกลาง
3. ด้านการควบคุมและการตรวจสอบ	3.43	0.63	ปานกลาง
4. ด้านการประเมินผล	3.47	0.59	ปานกลาง
ภาพรวม	3.43	0.68	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม เทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ด้านทาน คือ การให้ 2) ด้านปิยวาจา คือ วาจาที่เป็นที่รัก 3) ด้านอถฺถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ 4) ด้านสมานัตตตา คือ ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งแสดงด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตาม แนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอ สารภี จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักสังคหวัตถุ 4	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านทาน การให้	3.49	0.64	ปานกลาง
2. ด้านปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก	3.56	0.70	มาก
3. ด้านอัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ประโยชน์	3.45	0.66	ปานกลาง
4. ด้านสมานัตตตา ความเป็นคนเสมอดันเสมอปลาย	3.37	0.69	ปานกลาง
ภาพรวม	3.42	0.67	ปานกลาง

ตารางที่ 2 ระดับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการ
ของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักสังคหวัตถุ 4

ส่วนที่ 3 ผลทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมการจัดการด้าน
ศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัด
เชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐาน ที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	t/test/	F-test	P-Value	ผลการทดสอบ	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	การส่งเสริมการจัดการ	3.651	-	0.001	✓	
2	อายุ	การส่งเสริมการจัดการ	-	4.742	0.001	✓	
3	การศึกษา	การส่งเสริมการจัดการ	-	6.572	0.006		✓
4	อาชีพ	การส่งเสริมการจัดการ	-	0.180	0.949		✓
5	รายได้	การส่งเสริมการจัดการ	-	5.138	0.002	✓	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการ
ของเทศบาลตำบลไชยสถาน

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนที่มี เพศ, อายุ, รายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการ
ส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบล ไชยสถาน
อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับ
สมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการส่งเสริมการ
จัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี
จังหวัดเชียงใหม่ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ส่วนที่ 4 การพัฒนาแนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและ
วัฒนธรรมของเทศบาลตำบลไชยสถาน ควรยึดหลักการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้า

กับกระบวนการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเน้นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในชุมชน ผ่านแนวทางสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1) การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการนำหลักพุทธธรรม อาทิ สังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนการบริหารงานที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับค่านิยมทางศาสนาและศีลธรรมของชุมชน

2) การสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา ร่วมมือกับวัดในพื้นที่ เช่น วัดไชยสถาน วัดบวรศรีหลวง ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา รวมถึงสนับสนุนโครงการปฏิบัติธรรมในชุมชน เช่น การบวชเนกขัมมะ และโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

3) การฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนา อาทิ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณียี่เป็ง และปอยหลวง รวมถึงการสนับสนุนให้ประชาชนแต่งกายด้วยผ้าไทยในวันพระ และเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4) การศึกษาและถ่ายทอดความรู้ทางศาสนา สนับสนุนการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนระดับท้องถิ่น จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับเยาวชน ข้าราชการท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการเป็นผู้จัดและผู้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเป็นอาสาสมัครประจำวัด หรือผู้ประสานงานด้านศาสนา พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน ชุมชน และเทศบาลให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

6) การอนุรักษ์ศาสนสถานและโบราณสถาน สนับสนุนการบูรณะและอนุรักษ์วัดและโบราณสถานในเขตเทศบาล พร้อมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เช่น การจัดโครงการทัวร์ไหว้พระในชุมชน เพื่อเชื่อมโยงมิติศาสนาและเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการกำหนดนโยบายและแผนได้รับการประเมินในระดับมาก ขณะที่การนำนโยบายไปปฏิบัติ การควบคุมตรวจสอบ และการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เทศบาลมีการวางกรอบแนวทางและทิศทางการดำเนินงานด้านศาสนาและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน แต่ยังขาดความเข้มแข็งในด้านการปฏิบัติ

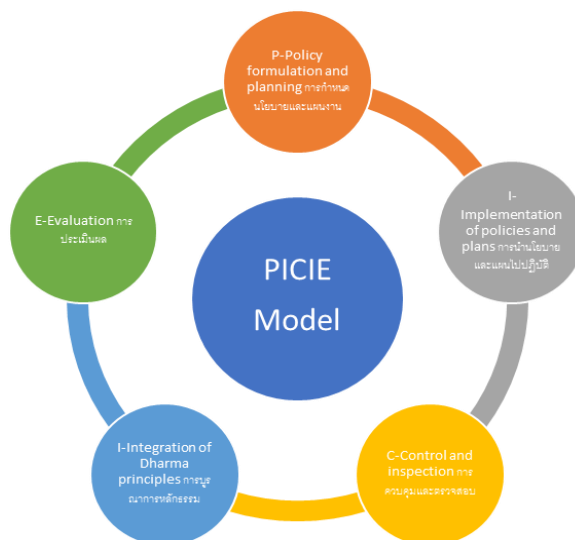
จริง การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพราะว่าเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดผลเช่นนี้ อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรม ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย รวมถึงทรัพยากรที่เพียงพอและความต่อเนื่องของนโยบาย ซึ่งในทางปฏิบัติอาจประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร หรือความเข้าใจที่แตกต่างกันในชุมชน (อิศารัตน์ ศิลวรรณโณ, 2558) นอกจากนี้ การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา และด้านสมานัตตตา พบว่าระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะด้านปิยวาจาได้รับการประเมินสูงกว่าด้านอื่น ซึ่งแสดงถึงความสำคัญที่เทศบาลให้การสื่อสารและการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพและจริงใจ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในวัฒนธรรมไทยและศาสนาพุทธ (พระครูกิตติพลธรร (กต กิตติธโร), 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระยุทธภูมิ ธมมธโร (2553) ที่พบว่า การบริหารงานที่ให้ความสำคัญกับวาจาและการประพฤติที่ดี ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ด้านสมานัตตตาและอรรถจริยายังได้รับการประเมินในระดับปานกลาง ซึ่งอาจสะท้อนถึงความท้าทายในการสร้างความเสมอภาคและการปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างต่อเนื่องในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของสังคมและวัฒนธรรม (พระพิศิษฐ์ ฐานุตโตโร, 2563) ในเชิงสรุปผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมและการประเมินผลที่มีระบบ เพื่อให้เกิดการส่งเสริมคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางสังคหวัตถุ 4 ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

2. ผลการทดสอบสมมติฐานในตารางที่ 4.21 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ($t=3.651$, $p < 0.05$), อายุ ($F=4.742$, $p=0.001$) และรายได้ ($F=5.138$, $p=0.002$) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความคิดเห็นของประชาชน ต่อระดับการส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน ขณะที่ระดับการศึกษา ($F=6.572$, $p=0.066$) และอาชีพ ($F=0.180$, $p=0.949$) ไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ ซึ่งสรุปได้ว่า ยอมรับสมมติฐานสำหรับเพศ อายุ และรายได้ แต่ปฏิเสธสมมติฐานสำหรับการศึกษาและอาชีพเหตุผลที่ผลเป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องจากองค์ประกอบทางสังคม-วัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มประชากรต่างเพศและช่วงอายุ เช่น ผู้สูงอายุอาจมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและขนบนิยมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า จึงให้คุณค่ากับการส่งเสริมงานศาสนา-วัฒนธรรมสูงกว่า ในขณะที่ประชาชนที่มีรายได้สูง มักมีเวลาและทรัพยากรเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้บ่อยครั้ง จึงประเมินระดับการส่งเสริมได้สูงกว่า อย่างไรก็ตาม ความเห็นไม่แตกต่างกันตามระดับการศึกษาและอาชีพ สะท้อนว่าค่านิยมร่วมในเรื่องศาสนา-วัฒนธรรมข้ามขอบเขตความรู้และงานอาชีพในชุมชนยังคงมีความเข้มแข็ง และยังสอดคล้องกับสมหมาย บัวจันทร์ (2564) ที่พบว่าความพึงพอใจในการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 แตกต่างกันตามรายได้ แต่ไม่ต่างตามเพศหรืออาชีพ และตรงกับอิศารัตน์ ศิลวรรณโณ (2561) ที่สรุปว่า ความเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีความแตกต่าง

ตามอายุ แต่ไม่ต่างตามระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน ทั้งนี้ ผลการศึกษาเน้นย้ำความสำคัญของการปรับรูปแบบการสื่อสารและกิจกรรมทางศาสนา-วัฒนธรรมให้ตอบโจทย์กลุ่มประชากรเป้าหมาย ทั้งในเชิงเนื้อหา เวลา และช่องทางเข้าถึง เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสарภัก จังหวัดเชียงใหม่ โดยสามารถนำเสนอในรูปแบบ แผนภาพองค์ความรู้ใหม่ จากการวิจัยได้ PICIE Model ดังนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน ได้สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญที่สะท้อนถึงแนวทางการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปออกมาเป็น **PICIE Model** ดังนี้

1. P - Policy Formulation and Planning (การกำหนดนโยบายและแผนงาน) เทศบาลมีการวางแผนและจัดทำนโยบายที่ผสมผสานหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้แนวคิด “บ้าน-วัด-โรงเรียน (บวร)” เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนงานด้านศาสนาและวัฒนธรรม
2. I - Implementation (การนำนโยบายไปปฏิบัติ): มีการจัดกิจกรรมร่วมกับวัดและชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น โครงการบวชเณร ฟังธรรม เวียนเทียน และงานบุญตามประเพณี เพื่อให้ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมและเข้าถึงได้

3. C - Control and Inspection (การควบคุมและตรวจสอบ): ใช้กระบวนการประชาคมเวทีสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบและเสนอแนะ เพื่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบร่วมกัน

4. I - Integration of Dharma Principles (การบูรณาการหลักธรรม): นำ สัจคหัตถ์ 4 มาใช้ในการบริหารงาน ได้แก่ 1) ทาน สนับสนุนการแบ่งปัน เช่น ช่วยเหลือผู้ยากไร้ 2) ปิยวาจา ใช้คำพูดที่สุภาพในการสื่อสาร 3) อตถจริยา ส่งเสริมการทำความดีเพื่อสังคม เช่น กิจกรรมจิตอาสา 4) สมานัตตตา ยึดหลักความเสมอภาคในการบริการและการดูแลประชาชน

5. E - Evaluation (การประเมินผล): มีการประเมินทั้งเชิงปริมาณ เช่น จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเชิงคุณภาพ เช่น พฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงระดับความพึงพอใจต่อการจัดการของเทศบาล

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมตามแนวพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41-50 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท ซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างประชากรที่มีพื้นฐานแบบชุมชนชนบทเป็นหลัก สำหรับระดับการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาลอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านการกำหนดนโยบายและแผนมีระดับมาก ขณะที่ด้านอื่น ๆ ได้แก่ การปฏิบัติ การควบคุม และการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง การดำเนินงานตามแนวพุทธบูรณาการโดยใช้หลักสัจคหัตถ์ 4 ก็อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยด้านปิยวาจามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนสมานัตตาดำต่ำที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยเพศ อายุ และรายได้ ส่งผลต่อความคิดเห็นของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ระดับการศึกษาและอาชีพไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ การพัฒนาแนวทางส่งเสริมการจัดการด้านศาสนาและวัฒนธรรมของเทศบาล ควรเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ถ่ายทอดความรู้ทางศาสนา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และอนุรักษ์ศาสนสถาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชนอย่างยั่งยืน.

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาทั้งในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารท้องถิ่น ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายที่ผสมผสานหลักธรรมพุทธศาสนา เช่น สัจคหัตถ์ 4 หรืออรรพมาภิบาลเชิงพุทธ ในการวางแผนและบริหารด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน

1.2 พัฒนาศักยภาพผู้นำทางศาสนาและชุมชน จัดอบรมให้พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และครูภูมิปัญญา มีความรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน

1.3 สนับสนุนกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมร่วมสมัย ผลักดันให้กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่นมีรูปแบบที่ทันสมัย ดึงดูดเยาวชน และสะท้อนความร่วมมือของหน่วยงาน วัด โรงเรียน และประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 จัดตั้งศูนย์พุทธบูรณาการชุมชน เป็นเวทีประสานความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน (วรจ.) ใช้จัดกิจกรรมธรรมะ อบรมคุณธรรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม

2.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ จัดอบรมฝึกทักษะด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นเมือง การประดิษฐ์เครื่องสักการะ เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านการลงมือทำจริง

2.3 พัฒนาเยาวชนด้วยค่ายคุณธรรมตามแนวพุทธ จัดค่ายฝึกจริยธรรมที่บูรณาการหลักธรรม เช่น สติ สมาธิ เมตตา และวิถิปอเพียง โดยให้พระสงฆ์และผู้นำชุมชนมีบทบาทในการอบรมอย่างเป็นระบบ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาการเปรียบเทียบบริบทพื้นที่ วิจัยเปรียบเทียบแนวทางพุทธบูรณาการในหลายตำบลหรือหลายจังหวัด เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคในแต่ละพื้นที่

3.2 ศึกษาเชิงลึกกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ วิจัยบทบาทของกลุ่มเยาวชน สตรี พระสงฆ์ หรือผู้นำชุมชน ในการอนุรักษ์และพัฒนาศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งวิเคราะห์ความต้องการและข้อจำกัด

3.3 พัฒนาและประเมินรูปแบบการจัดการแบบบูรณาการ ออกแบบโมเดลการบริหารจัดการศาสนาและวัฒนธรรมที่ผานวัด โรงเรียน ชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น และทดสอบในพื้นที่จริงเพื่อประเมินประสิทธิภาพและความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ธิดารัตน์ ศิลาวรรณโณ. (2558). ความคิดเห็นของพนักงานส่วนตำบลต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ 4: กรณีศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูกิตติพลาร (กิต กิตติโร). (2562). รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ของกลุ่มชาติพันธุ์ ใน จังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

- พระปลัดสุรรักษ์ โชติธมโม (จิตต์มัน). (2563). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านเทพราช อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). พุทธวิธีในการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระพิศิษฐ์ ฐานุตฺโตโร. (2559). การให้บริการสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเวียงอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาชัยทกร พูลกิ่ง, อรุณ ไชยนิทย์ และอรอนงค์ แต่งอ่อน. (2567). การสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และราชการ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เกิดความรักและความสามัคคี: กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 3(1), 40–76.
- พระยุทธภูมิ ธมฺมธโร. (2553). การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ 4: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระอธิการมาต ฐานิโย (ลุงอ่อง). (2567). การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อดำเนินงานตามนโยบายด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วารสาร มจร.ทริภุชชัยปริทรรศน์, 8(3), 47–60.

การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืน จังหวัดตาก People's Perception and Attitude Toward Forest Laws of Land use in Mae Tuen Wildlife Sanctuary, Tak Province

วรรณนก ชัยพันธ์¹, ปิยะพิศ ขอนแก่น², อิศรีย์ ฮาวปินใจ³ และ ปัญจพร คำโย⁴
Wannakanok Chaiyapan¹, Piyapit Khonkaen², Itsaree Howpinjai³ and
Punchaporn Kamy⁴

Received: 04 August 2025; Revised: 17 September 2025; Accepted: 22 September 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน (2) ศึกษาการรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ (3) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้และทัศนคติ และ (4) ศึกษาผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือประชาชนที่ถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืน จำนวน 622 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane ได้จำนวน 244 ราย และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป การรับรู้ข่าวสาร การรับรู้กฎหมายป่าไม้ ทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ และผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประชาชนส่วนใหญ่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเพศหญิง อายุ 41–50 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท และอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 20 ปี (2) ระดับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้อยู่ในระดับน้อย ขณะที่การรับรู้กฎหมายป่าไม้อยู่ในระดับปานกลาง และทัศนคติอยู่ในระดับมาก

¹ 2 สาขาวิชาการจัดการป่าไม้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่ เฉลิมพระเกียรติ; Forest Management Department, Maejo University Phrae Campus

³ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่ เฉลิมพระเกียรติ; Forestry Industry Technology Department, Maejo University Phrae Campus

⁴ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่ เฉลิมพระเกียรติ; Political Science Department, Maejo University Phrae Campus

Corresponding author, e-mail: punchaporn2525@gmail.com

(3) ปัจจัยด้านอายุ การใช้ประโยชน์พื้นที่ และการเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีผลต่อระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ ส่วนปัจจัยด้านระยะเวลาการอยู่อาศัย การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการรับรู้ข่าวสาร มีผลต่อระดับทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ (4) ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในด้านเชิงบวกและเชิงลบ องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านโครงสร้างทางสังคม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการในการกำหนดแนวทางเชิงนโยบาย ได้แก่ การพัฒนาการสื่อสารกฎหมายป่าไม้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสมดุลกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างชุมชนกับป่าอนุรักษ์

คำสำคัญ: การรับรู้; การใช้ประโยชน์ที่ดิน; กฎหมายป่าไม้; เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น

Abstract

This study aimed to (1) examine the socio-economic characteristics of people utilizing land within Mae Tuen Wildlife Sanctuary, Tak Province; (2) investigate the levels of perception and attitudes toward forest laws; (3) analyze factors influencing such perception and attitudes; and (4) assess the impacts of land use for livestock farming. The research employed a quantitative approach. The population consisted of 622 residents, and a sample of 244 respondents was determined using Yamane's formula and selected through proportionate stratified sampling. The research instrument was a structured questionnaire covering general information, information perception, perception of forest laws, attitudes toward forest laws, and land-use impacts. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics such as t-test, One-Way ANOVA, and Pearson's correlation coefficient at a significance level of 0.05.

The findings revealed that most respondents were female, aged 41–50 years, with primary education, engaged in livestock farming, earning less than 10,000 baht per month, and residing in the area for more than 20 years. The level of information perception regarding forest laws was low, while the overall perception of forest laws was moderate, and attitudes toward forest laws were high. Factors such as age, land use, and participation in wildlife sanctuary activities significantly influenced the level of perception. Meanwhile, duration of residence, landholding, land use, and information perception significantly affected attitudes toward forest laws.

Additionally, the impacts of land use for livestock farming were found to be at a moderate level in both positive and negative aspects. The study contributes new knowledge by proposing an integrated conceptual framework linking socio-economic factors, information access, and land-use practices with public perception and attitudes toward forest laws. This framework can inform policy development by emphasizing effective communication, community participation, and balanced land-use management to promote sustainable coexistence between local communities and forest conservation areas.

Keyword: Perception; Land Use; Forest Laws; Mae Tuen Wildlife Sanctuary

บทนำ

กฎหมายไทยที่ใช้บังคับกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในที่ดินและสิทธิในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า เนื่องจากเมื่อมีการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์แล้ว ไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า การเข้าไปบุกรุก ครอบครองหรืออยู่อาศัยย่อมมีความผิดตามกฎหมาย (รัฐชัย สาทรกิจ, 2560) แม้ว่าจะมีกฎหมายเพื่อปกป้องพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แต่อย่างไรก็ตามไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการจัดการพื้นที่ ป่าอนุรักษ์ในประเทศไทยยังมีปัญหาอยู่มาก เนื่องจากการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ประกาศทับพื้นที่ที่มีชุมชนอาศัยอยู่ก่อน ตลอดจนพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ส่งผลเป็นความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชน อีกทั้งยังคงมีการบุกรุกทำลายแผ้วถางป่า ขยายที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยออกมาจากแนวเขตการอยู่อาศัยเดิม และยังมีสิ่งคุกคามอีกหลายประการ ซึ่งยังไม่สามารถแก้ไขได้ (นิรามัย สังข์เงิน, 2557)

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ได้มีบทบัญญัติข้อห้ามกระทำการ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มาตรา 55 (6) ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ นำหรือปล่อยสัตว์ทุกชนิดเข้าไป มาตรา 55 วรรคสอง เพื่อการบำรุงรักษาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน หรือเพื่อความมั่นคงทางพลังงาน พนักงานเจ้าหน้าที่อาจอนุญาตให้บุคคลกระทำการได้ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนด ทั้งนี้ การกระทำนั้นต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่รบกวนการดำรงชีวิตตามธรรมชาติของสัตว์ป่าเกินสมควร และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และมาตรา 121 กำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกินและได้อยู่อาศัยหรือทำกินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีมาก่อนวันที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ใช้บังคับ โดยใช้แนวทางคัดกรองบุคคลภายใต้กรอบเวลาตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 254 หรือตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวการณ์ปัจจุบัน ลงวันที่ 17 มิถุนายน พุทธศักราช

2557 โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต้องสำรวจการถือครองที่ดินของประชาชนให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ ใช้บังคับ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าจัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและบุคคลที่อยู่อาศัยหรือทำกินในเขตพื้นที่โครงการเพื่อการดำรงชีพอย่างเป็นปกติธุระผู้นั้น ไม่ต้องรับโทษ (พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562, 2562)

จังหวัดตาก ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศ มีพื้นที่ทั้งหมด 16,406.65 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,324,156.25 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีขนาดเป็นอันดับ 4 ของประเทศ และเป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือ แบ่งเขตการปกครองตามสภาพภูมิประเทศ เป็น 9 อำเภอ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านตะวันออกประกอบด้วยภูเขาสูงประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา และอำเภอวังเจ้า และด้านตะวันตกประกอบด้วยภูเขาสูงประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ อำเภอแม่ระมาด อำเภออุ้มผาง และอำเภอท่าสองยาง โดยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเมียนมา ระยะทางยาวประมาณ 540 กิโลเมตร (สำนักงานจังหวัดตาก, 2567) โดยจังหวัดตากนั้นเป็นจังหวัดที่โดดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวและการปศุสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านโคเนื้อ ที่พูดถึงกันมาก คือ โคพันธุ์ตาก แหล่งที่มีการเลี้ยงโคมากที่สุดของตาก คือ อำเภอสามเงา ตำบลบ้านนา ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด และเป็นตำบลที่มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่า ภูเขา และตั้งอยู่ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน คือ บ้านอุมวาบ บ้านนาไฮ บ้านหินลาด บ้านโสมง และบ้านสันป่าปวย ชาวบ้านจะเดินทางกันโดยใช้เรือเป็นพาหนะ โคที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นโคพื้นเมืองโคที่เลี้ยงในพื้นที่ตำบลบ้านนาคี มักถูกเรียกว่า โคเหนือเขื่อน

การดำเนินการตามมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ผลการดำเนินการสำรวจพื้นที่อยู่อาศัยหรือทำกินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อนท้องที่ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก เนื้อที่ประมาณ 3,118 ไร่ โดยพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่มักเป็นแปลงปลูกพืชอาหารสัตว์ และเลี้ยงโคพื้นเมือง แต่การดำเนินการตามมาตรา 55 (6) และมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ประกอบกับหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกิน กับสภาพความเป็นจริงของบริบทพื้นที่อาจสร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนให้กับประชาชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ทั้งนี้จึงควรมีการศึกษาการรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน จังหวัดตาก เพื่อนำไปสู่การวางแผนสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของระเบียบและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับป่าอนุรักษ์ให้กับประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้และความตระหนักถึงการอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุลและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้และระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
4. เพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในการเลี้ยงปศุสัตว์ (โคพื้นเมือง) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาวิจัย คือ ประชาชนที่ถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ท้องที่ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ตามมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 จำนวน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านอุมวาบ, บ้านน้ำซับ หมู่ที่ 1 บ้านนาไฮ หมู่ที่ 2 บ้านหินลาด หมู่ที่ 3 บ้านผาลาด, บ้านวังคำ หมู่ที่ 4 และบ้านสันป่าปวย, บ้านดงเสถียม และบ้านห้วยริน หมู่ที่ 5 รวมทั้งสิ้นจำนวน 622 ราย คำนวณจากสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และคำนวณการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบบเป็นสัดส่วนกับขนาดของกลุ่ม (Proportionate) จึงเก็บข้อมูล จำนวน 244 ตัวอย่าง (ตารางที่ 1)

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร (ราย)	จำนวนตัวอย่าง (ราย)
1	บ้านอุมวาบ และบ้านน้ำซับ	85	33
2	บ้านนาไฮ	106	42
3	บ้านหินลาด	143	56
4	บ้านผาลาด และบ้านวังคำ	154	60
5	บ้านสันป่าปวย บ้านดงเสถียม และบ้านห้วยริน	134	53
รวม		622	244

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรที่ถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกินจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research method) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการวิจัย แบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 การรับรู้ข่าวสารของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ โดยมีระดับการรับรู้ข่าวสาร 3 ระดับ คือ เป็นประจำ (2 คะแนน) บางครั้ง (1 คะแนน) และไม่เคย (0 คะแนน) ซึ่งสามารถแบ่งเกณฑ์วัดระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 1.35 – 2.00 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 0.68 – 1.34 และระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 0.00 – 0.67

ส่วนที่ 3 การรับรู้ต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จำนวน 20 ข้อ โดยมีการกำหนดคะแนนเป็น คำตอบถูก (1 คะแนน) และคำตอบผิด (0 คะแนน) โดยแบ่งเกณฑ์วัดระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 13.34 - 20.00 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 6.67 - 13.33 และระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 0.00 - 6.66

ส่วนที่ 4 ทศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จำนวน 20 ข้อ โดยมีการกำหนดคะแนนเป็น เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5 คะแนน) เห็นด้วย (4 คะแนน) ไม่แน่ใจ (3 คะแนน) ไม่เห็นด้วย (2 คะแนน) และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1 คะแนน) โดยแบ่งเกณฑ์วัดระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 ระดับปานกลางค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 และระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80

ส่วนที่ 5 ข้อมูลผลกระทบกรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น แบ่งเป็นผลกระทบเชิงบวก จำนวน 5 ข้อ ผลกระทบเชิงลบ จำนวน 10 ข้อ โดยมีการกำหนดคะแนนเป็น มาก (3 คะแนน) ปานกลาง (2 คะแนน) และน้อย (1 คะแนน) โดยแบ่งเกณฑ์วัดระดับผลกระทบออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมากค่าเฉลี่ย 2.35 – 3.00 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.68 – 2.34 และระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.67

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ความถี่ (Frequency) พรรณนาข้อมูลทั่วไปของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน พื้นที่ถือครอง การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง และการมี ส่วนร่วมกับกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติช่วยในการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) ซึ่งเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลทางสถิติ มีดังต่อไปนี้

1) ใช้ค่าสถิติ Independent-Sample T-test (T-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน

2) ใช้ค่าสถิติ One-Way ANOVA (F-test) เพื่อทดสอบความแปรปรวนของตัวแปรตามที่มีการจำแนกตามตัวแปรอิสระ มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป

3) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correla

4) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ ที่ระดับ 0.05

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน จังหวัดตาก ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.64) มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี (ร้อยละ 34.02) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 60.25) มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 38.11) ประกอบอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ (ร้อยละ 65.98) รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 88.11) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ มากกว่า 20 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 94.26) เนื้อที่ของพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกิน 1 - 5 ไร่ (ร้อยละ 65.16) การใช้ประโยชน์พื้นที่ในการทำคอกเลี้ยงปศุสัตว์ (ร้อยละ 28.69) และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน เช่น กิจกรรมอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กิจกรรมพัฒนาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน หรือเป็นคณะกรรมการ ที่ปรึกษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน (ร้อยละ 69.26)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ของประชาชนในช่องทางต่าง ๆ พบว่า ประชาชนมีการรับรู้ข่าวสารระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 0.60) หากพิจารณาตามช่องทางการรับรู้ข่าวสาร พบว่า มีการรับรู้ข่าวสารในช่องทางก้นน/ผู้ใหญ่บ้าน มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.14) รองลงมาคือ การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 1.03) หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย (ค่าเฉลี่ย 0.85) เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน (ค่าเฉลี่ย 0.79) บุคคลในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 0.42) เพื่อน/เพื่อนบ้าน (ค่าเฉลี่ย 0.41) โทรศัพท์/วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 0.39) หน่วยงานราชการในพื้นที่ (ไม่ใช่เจ้าหน้าที่เขตฯ) (ค่าเฉลี่ย 0.36) ป้ายประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 0.36) และสื่อออนไลน์ (เฟซบุ๊ก/ไลน์/ทวิตเตอร์/ติ๊กต็อก) (ค่าเฉลี่ย 0.19) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ช่องทางการรับรู้ข่าวสาร	$\bar{X}$	S.D.	การรับรู้
1. ก้นน/ผู้ใหญ่บ้าน	1.14	0.42	ปานกลาง
2. การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน	1.03	0.49	ปานกลาง
3. หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย	0.85	0.67	ปานกลาง
4. เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน	0.79	0.55	ปานกลาง

ช่องทางการรับรู้ข่าวสาร	$\bar{X}$	S.D.	การรับรู้
5. บุคคลในครอบครัว	0.42	0.57	น้อย
6. เพื่อน/เพื่อนบ้าน	0.41	0.58	น้อย
7. โทรศัพท์/วิทยุ	0.39	0.57	น้อย
8. หน่วยงานราชการในพื้นที่ (ไม่ใช่เจ้าหน้าที่เขตฯ)	0.36	0.53	น้อย
9. ป้ายประชาสัมพันธ์	0.36	0.54	น้อย
10. สื่อออนไลน์ (เฟซบุ๊ก/ไลน์/ทวิตเตอร์/ติ๊กต็อก)	0.19	0.49	น้อย
ค่าเฉลี่ย	0.60	0.38	น้อย

ตารางที่ 2 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ของประชาชน

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระดับการรับรู้และระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มีผลดังนี้

ระดับการรับรู้ต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 9.09 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน (ตารางที่ 3)

การรับรู้	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน ที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าแม่ตั้น จังหวัดตาก	9.09	3.46	ปานกลาง

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ระดับการรับรู้

หากพิจารณารายข้อจะพบว่า ข้อที่ประชาชนมีระดับการรับรู้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 228 คน คำตอบผิด 16 คน) 2) บุคคลที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีหน้าที่อนุรักษ์ฟื้นฟู ดูแลรักษาสัตว์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพในเขตฯ ด้วย ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 205 คน คำตอบผิด 39 คน) และ 3) บุคคลสามารถเคลื่อนย้ายหลักเขตป้ายแนวเขต หรือเครื่องหมายแสดงแนวเขตเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่อยู่ในพื้นที่อยู่อาศัยหรือทำกินของตนเองได้ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 203 คน คำตอบผิด 41 คน) และพบว่าข้อที่ประชาชนมีระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฉบับเดิม คือ ฉบับ พ.ศ.2504 ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 5 คน คำตอบผิด 239 คน) 2) การอนุญาตให้ทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นการอนุญาตตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 7 คน คำตอบผิด 237 คน) และ 3) บุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่มีที่ดินทำกินอื่น ละทิ้งการทำประโยชน์พื้นที่ที่ได้รับการสำรวจการครอบครอง

เกิน 1 ปี โดยไม่มีเหตุอันควร สามารถเข้ามาครอบครองที่ดินใหม่ได้ ใช่หรือไม่ (คำตอบถูก 26 คน คำตอบผิด 218 คน)

ระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77)

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ประชาชนมีระดับทัศนคติมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ท่านคิดว่าควรให้สิทธิประชาชนที่ยากจนไม่มีที่ทำกินและไม่ได้ถือครองที่ดินมาก่อน สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ (ค่าเฉลี่ย 4.43) 2) ท่านคิดว่าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดให้ ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ (ค่าเฉลี่ย 4.37) และ 3) ท่านคิดว่าควรให้ประชาชนสามารถเสนอแนวทาง ในการสำรวจการครอบครองที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ (ค่าเฉลี่ย 4.35) และมีระดับทัศนคติน้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1) ท่านคิดว่าการกำหนดระยะเวลาในการอนุญาตให้ครอบครองที่อยู่อาศัยหรือทำกินระยะเวลา 20 ปี มีความเหมาะสมแล้ว (ค่าเฉลี่ย 2.34) 2) ท่านคิดว่าควรมีหลักเกณฑ์ให้ประชาชนสามารถโอนสิทธิการครอบครองในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแก่บุคคลภายนอกที่มีใช้ครอบครองได้ (ค่าเฉลี่ย 2.34) 3) ท่านคิดว่า ควรมีการกำหนดพื้นที่ที่จะอนุโลมให้เลี้ยงสัตว์ได้ เป็นการชั่วคราวแบบจำกัดพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.45)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับทัศนคติและการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยด้านอายุ การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง และการเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีผลต่อระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน ต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน และพบว่า ปัจจัยด้านระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ เนื้อที่พื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกิน การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ มีผลต่อระดับทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ (ตารางที่ 4)

ปัจจัยทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม	การรับรู้กฎหมายป่าไม้				ทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้			
	t-test	F-test	Correlation Coefficient	p-value	t-test	F-test	Correlation Coefficient	p-value
1. เพศ	.699			.485	-.188			.851
2. อายุ		3.152		.009**		.832		.528
3. สถานภาพ		.483		.618		2.354		.097
4. ระดับการศึกษาสูงสุด		1.403		.214		1.086		.371
5. อาชีพ		1.925		.066		1.337		.233
6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		.498		.684		1.520		.210
7. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ (ปี)		1.103		.356		3.450		.009**

ปัจจัยทางสภาพเศรษฐกิจ และสังคม	การรับรู้กฎหมายป่าไม้				ทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้			
	t-test	F-test	Correlation Coefficient	p-value	t-test	F-test	Correlation Coefficient	p-value
8. เนื้อพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกิน		1.619		.170		3.020		.019*
9. การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือ		4.512		.000**		3.220		.005**
10. การเข้าร่วมกิจกรรมของ	3.016			.003**	1.443			.150
11. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้			-.014	.830			-.189	.003**

ตารางที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลกระทบกรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ (โคพื้นเมือง) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน ตำบลบ้านนา อำเภอสางเภา จังหวัดตาก

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต๋อน จังหวัดตาก พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.15) โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบเชิงบวกจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.28) และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.08) (ตารางที่ 5)

ผลกระทบจากการเลี้ยงปศุสัตว์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
เชิงบวก			
1. การเลี้ยงปศุสัตว์เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน	2.78	0.43	มาก
2. การเลี้ยงปศุสัตว์สามารถลดปัญหาการว่างงานของชาวบ้านในชุมชนได้	2.63	0.53	มาก
3. การเลี้ยงปศุสัตว์สามารถใช้แรงงานจากสัตว์ช่วยในการทำงานได้	1.73	0.55	ปานกลาง
4. การเลี้ยงปศุสัตว์ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินในเรื่องของปุ๋ยบำรุงดินจากมูลสัตว์	2.20	0.50	ปานกลาง
5. การเลี้ยงปศุสัตว์ช่วยกำจัดวัชพืชในพื้นที่	2.06	0.51	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยผลกระทบเชิงบวก	2.28	0.32	ปานกลาง
เชิงลบ			
1. การเลี้ยงปศุสัตว์หากเลี้ยงแบบปล่อยอิสระทำให้สัตว์เลี้ยงไม่ได้รับการดูแลเรื่องสุขภาพ ส่งผลให้สัตว์เลี้ยงอ่อนแอ ชูบพอม มีโรคและพยาธิ ทำให้ขายไม่ได้ราคา	2.50	0.62	มาก
2. สัตว์ป่าติดโรคระบาดจากสัตว์เลี้ยง เช่น โรคปากเท้าเปื่อย โรคล้มปัสกีน	2.25	0.73	ปานกลาง
3. สัตว์ป่าในพื้นที่รอบชุมชนลดลง	1.91	0.48	ปานกลาง
4. ชนิดพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำ บริเวณที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ลดน้อยลง	1.81	0.48	ปานกลาง
5. พื้นที่ทุ่งหญ้าตามธรรมชาติ มีปริมาณลดลง	1.88	0.48	ปานกลาง

ผลกระทบจากการเลี้ยงปลูสัตว์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
6. สัตว์เลี้ยงเข้ากินใบและเหยียบย่ำทำลายกล้าไม้ในพื้นที่แปลงปลูกป่า	2.02	0.55	ปานกลาง
7. ไม้ยืนต้นบริเวณที่มีการเลี้ยงปลูสัตว์เติบโตช้า ต้นที่เกิดใหม่และรอดตายมีจำนวนน้อย ในพื้นที่ ป่าธรรมชาติ	2.07	0.58	ปานกลาง
8. ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้อุปโภค - บริโภค และคุณภาพน้ำ มีการปนเปื้อนมูลปลูสัตว์	2.48	0.69	มาก
9. ในฤดูฝนพบทรายอุดตันในลำห้วยและท่อประปาภูเขาจากการชะล้างหน้าดิน	2.59	0.59	มาก
10. ในฤดูฝนเกิดน้ำท่วมในพื้นที่เลี้ยงสัตว์บ่อยครั้ง	1.31	0.56	น้อย
ค่าเฉลี่ยผลกระทบเชิงลบ	2.08	0.34	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยผลกระทบ	2.15	0.26	ปานกลาง

ตารางที่ 5 ผลกระทบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปลูสัตว์
ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น จังหวัดตาก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้น จังหวัดตาก ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

1. ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนจากการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง แต่สัดส่วนของประชากรระหว่างเพศชายและเพศหญิงมีความใกล้เคียงกัน ส่วนมากอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 41 - 50 ปี รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 51 - 60 ปี แสดงให้เห็นว่าสังคมในพื้นที่ตำบลบ้านนา อำเภอสามเภา จังหวัดตาก กำลังเตรียมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชากรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงประถมศึกษา เนื่องจากไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เพราะมีฐานะยากจน ประกอบอาชีพหลัก คือ เลี้ยงปลูสัตว์และไม่มีที่ดินทำกินแปลงอื่น มีเพียงที่ทำกินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตั้นเท่านั้น ซึ่งครอบครองพื้นที่ประมาณ 1- 5 ไร่ ส่งผลให้มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท สอดคล้องกับรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2564 พบว่า ภาคเหนือ เป็นภาคที่มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 6.77 สูงเป็นอันดับ 3 ของประเทศ และจังหวัดตาก จัดเป็นจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง (อยู่ใน 10 อันดับแรก ที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดมากกว่า 12 ปี จาก 22 ปี) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปัญหาความยากจนกับรายได้ของประชากร ซึ่งมีรายได้ต่อหัวของประชากรต่ำ จึงมีโอกาสมิมีปัญหาความยากจนมากกว่าจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวสูง และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาน้อยมีปัญหาความยากจนมากที่สุด พบว่า ในปี 2564 ประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 14.81 รองลงมาเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาก่อนประถมศึกษาร้อยละ 10.95 และระดับประถมศึกษาร้อยละ 8.51 ขณะที่กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงหรือระดับอุดมศึกษาขึ้นไป มีสัดส่วนคนจนต่ำกว่าร้อยละ 1.0 สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาที่สูงขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน ซึ่งต้องมีการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา แต่การมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเพียงอย่างเดียว อาจไม่ทำให้ครัวเรือนหลุดพ้นจากความยากจนได้ ต้องมี

องค์ประกอบอื่นเพื่อให้ความช่วยเหลือ ให้คนจนสามารถหารายได้ได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนให้หลุดพ้นจากปัญหาความยากจนได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

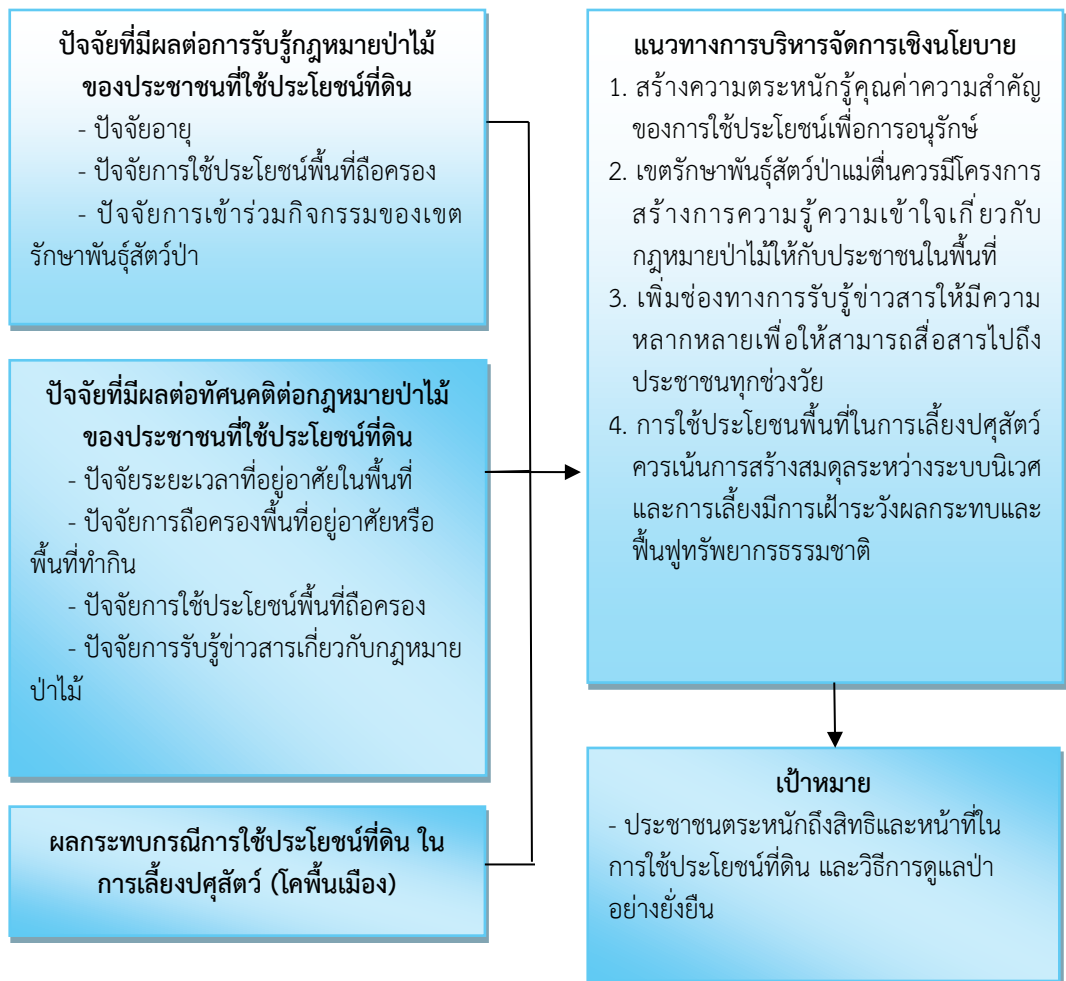
2. ระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยของระดับการรับรู้กฎหมายเท่ากับ 9.09 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ตามมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ประกอบกับร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดโครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์การอยู่อาศัย หรือทำกินในโครงการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หลักเกณฑ์ วิธีการเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกิน การสิ้นสุดการอยู่อาศัยหรือทำกิน มาตรการในการกำกับดูแล การติดตาม และการประเมินผล ยังไม่มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย และอาจมีการปรับปรุงแก้ไขในขั้นตอนการเสนอร่างกฎหมายต่อคณะรัฐมนตรี จึงไม่สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงหรือเผยแพร่แก่ประชาชนได้ ซึ่งอาจสร้างความสับสนให้กับประชาชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น และระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77) ซึ่งประชาชนมีความคิดเห็นว่าควรให้ประชาชนที่ยากจน ไร้ที่ดินทำกิน ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน และอยากมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางในการสำรวจการครอบครองที่ดิน และไม่เห็นด้วยกับการกำหนดระยะเวลาในการอนุญาตให้ครอบครองที่อยู่อาศัยหรือทำกินระยะเวลา 20 ปี เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ อาศัยอยู่ในพื้นที่มานานกว่า 20 ปี และการเลี้ยงปศุสัตว์ ไม่ควรมีการกำหนดพื้นที่ที่จะอนุโลมให้เลี้ยงสัตว์ได้ เป็นการชั่วคราวแบบจำกัดพื้นที่ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนพื้นที่ถือครอง และอาหารของสัตว์ไม่เพียงพอ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับทัศนคติและการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน ต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จังหวัดตาก พบว่า อายุ การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง และการเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น มีผลต่อระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ กล่าวคือ อายุ ของประชาชนมีผลต่อระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ โดยกลุ่มประชาชนที่มีอายุเพิ่มขึ้น มักมีความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายมากขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากประสบการณ์ชีวิตที่ทำให้มีความตระหนักในเรื่อง การอนุรักษ์และความสำคัญของการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ประชาชนถือครองภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ก็มีความสัมพันธ์กับ การรับรู้กฎหมายป่าไม้ ประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีความรู้เกี่ยวกับข้อบังคับและข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินมากขึ้น เนื่องจากพวกเขามักจะได้รับข้อมูลจากหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ หรือมีความต้องการทราบข้อกฎหมาย เพื่อลดความเสี่ยงจากการละเมิดและการเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น เป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดโดยเจ้าหน้าที่ เช่น การประชุมหรือ

การฝึกอบรมเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทำให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และปัจจัยที่มีผลต่อระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และการเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น ไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิรติ พันทะสาร และคณะ (2566) ได้ศึกษาทัศนคติและการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อครัวเรือน และการเข้าร่วมในกิจกรรมของอุทยานแห่งชาติที่แตกต่างกันส่ง ผลให้มีระดับทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนไม่แตกต่างกัน และพบว่า ปัจจัยระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น การถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้มีความสัมพันธ์กับระดับทัศนคติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรนิภา ปัญจน์ทกุล (2553) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารทัศนคติ และการยอมรับของวัยรุ่นที่มีต่อกฎหมายห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ พบว่า การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคล ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ต่อกฎหมายห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรประภัสร์ สร้อยเสนา และคณะ (2565) ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของประชาชนในจังหวัดแพร่ ที่มีต่อโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ตามแนวพระราชดำริฯ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการฯ มีความสัมพันธ์กับระดับทัศนคติ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้วิเคราะห์จากการวิจัยเรื่อง การรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น จังหวัดตาก ทำให้ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์เป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ของการรับรู้และทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต้น จังหวัดตาก ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน และผลกระทบกรณีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเลี้ยงปศุสัตว์ (โคพื้นเมือง) นำมากำหนดแนวทางการบริหารจัดการเชิงนโยบาย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และวิธีการดูแลป่าอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่า ประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ต้น จังหวัดตาก ส่วนใหญ่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นกลุ่มรายได้น้อย ประกอบอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ และอาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นระยะเวลานาน โดยมีระดับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้อยู่ใน

ระดับน้อย ขณะที่การรับรู้กฎหมายอยู่ในระดับปานกลาง และมีทัศนคติอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความเข้าใจที่ยังไม่เพียงพอแต่มีแนวโน้มเชิงบวกต่อกฎหมาย ปัจจัยด้านอายุ การใช้ประโยชน์พื้นที่ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาครัฐมีผลต่อการรับรู้ ส่วนระยะเวลาการอยู่อาศัย การถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงการรับรู้ข่าวสาร มีผลต่อทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเลี้ยงปศุสัตว์อยู่ในระดับปานกลางทั้งด้านบวกและลบ จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาการสื่อสารเชิงนโยบาย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างชุมชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์. จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาช่องทางการสื่อสารและการเผยแพร่ข้อมูลกฎหมายป่าไม้ ที่เข้าถึงชุมชนได้ง่าย เช่น หอกระจายข่าว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า และการประชุมหมู่บ้านเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ให้กับประชาชนในพื้นที่

1.2 ปรับปรุงนโยบายการจัดการพื้นที่ป่าให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน พิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ การใช้แนวทางผ่อนปรน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างชุมชนกับป่า

1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการป่าไม้ มีบทบาทในกิจกรรมดูแลป่า เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา การเป็นอาสาสมัครพิทักษ์ป่า หรือร่วมจัดทำแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ใช้ผลวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ นำข้อมูลการรับรู้และทัศนคติของชุมชนวางแผนงานที่ตอบสนองความต้องการความเป็นอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่

2.2 เป็นแนวทางจัดกิจกรรมอบรมและพัฒนาองค์ความรู้ ให้ประชาชนมีความรู้ และความเข้าใจเรื่องกฎหมายป่าไม้ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิและหน้าที่ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และวิธีการดูแลป่าอย่างยั่งยืน

2.3 สนับสนุนงานวิจัยและการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เป็นฐานข้อมูลสำหรับการติดตามผลกระทบในระยะยาว และการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เช่น การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากการอบรมหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

เอกสารอ้างอิง

กรนิภา ปัญจนันทกุล. (2553). การเปิดรับข่าวสาร ทัศนคติ และการยอมรับของวัยรุ่นที่มีต่อกฎหมายห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- กীরติ พันทะสาร, กฤษดา พงษ์การันยภาส, อีสริย์ ฮาวปินใจ และปัญญพร คำโย. (2566). ทศนคติ และการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ภูผาม่าน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- นิรามัย สังข์เงิน. (2557). การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่อนุรักษ์: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขา แหล่ม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562. (2562, 29 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 136(71 ก), หน้า 104–144.
- รัฐชัย สาทรกิจ. (2560). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินเพื่อใช้ทำกินในพื้นที่ป่า อนุรักษ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- วีรวัฒน์ ฉายา, เอกสิทธิ์ ดิยานันต์, สมศักดิ์ รมะมั่ง, สัญญา ศิริรักษ์, พิทยา สมวงษ์อินทร์, กุศล สุวรรณภรณ์, ปรียชัย ศิริพัฒ และณพล อนุตตรังกูร. (2558). การจัดการเชิงระบบเพื่อ สร้างสมดุลระหว่างผลิตภาพและการใช้ฐานทรัพยากรในการผลิตโคธรรมาชาติต้นน้ำ-กลาง น้ำบริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลจังหวัดตาก. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานจังหวัดตาก. (2567). แผนพัฒนาจังหวัดตาก (พ.ศ.2566 - 2570) ฉบับทบทวน ประจำปี งบประมาณ พ.ศ.2567. ตาก: สำนักงานจังหวัดตาก.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2564. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/more_news.php?cid=941&filename=social
- อรประภัสร์ สร้อยเสนา, ต่อลาก คำโย, ปัญญพร คำโย และอีสริย์ ฮาวปินใจ. (2565). ความรู้ ความ เข้าใจและทัศนคติของประชาชนในจังหวัดแพร่ที่มีต่อโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามแนว พระราชดำริฯ. วารสารวนศาสตร์ไทย, 41(2), 27–38.
- Pearson, K. (1920). Notes on the history of correlation. *Biometrika*, 13(1), 24–45.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rded.). New York: Harper & Row.

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ

Factors Affecting the Success of Community Enterprises in Bung Khla District, Bueng Kan Province

ลัทธิกา ขนอม¹, เบนจามาศ อยู่ประเสริฐ² และ บำเพ็ญ เขียวหวาน³
Ladtika Khanom¹, Benchamas Yooprasert² and Bumpen Keowan³

Received: 18 January 2026; Revised: 29 January 2026; Accepted: 30 January 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (2) สภาพการดำเนินงานและระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน และ (3) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ปี พ.ศ. 2568 จำนวน 42 กลุ่ม รวม 403 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 201 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรทาโร ยามาเน ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 และสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิร่วมกับการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินงาน ระดับความสำเร็จ ปัญหาและข้อเสนอแนะ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า (1) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 53.7 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีรายได้ต่อปีส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 100,001–300,000 บาท (2) สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ระดับความสำเร็จโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และ (3) ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณพบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร ส่งผลเชิงบวกต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความสัมพันธ์ที่เด่นชัดที่สุดคือ ระหว่างการผลิตกับการตลาด (ค่า $r=0.587$) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดมีความสอดคล้องและเกื้อหนุน

¹ หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University

^{2 3} สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding author, e-mail: 2669001980@stou.ac.th

ซึ่งกันและกันอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน และการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ โดยมุ่งเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร การผลิต การตลาด และการเงินบัญชีให้เข้มแข็ง รวมทั้งส่งเสริมการจัดการความรู้ภายในกลุ่มเพื่อยกระดับความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ; วิสาหกิจชุมชน; จังหวัดบึงกาฬ

Abstract

This study aimed to (1) examine the socio-economic background of community enterprise members, (2) investigate the operational conditions and the level of success of community enterprises, and (3) analyze factors affecting the success of community enterprises in Bueng Khla District, Bueng Kan Province. This research employed a survey research design. The study population comprised registered community enterprise members in Bueng Khla District, Bueng Kan Province, in 2025 , totaling 42 groups with 403 members. A sample of 201 respondents was determined using Yamane's formula at a 0.05 margin of error. Stratified random sampling and accidental sampling were applied. The research instrument was a structured interview form covering respondents' background information, operational conditions, success level, problems, and recommendations. Data were analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics, including correlation analysis and multiple regression analysis.

The findings revealed that (1) most members were female, with an average age of 53.7 years; the majority were engaged in agriculture, and most annual incomes ranged from 100,001 to 300,000 THB. (2) Overall operational conditions were at a moderate level, with government support showing the highest mean score, while the overall level of success was high, with leadership demonstrating the highest mean score. (3) Multiple regression analysis indicated that government support, production, marketing, finance and accounting, and organizational management had a statistically significant positive effect on the success of community enterprises, with government support being the most influential factor. The key recommendation is that government agencies should provide continuous and systematic support by strengthening organizational management, production, marketing, and finance and accounting capacities, as well as promoting internal

knowledge management to enhance the long-term sustainability of community enterprises.

Keywords: Success Factors; Community Enterprises; Bueng Kan Province

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่ประชากรส่วนใหญ่ ยังคงพึ่งพารายได้จากภาคการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนท้องถิ่น แม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศจะมีความก้าวหน้า แต่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท ส่งผลให้ครัวเรือนชนบทจำนวนมากมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เกิดปัญหาหนี้สินและความไม่มั่นคงด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน (สุเมต สิทธิเมธี, 2567) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกลไกทางเศรษฐกิจ ที่ช่วยเพิ่มรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชนในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในฐานะกลไกสำคัญในการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์และกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2562 ซึ่งมุ่งสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการ การผลิต และการตลาด (สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์ และคณะ, 2548; กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) อย่างไรก็ตาม จากข้อค้นพบในงานวิจัยและรายงานที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้วิสาหกิจชุมชนจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่หลายแห่งยังประสบข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการองค์กร การเงินและบัญชี การตลาด และการพัฒนาองค์ความรู้ภายในกลุ่ม ซึ่งส่งผลต่อระดับความสำเร็จของการดำเนินงาน (กัญญามน อินทวงศ์ และฉัตรลภา ศรีทองพิมพ์, 2551; สุเมต สิทธิเมธี, 2567)

อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ เป็นพื้นที่ที่มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวนหลายกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่พบว่ายังมีวิสาหกิจชุมชนจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับต้องปรับปรุง สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเข้มแข็งระหว่างกลุ่ม และข้อจำกัดในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า นอกจากนี้ จากผลการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ในระดับไม่สูงมาก และมีภาระหนี้สิน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกัน การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ยังประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการองค์กรที่ขาดความเป็นระบบ ต้นทุนการผลิตสูง เครื่องมือการผลิตไม่เพียงพอ ขาดช่องทางการตลาด ระบบการบริหารจัดการความรู้ยังไม่ชัดเจน และการเงินและบัญชีที่ยังขาดความเป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น อำเภอบึงคล้าจึงเป็นพื้นที่ที่มีความจำเป็นต้องศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน เพื่อทำความเข้าใจกลไกภายในที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่จริง

จากการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่มักมุ่งวัดความสำเร็จในบางมิติเป็นรายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริหารจัดการ หรือด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก และมักวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในลักษณะแยกส่วน ยังขาดการทดสอบเชิงประจักษ์ที่พิจารณาปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของวิสาหกิจชุมชน ร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในระดับพื้นที่อำเภอ ซึ่งมีบริบทเชิงพื้นที่และโครงสร้างทางเศรษฐกิจเฉพาะตัว อีกทั้งพื้นที่อำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ เป็นพื้นที่ชายขอบที่มีฐานเศรษฐกิจด้านการเกษตรเป็นหลัก ทำให้บทบาทของการสนับสนุนจากภาครัฐ อาจมีความสำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนสูงกว่าพื้นที่อื่น

การศึกษารุ่นนี้ จึงมีความจำเป็นในการทดสอบความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในเชิงประจักษ์ เพื่อเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้และใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อทำความเข้าใจสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก สภาพการดำเนินงาน ระดับความสำเร็จ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ผลการวิจัยที่ได้จะช่วยเหลือหน่วยงานประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่ และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการกำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุ่งคล้า จังหวัดบึงกาฬ เพื่อวิเคราะห์สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ สภาพการดำเนินงาน ระดับความสำเร็จ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่ออธิบายลักษณะ สภาพการณ์ และความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 403 คน จากวิสาหกิจชุมชนจำนวน 42 กลุ่ม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 201 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนของจำนวนสมาชิก จากนั้นใช้การสุ่มแบบบังเอิญในการคัดเลือกสมาชิกที่ให้ข้อมูลภายในแต่ละกลุ่ม ที่พร้อมให้ข้อมูลภายในช่วงการเก็บข้อมูลภาคสนาม

3. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก (2) ข้อมูลสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน (3) ข้อมูลระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน และ (4) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน แบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง โดยพิจารณาจากความครอบคลุมของเนื้อหา ความชัดเจนของถ้อยคำ และความเหมาะสมของภาษา ทั้งนี้กำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ไม่น้อยกว่า 0.50 (บุญชม ศรีสะอาด, 2562) ผลการประเมินพบว่า ข้อคำถามทุกตอนมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นอกจากนี้ การตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha) พบว่า ตอนที่ 2 การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มีค่า $\alpha=0.823$ ตอนที่ 3 ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน มีค่า $\alpha=0.882$ และตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน มีค่า $\alpha=0.854$ ซึ่งทุกตอนมีค่ามากกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ($\alpha > 0.70$) แสดงให้เห็นว่าแบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงอยู่ในระดับดี และมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามอย่างน่าเชื่อถือ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยประสานงานกับผู้นำกลุ่มและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ใช้วิธีการสัมภาษณ์สมาชิกตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายสภาพพื้นฐาน สภาพการดำเนินงาน และระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ ใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้

ตรวจสอบสมมติฐานเบื้องต้นของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ได้แก่ การตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยพิจารณาค่า Variance Inflation Factor (VIF) ซึ่งพบว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ และตรวจสอบการกระจายตัวของข้อมูลโดยรวมอยู่ในลักษณะปกติ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.7 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีรายได้ต่อปีส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 100,001–300,000 บาท สมาชิกมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 8.6 ปี สะท้อนถึงความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ในด้านเศรษฐกิจพบว่าสมาชิกมีภาระหนี้สินเฉลี่ยประมาณ 96,700 บาทต่อปี และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานส่วนใหญ่มาจากเงินทุนของตนเองควบคู่กับการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แสดงให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่อยู่ในระดับปานกลางและยังมีข้อจำกัดด้านสภาพคล่องทางการเงิน

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุงคล้า จังหวัดบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และอยู่ในระดับมาก ขณะที่ด้านการบริหารจัดการองค์กร การผลิต การตลาด การบริหารจัดการความรู้ และการเงินและบัญชี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ส่วนระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านเงินทุน และด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก สามารถสรุปผลโดยภาพรวมดังนี้

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
1. สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน			
ด้านการบริหารจัดการองค์กร	3.35	0.481	ปานกลาง
ด้านการผลิต	3.32	0.542	ปานกลาง
ด้านการตลาด	3.31	0.486	ปานกลาง
ด้านการบริหารจัดการความรู้	3.22	0.464	ปานกลาง
ด้านการเงินและบัญชี	3.28	0.413	ปานกลาง
ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ	3.42	0.442	มาก
เฉลี่ยรวม (การดำเนินงาน)	3.32	0.471	ปานกลาง
2. ระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน			
ด้านเงินทุน	3.57	0.660	มาก

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ	3.53	0.670	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก	3.48	0.660	มาก
ด้านผู้นำกลุ่ม	3.67	0.700	มาก
เฉลี่ยรวม (ความสำเร็จ)	3.56	0.670	มาก

ตารางที่ 1 สรุปค่าเฉลี่ยสภาพการดำเนินงานและระดับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดให้ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนเป็นตัวแปรตาม และกำหนดปัจจัยด้านการบริหารจัดการองค์กร การผลิต การตลาด การบริหารจัดการความรู้ การเงินและบัญชี และการสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นตัวแปรอิสระ ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 2 พบว่า แบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนได้ร้อยละ 37.5 ($R^2=0.375$) และมีความเหมาะสมทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร โดยการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด ขณะที่ด้านการบริหารจัดการความรู้ไม่พบอิทธิพลต่อความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
ค่าคงที่	1.732	0.312		5.546	0.001
ด้านการบริหารจัดการองค์กร (XR _{1R})	0.128	0.048	0.142	2.661	0.009
ด้านการผลิต (XR _{2R})	0.254	0.059	0.268	4.305	< 0.001*
ด้านการตลาด (XR _{3R})	0.196	0.052	0.221	3.769	< 0.001*
ด้านการบริหารจัดการความรู้ (XR _{4R})	0.083	0.046	0.091	1.804	0.073
ด้านการเงินการบัญชี (XR _{5R})	0.219	0.064	0.201	3.414	0.001
ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ (XR _{6R})	0.302	0.071	0.278	4.254	< 0.001*

$R=0.612$ $RP^2P=0.375$ Adjusted $RP^2P=0.362$

Std. Error of the Estimate=0.612 $F=28.467$ Sig.=< 0.001

*ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตามอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 รูปแบบสมการพยากรณ์ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีภาระหนี้สินในครัวเรือน ทั้งนี้เพราะโครงสร้างเศรษฐกิจของพื้นที่ยังคงพึ่งพาภาคการเกษตรเป็นหลัก และรายได้จากกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนยังมีบทบาทเป็นรายได้เสริมมากกว่ารายได้หลัก ส่งผลให้สมาชิกยังมีข้อจำกัดด้านการสะสมทุนและการลงทุนระยะยาว ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยของกัญญาณ อินทว้าง และฉัตรลภา ศรีทองพิมพ์ (2551) และสุเมต สิทธิเมธี (2567) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนในชนบทไทยมีฐานสมาชิกเป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์สูง แต่มีข้อจำกัดด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการพัฒนางองค์กร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวรวิธ ไทยสิทธิ์ (2562) ที่พบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากภาคเกษตรและต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินของรัฐ ส่งผลให้ขีดความสามารถในการขยายกิจการยังมีข้อจำกัด

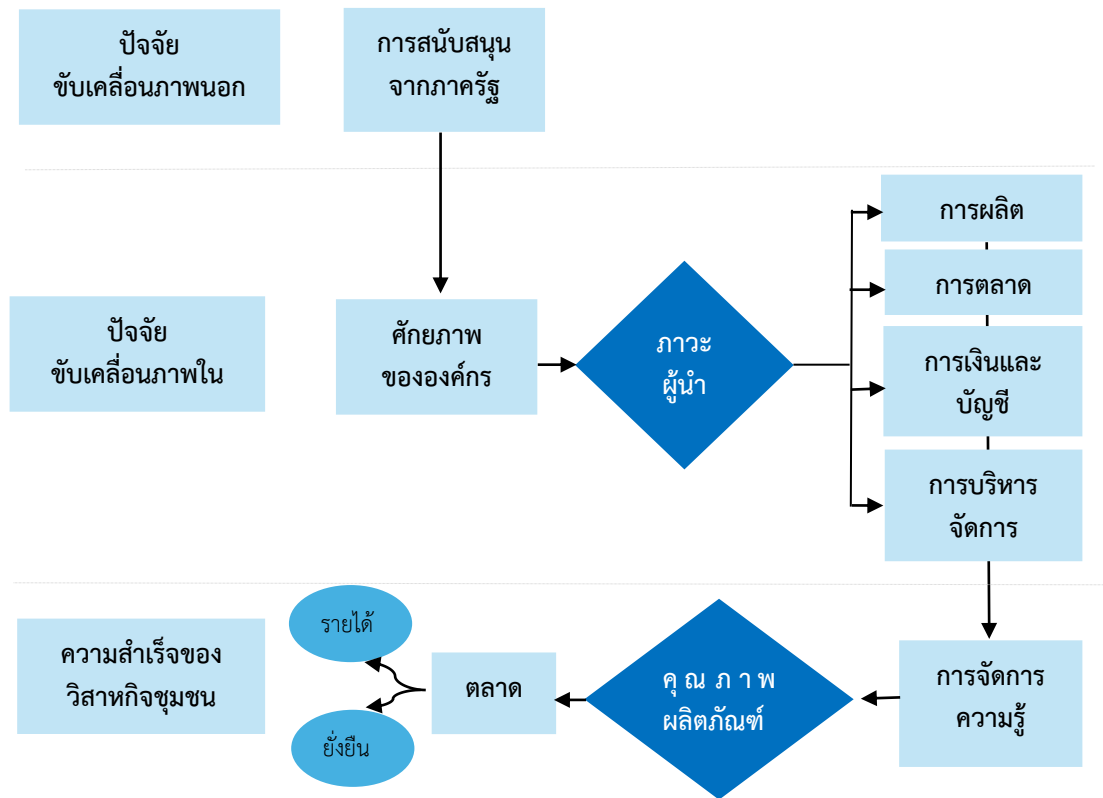
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ระดับความสำเร็จโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐและด้านภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ทั้งนี้เพราะการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในด้านงบประมาณ การอบรม และการเชื่อมโยงเครือข่าย มีบทบาทสำคัญในการประคับประคองการดำเนินงานของกลุ่ม ในขณะที่ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งช่วยกำหนดทิศทาง สร้างความเชื่อมั่น และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก แม้กลไกการบริหารจัดการภายในบางด้าน เช่น การตลาด การเงินและบัญชี และการจัดการความรู้ จะยังไม่เข้มแข็งมากนัก อาจสะท้อนบริบทของพื้นที่ศึกษาที่การจัดการความรู้ยังขาดระบบการบันทึก ถ่ายทอด และนำไปใช้เชิงกลยุทธ์ ทำให้ยังไม่สามารถแปลงองค์ความรู้ให้เกิดผลลัพธ์เชิงปริมาณได้อย่างชัดเจน โดยชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนด้านการจัดการความรู้ควรเน้นการพัฒนาเชิงระบบมากกว่าการอบรมเชิงกิจกรรมระยะสั้น ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยของ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2566) ที่พบว่า ด้านการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายที่ระบุว่าคุณค่าความสำเร็จของกลุ่มชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับบทบาทผู้นำและการสนับสนุนจากภายนอกควบคู่กับการจัดการภายใน อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุเมต สิทธิเมธี (2567) ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนสามารถดำรงอยู่และประสบความสำเร็จได้ แม้มีข้อจำกัดภายใน หากได้รับแรงหนุนจากนโยบายและกลไกสนับสนุนของรัฐอย่างต่อเนื่อง

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด ทั้งนี้เพราะในบริบทพื้นที่ศึกษา สมาชิกยังมีข้อจำกัดด้านทุน ความรู้เชิงการจัดการ และศักยภาพการแข่งขัน การสนับสนุนจากภาครัฐจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเติมเต็มทรัพยากร ถ่ายทอดองค์ความรู้ และ

เชื่อมโยงโอกาสทางการตลาด ขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านการผลิต การตลาด และการเงินการบัญชีสะท้อนถึงความจำเป็นของการพัฒนาระบบการดำเนินงานภายในให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการเติบโตของกลุ่ม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยของกัญญามน อินทว้าง และฉัตรลภา ศรีทองพิมพ์ (2551) และเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2566) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยมองว่าความสำเร็จเป็นผลลัพธ์ของระบบการจัดการทั้งเชิงทรัพยากร เชิงกระบวนการ และเชิงการบริหารที่เสริมแรงกัน ขณะเดียวกัน การที่การจัดการความรู้ไม่ปรากฏอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญสามารถอธิบายได้จากข้อค้นพบที่ชี้ว่าด้านดังกล่าวยังมีระดับการพัฒนาและการนำไปใช้จริงค่อนข้างต่ำในพื้นที่ศึกษา จึงยังไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในเชิงปริมาณอย่างชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้คือการสังเคราะห์ภาพรวมของความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่อำเภอป่าสัก จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิได้เกิดจากการดำเนินงานภายในเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หากเป็นผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันของระบบปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะการสนับสนุนจากภาครัฐควบคู่กับศักยภาพการดำเนินงานภายในองค์กร ได้แก่ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร ทั้งนี้ การสนับสนุนจากภาครัฐทำหน้าที่เป็นกลไกหนุนเสริมสำคัญที่ช่วยเติมเต็มข้อจำกัดด้านทุนและการจัดการของสมาชิก ขณะที่ภาวะผู้นำมีบทบาทเป็นแรงขับเคลื่อนให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง แม้สภาพการดำเนินงานบางด้านจะยังอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการความรู้ซึ่งยังมีระดับการพัฒนาและการนำไปใช้จริงไม่สูงนัก ยังไม่สามารถส่งผลต่อความสำเร็จในเชิงปริมาณได้อย่างชัดเจน องค์ความรู้ดังกล่าวช่วยอธิบายโครงสร้างความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในบริบทพื้นที่ศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการกำหนดแนวทางการพัฒนาและยกระดับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.7 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีรายได้ต่อปีส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 100,001–300,000 บาท โดยภาพรวมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในระดับสูงที่สุด ขณะที่ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำมีความโดดเด่นที่สุด อีกทั้งผลการวิเคราะห์พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาครัฐมีอิทธิพลมากที่สุด จึงควรส่งเสริมการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อยกระดับศักยภาพการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และการเงินบัญชีให้เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร การเงินและบัญชี

การผลิต และการตลาด เพื่อให้การสนับสนุนจากภาครัฐสามารถยกระดับความสามารถในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.2 ควรกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยพิจารณาความแตกต่างของระดับศักยภาพระหว่างกลุ่ม เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากร การอบรม และการส่งเสริมมีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการที่แท้จริงของแต่ละกลุ่ม

1.3 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ การบันทึกประสบการณ์การดำเนินงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 วิสาหกิจชุมชนควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการองค์กรให้มีความชัดเจน โปร่งใส และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่ม

2.2 ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาด โดยมุ่งลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพและมาตรฐานสินค้า รวมถึงขยายช่องทางการจำหน่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่กลุ่ม

2.3 วิสาหกิจชุมชนควรพัฒนาระบบการเงินและบัญชี รวมถึงการจัดการองค์ความรู้ภายในกลุ่มให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรและลดการพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกในระยะยาว

2.4 ข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้คือการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณจากพื้นที่ศึกษาเพียงหนึ่งอำเภอ ซึ่งอาจจำกัดการอ้างอิงผลไปยังบริบทพื้นที่อื่น งานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกลไกเชิงลึกของการจัดการความรู้ และการมีส่วนร่วมของสมาชิก

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). รายงานสถานการณ์และการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน.

กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กัญญามณ อินทวง และฉัตรลภา ศรีทองพิมพ์. (2551). แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้วยการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (รายงานการวิจัย).

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2566). การพัฒนากลุ่มและเครือข่ายในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร.

ในประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 11–15). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วรวิธ ไกยสิทธิ์. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพะเยา, 11(1), 67–80.

- ศรัณย์ เจริญศิริ, ชัยมงคล ศิริวารินทร์, ณิชรา ประดิษฐ์ด้วง และพงศธร แสงลี. (2567). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ: กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทย บ้านนางาม จังหวัดอุดรธานี. วารสารศิลปและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล, 13(1), 16–29.
- สุเมต สิทธิเมธี. (2567). สร้างวิสาหกิจชุมชนเสริมเศรษฐกิจฐานราก. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(9), 189–200.
- สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, ธีระพล อรุณะกสิกร, ปณินันท์ สันติเมทนีดล, สถาพร ลิ้มมณี, ไพฑูรย์ นาคฉ่า, สุรียกานต์ ชัยเนตร และนิมล เรืองดี. (2548). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548: คำอธิบายและแนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.
- Gulick, L. H. & Urwick, L. (1937). *Papers on the science of administration*. Institute of Public Administration.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rded.). New York: Harper & Row.

**การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนา
และวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่น
เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก
ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน**

**Developing Creative Buddhist Innovation and a One Temple–One Soft
Power Model Leveraging Religious and Cultural Capital and Participatory
Local Networks to Boost Tourism and the Grassroots Economy
in Mae Hong Son Province**

พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี¹, วิราษ ภูมาศรี², วราภรณ์ ชนะจันทรตา³ และ พรทิวา ชนะโยธา⁴
Phramaha Weerasak Suramedhi¹, Wirat Poomasree², Waraporn Chanachanta³
and Porntiwa Chanayotha⁴

Received: 20 January 2026; Revised: 02 February 2026; Accepted: 04 February 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการซอฟต์แวร์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม 2) พัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) ขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่จำนวน 250 คน และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 25 คน ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการซอฟต์แวร์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือการใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม การพัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้ การเผยแพร่และสร้างการรับรู้ และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ตามลำดับ 2) การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” เป็นกระบวนการบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนากับการใช้ซอฟต์แวร์ในการเสริมบทบาทของวัดในสังคมยุคดิจิทัล พุทธนวัตกรรมถูกใช้เป็นกลไกสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนส่งเสริมบทบาทวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ทันสมัย รวมถึงการพัฒนาทักษะอาชีพ

^{1 2 3 4} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา; Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

Corresponding author, e-mail: asksak@hotmail.com

การสร้างนวัตกรรมชุมชนต้นแบบ และการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อขยายคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่สังคมร่วมสมัยอย่างเหมาะสม และ 3) การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยอาศัยความร่วมมือจากวัด หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการพัฒนาชุมชนฐานรากอย่างบูรณาการ ตอบสนองความต้องการของทุกภาคส่วน พร้อมรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ซอฟต์พาวเวอร์; ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม; เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

This research aims to 1) examine the management of soft power grounded in religious and cultural capital, 2) develop a creative Buddhist innovation model, “One Temple, One Soft Power,” based on these resources, and 3) operationalize the model through participatory local network mechanisms to enhance tourism and strengthen the grassroots economy. A mixed-methods approach was employed, combining questionnaires, in-depth interviews, and focus group discussions. The sample comprised 250 local residents and 25 expert informants. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were examined through content analysis.

The study revealed three main findings: 1) the overall management of soft power based on religious and cultural capital was rated high. Among the dimensions assessed, collaboration and network building scored highest, followed by the use of religious and cultural capital, human resource and knowledge development, dissemination and awareness building, and economic value creation. 2) The “One Temple, One Soft Power” model integrates Buddhist principles with soft-power strategies to enhance the contemporary role of temples in the digital era. It positions temples as community learning hubs through creative, culturally grounded activities, promotes local capacity building and vocational skills, nurtures community-based innovators, and supports the development of locally distinctive products. Digital technology is applied to expand the reach of cultural values to broader audiences. 3) Mobilizing this innovation through participatory local networks, involving temples, governmental agencies, private organizations, and civil society, fosters creative tourism activities grounded in local religious and cultural capital. These processes strengthen integrated grassroots

community development while balancing economic advancement with the sustainable conservation of natural and cultural resources.

Keywords: Soft Power; Religious and Cultural Capital; Grassroots Economy

บทนำ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางชายแดนตะวันตกของภาคเหนือ เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำที่สุดในประเทศ และจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง โดยมีสัดส่วนประชากรยากจนร้อยละ 39.21 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่ร้อยละ 10.53 ขนาดเศรษฐกิจจังหวัดในปี พ.ศ. 2562 ประมาณ 13,601 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.08 ของ GDP ประเทศ และประชากรมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยปีละ 48,132 บาท (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2565) ปัญหาหลักของจังหวัด ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ต่ำ และขาดทางเลือกในการสร้างรายได้เสริมหรืออาชีพทางเลือกอื่น การพัฒนาจึงจำเป็นต้องปลดล็อกข้อจำกัดด้านพื้นที่ควบคู่ไปกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) ทั้งนี้ บริบทพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะเฉพาะ ทั้งในด้านต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ประเพณีภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวและสินค้าที่มีเอกลักษณ์ รวมถึงชุมชนที่มีวิถีชีวิตเฉพาะถิ่น ซึ่งถือเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศ ส่งผลให้เกิดการลงทุนในภาคบริการ การจ้างงาน และการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2565)

ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม จึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะการนำอัตลักษณ์ชุมชนมาใช้สร้าง “Soft Power” เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ รายได้จาก Soft Power ประกอบด้วย สินค้าวัฒนธรรมสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ชุมชน (ประทีป ช่วยเกิด, 2565) การพัฒนานวัตกรรม Soft Power จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์สินค้าและบริการ รวมทั้งการใช้วัฒนธรรมเป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจ (Throsby, 2001) อย่างไรก็ตาม การสร้าง Soft Power บนฐานศาสนาและวัฒนธรรมไม่อาจดำเนินไปได้โดยลำพัง จำเป็นต้องมีระบบและกลไกสนับสนุน ผ่านเครือข่ายท้องถิ่น การส่งเสริมสินค้าวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ การสร้างพื้นที่โปรโมทและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ Soft Power ของชุมชนเติบโตและยั่งยืน (พนธกร วรภมร และณณริฏ พิศลยบุตร, 2565) ทั้งนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมี Soft Power ด้านศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว และอาหารที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศ การบูรณาการเชิงวิชาการผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาจะช่วยเพิ่มศักยภาพชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ปัญหาสำคัญคือการเปลี่ยนภูมิปัญญาและมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ให้เป็นสินทรัพย์สร้างรายได้และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค

ประชาสังคม ทั้งนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา (อิงอร เนตรานนท์, 2563; ปรีชา ตั้งสุขชัยศิริ และคณะ, 2565; มานพ แสงจำนงค์ และอังศรีสา แสงจำนงค์, 2566) พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” อย่างลึกซึ้ง งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มความรู้ โดยใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยซึ่งมีประสบการณ์ด้านงานวิจัยและบริการวิชาการในชุมชน จึงจัดทำโครงการวิจัยนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน พัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนต้นแบบ และทักษะการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก ผลลัพธ์วิจัยสามารถนำไปใช้โดยหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดและท้องถิ่น ในการวางแผนงานและยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม สร้างรายได้และกระจายสู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาการจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2 เพื่อพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3 เพื่อขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นสำหรับยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **การกำหนดพื้นที่การวิจัย** คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเลือกชุมชนแบบเจาะจงจากอำเภอต่าง ๆ ตามความโดดเด่นด้านทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ บ้านผาบ่องและบ้านห้วยปูแกง (อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน), บ้านเมืองแพม (อำเภอปางมะผ้า), บ้านต่อแพ (อำเภอขุนยวม) และบ้านละอูบ (อำเภอแม่ออน) ชุมชนทั้ง 5 นี้ เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีทุนศาสนาและวัฒนธรรมเข้มแข็งซึ่งทำหน้าที่เป็น Soft Power ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีความพร้อมในการร่วมพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยประกอบด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนใน 5 ชุมชนที่ได้จากการสุ่มเลือกอำเภอ และคัดเลือกชุมชนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากันชุมชนละ 50 คน รวมทั้งสิ้น 250 คน 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้และประสบการณ์ตรง สามารถให้ข้อมูลเชิงลึก โดยกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก 25 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการมหาวิทยาลัยสงฆ์ นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นักวิชาการวัฒนธรรม นักวิชาการด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว นักวิชาการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการด้าน Soft Power รวม 10 คน และ 2) กลุ่มภาคีเครือข่ายท้องถิ่น ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปรารักษ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรม ผู้บริหาร ท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษา ภาครัฐภาคเอกชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยว รวม 15 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง เครื่องมือเชิงปริมาณได้แก่ แบบสอบถามสำหรับประชาชนใน 5 ชุมชน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม และข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนเครื่องมือเชิงคุณภาพประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภาควิชาการและภาคีเครือข่ายท้องถิ่น การสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์แนวทางขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมชุมชนต้นแบบ ทั้ง 3 วิธีช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกัน เพื่อใช้ในการสังเคราะห์แนวทางยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างเป็นระบบและรอบด้าน

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือเชิงปริมาณเริ่มจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัย และกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม เพื่อพัฒนาแบบสอบถามที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์และตอบง่ายต่อผู้เข้าร่วม ผ่านการประเมินความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน คำนวณค่าดัชนี IOC และทดลองใช้กับประชาชน 30 คน พบค่า Cronbach's Alpha = 0.86 ซึ่งอยู่ในระดับยอมรับได้ สำหรับเครื่องมือเชิงคุณภาพ สร้างแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดจากเอกสารและผลสำรวจเบื้องต้น และให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบ Face Validity ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการในวัดและชุมชน 5 แห่ง โดยทำหนังสือขออนุญาตและลงพื้นที่แจกและเก็บแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ และจัดระบบข้อมูลเพื่อวิเคราะห์การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็นขั้นเตรียมการ เก็บข้อมูลภาคสนาม และจัดระบบข้อมูล โดยศึกษาบริบทและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และบันทึกภาคสนามในหลากหลายรูปแบบ ก่อนนำมาคัดกรองและสังเคราะห์เพื่อใช้

วิเคราะห์ผลการศึกษา จากนั้นใช้การจัดเวทีถอดบทเรียนและถ่ายทอดพุทธนวัตกรรม “1 วัด 1 Soft Power” ร่วมกับผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เครือข่ายท้องถิ่น และประชาชน พร้อมส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและเศรษฐกิจฐานราก

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป โดยนำข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบวิเคราะห์ด้วยความถี่และร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลความหมายตามเกณฑ์ช่วงคะแนน 5 ระดับ เพื่อสรุประดับความคิดเห็นรายชื่อ รายด้าน และภาพรวมอย่างเป็นระบบ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตีความประเด็นสำคัญ จากนั้นสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาคสนามและหลักฐานเชิงประจักษ์อื่น ๆ และนำเสนอในรูปแบบบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 250 คน ปรากฏผลดังตาราง

ข้อที่	การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม	n = 250			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ด้านการใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นฐาน	4.32	0.73	มาก	2
2	ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ	4.25	0.78	มาก	5
3	ด้านการเผยแพร่และสร้างการรับรู้	4.28	0.68	มาก	4
4	ด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย	4.45	0.72	มาก	1
5	ด้านการพัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้	4.30	0.76	มาก	3
	รวมเฉลี่ย	4.32	0.73	มาก	

ตารางที่ 1 แสดงการจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม

การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.32) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย ($\bar{X}$ = 4.45) รองลงมา คือ ด้านการ

ใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นฐาน ($\bar{X}$ = 4.32) ด้านการพัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้ ($\bar{X}$ = 4.30) ด้านการเผยแพร่และสร้างการรับรู้ ($\bar{X}$ = 4.28) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ($\bar{X}$ = 4.25) ในด้านการใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชนให้ความสำคัญสูงสุดกับการฟื้นฟูประเพณีและพิธีกรรมสำคัญ และการพัฒนาสถานที่ประวัติศาสตร์เป็นแหล่งเรียนรู้ ส่วนด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรม แต่ยังมีข้อจำกัดในการต่อยอดภูมิปัญญาให้เกิดรายได้ชัดเจน ด้านการเผยแพร่ข้อมูล ชุมชนให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการใช้สื่อท้องถิ่น ส่วนด้านเครือข่ายพบว่ามีความเข้มแข็งเป็นพิเศษ ทั้งการสร้างเครือข่ายชุมชนและการส่งเสริมค่านิยมทางศาสนาเพื่อความร่วมมือ ขณะที่ด้านการพัฒนาบุคลากรให้ความสำคัญกับการเสริมศักยภาพคนในชุมชนและการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่

2. การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” ชี้ให้เห็นบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีแกนสำคัญอยู่ที่การพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งด้านวัฒนธรรม ค่านิยม นโยบาย และระบบนิเวศสร้างสรรค์ โดยด้านวัฒนธรรม วัดควรใช้พลังการดึงดูดจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสื่อสารคุณค่าพุทธศาสนาในรูปแบบร่วมสมัย สร้างการมีส่วนร่วม และยกระดับบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนด้านค่านิยม เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และรัฐ เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับพลวัตของโลกสมัยใหม่ พร้อมเสริมพลังเศรษฐกิจฐานรากผ่านหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านนโยบาย การพัฒนา Soft Power จำเป็นต้องมีกลยุทธ์สนับสนุนวัดในฐานะแหล่งมรดกทางศาสนา โดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ เพื่อสร้างประโยชน์ทั้งเชิงสังคมและเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน การพัฒนาระบบนิเวศสร้างสรรค์ควรเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วม เพื่อก่อรูปนวัตกรรมทางสังคมที่มีคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ดังนั้น การพัฒนาพุทธนวัตกรรม “1 วัด 1 Soft Power” จึงเป็นแนวทางการสร้างพลังของชุมชนอย่างเป็นระบบ ผ่านการบูรณาการศาสนา วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมหลายภาคส่วนเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

3. การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ Soft Power ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ในระดับชุมชนจำเป็นต้องอาศัยพลังความร่วมมือของภาคีเครือข่ายท้องถิ่น เพื่อนำหลักการพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับนวัตกรรมร่วมสมัยในการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยใช้ Soft Power จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยี และพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นช่องทางสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการนำเสนอประเพณี พิธีกรรม สินค้าหัตถกรรม และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการเสริมสร้างทักษะการ

สื่อสารและการตลาดของชุมชน โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัล จะช่วยขยายโอกาสทางเศรษฐกิจและยกระดับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานพุทธนวัตกรรมของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนอยู่ในระดับสูง เนื่องจาก Soft Power เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน การใช้ศาสนาและวัฒนธรรมช่วยสร้างความเข้าใจ ความเคารพ และความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย อย่างไรก็ตามการบริหาร Soft Power จำเป็นต้องละเอียดอ่อนและระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบเชิงลบ ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ศาสนาและวัฒนธรรมในทางที่ไม่เหมาะสม ในมิติของการใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อสร้าง Soft Power พบว่า ชุมชนสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาสาธารณชน ผ่านการเผยแพร่ความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณ เช่น การส่งเสริมความเข้าใจในศาสนาและวัฒนธรรม การสนับสนุนการยอมรับจากสังคม และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของอัคริกุลบุตร และคณะ (2567) ที่พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนล่างสามารถจัดการทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบทั้งในแง่ Input ได้แก่ วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ เช่น วิถีชีวิต ความอยู่อาศัย การแต่งกาย อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ รวมถึงวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ เช่น ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อ ศิลปะการแสดง และประเพณี กระบวนการจัดการ ประกอบด้วย การอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมเศรษฐกิจฐานราก รวมถึงการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนและกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สามารถเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริม Soft Power ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การประชุมสัมมนา หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งช่วยเพิ่มการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในสังคม การร่วมมือกับภาคต่าง ๆ ยังช่วยให้เกิดการสนับสนุนในด้านทรัพยากร ทั้งด้านการเงิน ความรู้ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายในระดับประเทศ ซึ่งสามารถช่วยขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไปยังเวทีระดับประเทศได้ นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้สามารถสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและมีความหมาย ตัวอย่างเช่น การร่วมมือกับองค์กรที่มุ่งเน้นการปกป้องสิทธิของชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงศิลปะ การทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นและองค์กรไม่แสวงหากำไร ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ช่วยเพิ่มการรับรู้และยกระดับ Soft Power ของชุมชน ดังนั้น การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายจึงเป็นกระบวนการที่สามารถเสริมสร้างการขับเคลื่อน Soft Power ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกัน การร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดงานเทศกาล หรือการนำเสนอวัฒนธรรม สามารถช่วยยกระดับการยอมรับและแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม

2. การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสรรค์ 1 วัด 1 Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม

2.1 การพัฒนาด้านวัฒนธรรม (Culture) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันที่ผสมผสานความเป็นธรรมชาติและเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและพัฒนาประสบการณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น การบูรณาการพุทธศาสนาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Buddhist Tourism) การส่งเสริมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงวิถีธรรม (Mindful Tourism) ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมมาประยุกต์ในบริบทดังกล่าวสามารถเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ เสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาผลงานศิลปะและวัฒนธรรม เช่น งานศิลปะที่สะท้อนความสงบและสมดุลทางจิตใจ หรือศิลปะเพื่อการบำบัด (Art Therapy) นอกจากนี้ หลักพุทธศาสนาเช่นแนวคิดความพอเพียงและการมีสติ สามารถประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของ พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ (2563) ที่ชี้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธควรเน้นการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ พัฒนาทักษะด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม โดยบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทยร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติ

2.2 การพัฒนาด้านค่านิยม (Values) การศึกษาการพัฒนา Soft Power ด้านค่านิยมของชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ค่านิยมทางวัฒนธรรม เช่น การเคารพธรรมชาติ การรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการปฏิบัติตามประเพณี มีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความยอมรับจากภายนอก การส่งเสริมค่านิยมดังกล่าวช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความสามัคคีภายในชุมชน ตลอดจนขยายความน่าสนใจไปยังนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจศึกษาวัฒนธรรม การพัฒนา Soft Power ด้านค่านิยมสามารถนำไปประยุกต์ในเศรษฐกิจชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การผลิตสินค้าท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การเน้นค่านิยมความยั่งยืนและการเคารพธรรมชาติ ยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวคุณภาพและเศรษฐกิจท้องถิ่น ค่านิยมของ

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็น Soft Power ที่สำคัญในการสร้างอิทธิพลทางสังคมและเศรษฐกิจฐานราก ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ตลอดจนส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชนในเวทีนานาชาติ

2.3 การพัฒนาด้านนโยบาย (Policy) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนา Soft Power ด้านนโยบายในชุมชนชาติพันธุ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และเสริมความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ นโยบายที่เน้นการส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์ภาษา การจัดแสดงศิลปะและประเพณี หรือการสนับสนุนกิจกรรมวัฒนธรรม สามารถสร้างความสนใจและการยอมรับจากสังคมภายนอก ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ การพัฒนานโยบายดังกล่าว ควรมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ การพัฒนา Soft Power ด้านนโยบายยังสอดคล้องกับแนวคิด “1 ครอบครัว 1 ทักษะ Soft Power” โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลากรและใช้สินทรัพย์ทางปัญญาของชุมชน เพื่อสร้างรายได้และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยมีการขับเคลื่อนผ่าน 5 กระบวนการหลัก ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้ และการบริหารจัดการ ข้อดีของนโยบายนี้คือ การสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชน เพิ่มรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ขณะที่ข้อจำกัดคือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือผลิตสินค้า อาจทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง และยังคงมีปัญหาความขัดแย้งหรือความไม่เท่าเทียมทางสังคมในบางพื้นที่

3. การพัฒนาด้านระบบนิเวศสร้างสรรค์ (Creative Ecology) ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศสร้างสรรค์ของชุมชนชาติพันธุ์สามารถส่งเสริม Soft Power ผ่านการใช้ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ เช่น งานหัตถกรรมพื้นบ้าน การแสดงศิลปะ หรืออาหารพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์ การพัฒนาระบบนิเวศสร้างสรรค์สามารถสร้างรายได้เสริมภาพลักษณ์ชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดคือ ขาดแคลนทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนจากภาครัฐ รวมถึงความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์วัฒนธรรม ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคือ การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและทักษะ การเข้าถึงตลาด การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและภาครัฐกิจ รวมทั้งการวางแผนพัฒนาที่คำนึงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อให้เกิด Soft Power ที่ยั่งยืนและสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของชุมชน สอดคล้องกับดวงฤทธิ์ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง (2566) ที่ชี้ว่า การขับเคลื่อน Soft Power ต้องอาศัยการบูรณาการกิจกรรมและการกิจร่วมกัน การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านงานเทศกาล การใช้ Social Platform และการสร้างความรับรู้จากฐานสู่ฐาน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

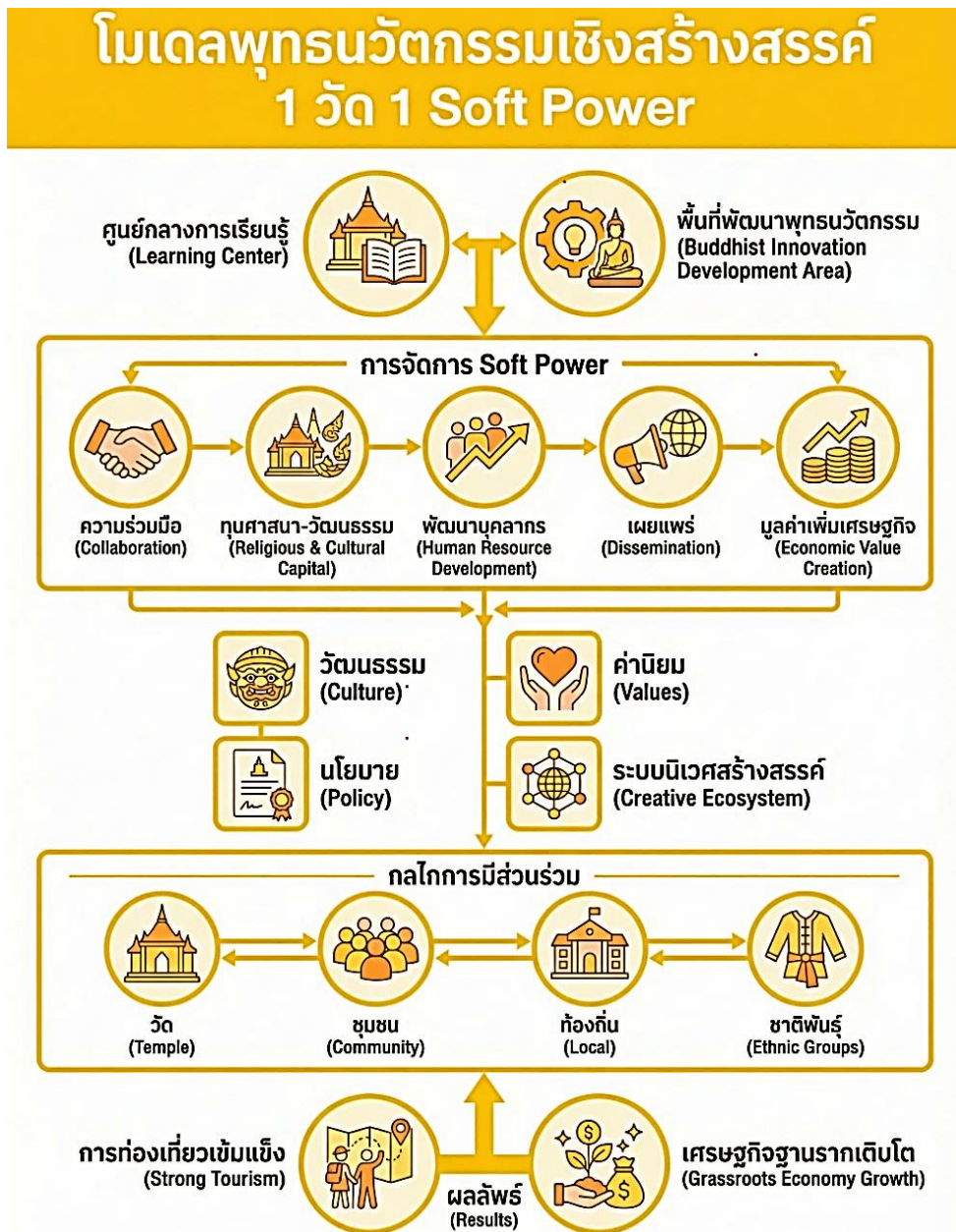
4. การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ Soft Power ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่น การศึกษาวิจัยประเด็นการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Buddhist Innovation) ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเสริมสร้างมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก พบว่า พุทธนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมค่านิยมทางจิตใจที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุล โดยการประยุกต์หลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธศาสนา เช่น ความเมตตากรุณา การเสียสละ การทำบุญทาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและสังคม การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและสังคม ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการสร้างสรรค์ ที่มีคุณธรรมในระดับชุมชน การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้ ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่น เช่น วัด ชุมชน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐ ผ่านกิจกรรมร่วมกัน เช่น การพัฒนาชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีค่านิยมร่วมกัน

นอกจากนี้ พุทธนวัตกรรมยังสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยการนำหลักธรรมพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้ยั่งยืน ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระทองเจริญ อุปสนโต (2567) ระบุว่า พระพุทธศาสนาเป็น Soft Power ทางศีลธรรมของสังคม ไทย ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนไทย ทั้งยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจทุนนิยมในช่วงวิกฤติการเงินปี พ.ศ. 2540 อีกทั้งสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนายังเป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจและสามารถฝ่าฟันปัญหาต่าง ๆ ด้วยการพึ่งพาตนเอง การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรม Soft Power เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และนวัตกรรม โดยการใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงพุทธบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม สามารถสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรม ที่เน้นการเรียนรู้และประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ เช่น การเยี่ยมชมวัด สถานที่ปฏิบัติธรรม หรือการฝึกสมาธิ พุทธนวัตกรรมยังช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งช่วยสร้างรายได้และเพิ่มประสบการณ์ทางจิตวิญญาณให้กับนักท่องเที่ยว (มนชนก จุลสิกชี, 2562) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมยังมีข้อจำกัด เช่น ความท้าทายในการทำให้แนวคิดและการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมเป็นที่เข้าใจและยอมรับ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ การขาดการประสานงานระหว่างภาคีเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนา การขาดทรัพยากรและการสนับสนุนจากภาครัฐ รวมถึงความขัดแย้งในการตีความหลักธรรมคำสอนและขาดการฝึกอบรมทักษะในการประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายท้องถิ่น จึงเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่เสริมสร้าง Soft Power แต่ยังสร้างสังคมที่ยั่งยืน มีความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับศักยภาพของศาสนาและวัฒนธรรม ในการขับเคลื่อน Soft Power ของชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยพบว่า ทูตทางศาสนาและวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงมรดกทางจิตวิญญาณ แต่ยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถแปลงเป็นพลังอ่อนเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ สร้างเครือข่าย และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเป็นรูปธรรม วัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางนวัตกรรมสังคม ซึ่งพัฒนาต่อยอดสู่โมเดลพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” ผ่าน 4 มิติ ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยม นโยบาย และระบบนิเวศสร้างสรรค์ ผลการวิจัยชี้ว่า การฟื้นฟูประเพณี การสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมสมัย การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล และการเสริมความรู้แก่ชุมชน ล้วนทำให้ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถสร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ร่วม ตลอดจนเสริมพลังให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น แม้ว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจยังมีข้อจำกัด แต่เครือข่ายชุมชนและระบบความร่วมมือกลับเป็นจุดแข็งที่ช่วยให้ Soft Power ถูกขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน งานวิจัยจึงทำให้เข้าใจว่าการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมีกลยุทธ์ ขับเคลื่อนด้วยวัด ชุมชน และภาคีเครือข่ายสามารถสร้างพลังอ่อนที่นำไปสู่ความเข้มแข็งทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และโอกาสทางเศรษฐกิจได้อย่างบูรณาการและยั่งยืนในระยะยาว

ภาพ 1 โมเดลพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power”

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า 1. การจัดการ Soft Power บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนอยู่ในระดับมาก โดยเด่นที่สุดด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย ทั้งนี้ ชุมชนเน้นการฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรม และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์เป็นแหล่งเรียนรู้ ขณะที่ด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ แต่ยังมีข้อจำกัดในการต่อยอดให้เกิดรายได้

อย่างชัดเจน 2. การพัฒนาพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ “1 วัด 1 Soft Power” ซึ่งให้เห็นบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการขับเคลื่อนทุนศาสนาและวัฒนธรรมผ่านการพัฒนาแบบบูรณาการด้านวัฒนธรรม ค่านิยม นโยบาย และระบบนิเวศสร้างสรรค์ โดยเน้นการใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสื่อสารคุณค่าเชิงพุทธอย่างร่วมสมัย ส่งเสริมความร่วมมือวัด-ชุมชน-รัฐ และเชื่อมโยงการอนุรักษ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างประโยชน์เชิงสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และ 3. การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมในระดับชุมชนจำเป็นต้องอาศัยภาคีเครือข่ายท้องถิ่นในการประยุกต์หลักพุทธศาสนากับนวัตกรรมร่วมสมัย ต่อยอดภูมิปัญญาด้วยเทคโนโลยี และเสริมทักษะการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและยั่งยืนในระยะยาว จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำนโยบายส่งเสริมการใช้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาโมเดล “1 วัด 1 Soft Power” วัดในทุกพื้นที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ เช่น การจัดกิจกรรมฝึกสมาธิ การศึกษาแนวคิดพุทธศาสนา หรือการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่มีพื้นฐานจากความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์

1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดควรจัดแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นสนับสนุนการผลิตสินค้าท้องถิ่น การสร้างแนวทางการผลิตและจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ งานหัตถกรรมชนเผ่า

1.3 สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดควรจัดทำนโยบายการบูรณาการศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ เป็นการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธในแต่ละวัดนั้นสามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น การจัดเทศกาลหรือกิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การแสดงศิลปะพื้นบ้านการแสดงดนตรีพื้นบ้าน หรือการจัดแสดงสินค้าท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 สถานศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา การทำบุญ และการเรียนรู้เรื่องราวของวัดในท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณในขณะที่ท่องเที่ยว

2.2 วัดควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่รักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติ เช่น การท่องเที่ยวในป่าพุทธศาสนา การจัดเส้นทางท่องเที่ยวในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น วัดเก่าแก่ หรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางจิตวิญญาณ

2.3 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างทักษะและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยจัดการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะในการเป็นไกด์ท่องเที่ยวเชิงพุทธ การสื่อสารการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวได้รับความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษารูปแบบการใช้ Soft Power ในการพัฒนาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่น

3.2 ควรศึกษานโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วย Soft Power เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ดวงฤทธิ เบญจจาริกุล ชัยรุ่งเรือง. (2566). การขับเคลื่อน Soft Power: อัตลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(5), 1922-1934.
- ประทีป ช่วยเกิด. (2565). Soft Power กับโอกาสของประเทศไทย. สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://rsdi.kku.ac.th/?p=2434>
- ปรีชา ตั้งสุขชัยศิริ, ภัทร สำราญราษฎร์ และหงสกุล เมสนุกุล. (2565). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของซอฟต์แวร์ด้านอาหารพื้นถิ่นจังหวัดสุโขทัย. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 4(2), 77-89.
- พนธกร วรภมร และณณริฎ พิศลยบุตร. (2565). Soft power ไทย เหตุใดจึงยังไม่เวิร์ค. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.tdri.or.th/2022/04/soft-power-thai>
- พระทองเจริญ อุปสนโต. (2567). ซอฟต์แวร์ของพระพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมไทย. วารสารปัญญาและคุณธรรม, 1(2), 1-10.
- พระเอกลักษณ์ อชิโต, ประเสริฐ อิลาว และพระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. (2563). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 121-133.
- มนชนก จุลสิกชี. (2562). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 21(2), 203-210.
- มานพ แสงจำนงค์ และอังค์ริสา แสงจำนงค์. (2566). ซอฟต์แวร์ไทยพวน: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยพวนในประเทศไทย. วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 2(1), 66-92.

- สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ.2566-2570). แม่ฮ่องสอน: สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- อัชรี กุลบุตร, ภาสกร ดอกจันทร์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2567). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(4), 137-157.
- อิงอร เนตรานนท์. (2563). พลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์พาเวอร์ของไทยในศตวรรษที่ 21. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 11(1), 33-47.
- Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

**ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคี
บนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่**
**Intergenerational Conflict Among Three Generations in Families and
the Promotion of Harmony Through an Integrative Buddhist Approach
in Chiang Mai Province**

มงคลชัย สมศรี¹, พระครูวินัยธรสันชัย ญาณวีโร² และ บุลากร ผือฮีเขาว³
Mongkonchai Somsri¹, Phrakhru Vinaidhorn Sanchai Nānaviro (Thiposot)²
and Burakon Phueheekhao³

Received: 15 October 2025; Revised: 03 April 2026; Accepted: 04 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ 2) วิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัวงานวิจัยนี้เป็น การวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 360 คน คัดเลือกโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนคนสามวัย ผู้นำชุมชน และผู้มีบทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์เชิงตีความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยสาเหตุสำคัญที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น และการไม่ให้เกิดริหรือนิไมเคิลพผู้อาวุโส 2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคี ได้แก่ อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการในมิตินิคิดิต พรมหิหาร 4 และสาราณียธรรมในมิตินิคิดิตสัมพันธ์ และสังคหัตถุ 4 กับอุปหานิยธรรมในมิตินิคิดิตปฏิบัติ ซึ่งช่วยลดอัตตา เสริมสร้างการสื่อสาร การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Mahamakut Buddhist University
Corresponding author, e-mail: mongkolchai1218@gmail.com

คำสำคัญ: การลดความขัดแย้ง; ความสามัคคีในครอบครัว; คนสามวัยเชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

This research article aims to: 1) examine the dynamics, characteristics, and contributing factors of intergenerational conflict within families in Chiang Mai Province; and 2) analyze the roles of integrative Buddhist principles in promoting harmony and peaceful coexistence among three generations within families. The study employed a mixed-methods research design, integrating quantitative and qualitative approaches. For the quantitative component, the population consisted of residents of Chiang Mai Province, including older adults, working-age adults, and youth. A total of 360 respondents were selected using purposive sampling. For the qualitative component, key informants comprised representatives of the three generations, community leaders, and individuals with roles in religious and cultural affairs, totaling 10 participants. Research instruments included questionnaires, structured in-depth interview guides, and focus group discussions. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including percentages, means, and standard deviations, while qualitative data were analyzed through content analysis and interpretive synthesis.

The findings revealed that: 1) the overall level of intergenerational conflict within families was moderate, with major contributing factors exhibiting high mean scores, including self-centered behavior, unwillingness to listen to others' viewpoints, and a lack of respect for or recognition of older family members; and 2) Buddhist principles applicable to conflict reduction and the enhancement of family harmony included the Four Noble Truths and *yoniso manasikāra* in the cognitive dimension, the Four Sublime States (*brahmavihāra*) and *sāraṇīya-dhamma* in the relational dimension, and the Four Bases of Social Solidarity (*saṅgahavatthu*) together with *aparīhāniya-dhamma* in the practical dimension. These principles contribute to reducing ego-centeredness, strengthening communication, fostering acceptance of differences, and promoting peaceful coexistence among family members.

Keywords: Conflict Reduction; Family Harmony; Buddhist-Integrated Multigenerational Cohesion

บทนำ

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งในมิติทางจิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ไม่เพียงเป็นพื้นที่ของความรัก ความผูกพัน และการเกื้อกูลกันเท่านั้น หากยังเป็นรากฐานของการเรียนรู้คุณค่า จริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ เมื่อครอบครัวเผชิญกับความขัดแย้งหรือความรุนแรง ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิก และลูกหลานไปสู่ปัญหาทางสังคมในระดับกว้าง งานวิจัยและรายงานทางสังคมจำนวนมาก ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในครอบครัวของสังคมไทย มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยม โดยเฉพาะแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสมาชิกในครอบครัว (พัชรินทร์ เขตประทุม, 2563) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งมิใช่เพียงเรื่องส่วนบุคคล หากแต่เป็นประเด็นเชิงโครงสร้างที่ต้องการการทำความเข้าใจ และการจัดการอย่างเป็นระบบ เมื่อพิจารณาในมิติของคอนสตรัคต์ ได้แก่ กลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน จะพบว่าความขัดแย้งในครอบครัวมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากแต่ละช่วงวัยมีประสบการณ์ชีวิต ค่านิยม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน กลุ่มสูงวัยมักยึดโยงกับคุณค่าดั้งเดิมและลำดับอาวุโส ขณะที่วัยทำงานต้องเผชิญแรงกดดันจากภาระเศรษฐกิจและบทบาทการเป็นเสาหลักของครอบครัว ส่วนเยาวชนเติบโตในบริบทของสังคมสมัยใหม่ เทคโนโลยี และเสรีภาพในการแสดงออก ความแตกต่างดังกล่าว หากขาดกลไกในการสื่อสารและการจัดการความขัดแย้งอย่างเหมาะสม ย่อมนำไปสู่ความไม่เข้าใจ การไม่ให้อภัยต่อกัน และความขัดแย้งเชิงอำนาจภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ความขัดแย้งเกิดจากการไม่ยอมรับความแตกต่าง และการมุ่งแสวงหาประโยชน์ฝ่ายเดียว (รัฐพล ใจเย็นมา, 2561)

ในบริบทเชิงพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างคนสามวัยมีลักษณะเฉพาะที่ควรได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากเชียงใหม่เป็นจังหวัดศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของภาคเหนือ มีโครงสร้างประชากรที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย ขณะเดียวกันยังมีประชากรวัยทำงานและเยาวชนจำนวนมากที่ต้องแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ข้อมูลทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการมีงานทำ และรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดภายในครอบครัว (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่, 2566) นอกจากนี้ การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ยังส่งผลให้สายสัมพันธ์แบบครอบครัวขยาย และการดูแลกันระหว่างรุ่นลดบทบาทลง ทำให้ครอบครัวจำนวนไม่น้อยขาดพื้นที่กลาง สำหรับการเรียนรู้และการปรับความเข้าใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม จังหวัดเชียงใหม่ยังคงมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีล้านนา ซึ่งเน้นคุณค่าของความเมตตา การประนีประนอม การเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักธรรมสำคัญ เช่น สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม และสังคหวัตถุ สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบคิดในการจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีได้อย่างมีพลัง หากได้รับการบูรณาการเข้ากับบริบทชีวิต

ครอบครัวร่วมสมัย ดังนั้น การนำหลักธรรมเหล่านี้ มาประยุกต์ใช้เชิงรูปธรรมผ่านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนสามวัย จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการลดความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว กับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงการพัฒนาองค์ความรู้และการนำไปใช้เชิงนโยบาย งานวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามการวิจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะอย่างไร 2) หลักธรรมและแนวคิดเชิงพุทธใด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยได้อย่างเหมาะสม คำถามเหล่านี้ มุ่งสร้างทั้งความเข้าใจเชิงลึกและแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและความสงบสุขของสังคมไทยในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก การวิจัยเชิงปริมาณมุ่งศึกษาระดับปัญหาความขัดแย้ง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นต่อหลักธรรมและกิจกรรมที่ช่วยลดความขัดแย้ง ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งทำความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่ ประสบการณ์ชีวิต และมุมมองของคนสามวัยอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์และพัฒนาารูปแบบเชิงพุทธบูรณาการที่เหมาะสมกับสังคมครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยคนสามวัย ได้แก่ กลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกอย่างน้อยสองช่วงวัยขึ้นไป และมีประสบการณ์การดำรงชีวิตร่วมกันในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 360 คน คัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและบริบทเชิงพื้นที่ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มสูงวัย วัยทำงาน และเยาวชน รวมทั้งผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีบทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ จำนวนรวม 10 คน ซึ่ง

คัดเลือกโดยพิจารณาจากบทบาท ประสบการณ์ และความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และความขัดแย้งในครอบครัว

3. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถาม สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนตัวของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้ง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมที่ช่วยลดความขัดแย้ง โดยใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาประสบการณ์ มุมมอง และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างคนสามวัย และ 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดำเนินการเป็น 2 ระยะ ระยะแรกเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย สิทธิของผู้ให้ข้อมูล และการรักษาความลับของข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัย ระยะที่สองเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบทเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างรอบด้าน ข้อมูลที่ได้ถูกบันทึกและถอดความอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ระดับปัญหาความขัดแย้ง และความคิดเห็นต่อหลักธรรมและกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำเสนอผลในรูปแบบตาราง ประกอบคำอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธี การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การค้นหารูปแบบและประเด็นสำคัญที่สะท้อนสาเหตุของความขัดแย้ง แนวทางการจัดการความขัดแย้ง และบทบาทของหลักธรรมเชิงพุทธ จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อพัฒนารูปแบบการลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในครอบครัว ระหว่างคนสามวัยเชิงพุทธบูรณาการ ที่มีความสอดคล้องกับบริบทจังหวัดเชียงใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ลักษณะ และปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ระดับสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าสาเหตุที่มีค่าเฉลี่ยสูงสะท้อนถึงความขัดแย้งเชิงคุณค่าและพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างช่วงวัยมากกว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว รายละเอียดดังตารางที่ 1

สาเหตุความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว	4.41	0.865	มากที่สุด
การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น	4.21	0.930	มาก
การไม่ให้เกิดหรือไม่เคารพผู้อาวุโส	4.04	0.834	มาก
การเรียกร้องหรือแสดงออกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง	3.58	0.973	มาก
การแสดงออกทางการเมืองระหว่างช่วงวัย	3.32	0.918	ปานกลาง
การแสดงออกทางสังคมของเยาวชน	3.16	0.906	ปานกลาง
วิถีชีวิตที่แตกต่างของคนสามวัย	2.87	0.959	ปานกลาง
ภาระหน้าที่การงานและกิจกรรม	2.59	0.969	น้อย
การเคารพประเพณีล้านนาเป็นสาเหตุความขัดแย้ง	2.18	1.253	น้อย
รวม	3.37	0.577	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสาเหตุความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว

จากตารางพบว่า สาเหตุหลักของความขัดแย้ง เกิดจากปัจจัยเชิงทัศนคติและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ ความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังความคิดเห็น และการไม่ให้เกิดหรือไม่เคารพผู้อาวุโส โดยเฉพาะระหว่างช่วงวัยที่มีคุณค่าและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน ขณะที่ปัจจัยด้านวัฒนธรรมประเพณีและภาระหน้าที่การงานมีผลต่อความขัดแย้งในระดับต่ำ แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หากแต่เกิดจากการปรับตัวของคนสามวัยต่อบริบทสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์บทบาทและหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการในการเสริมสร้างความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนสามวัยในครอบครัว พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นกรอบเชิงจริยธรรมเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงกระบวนการที่ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ อำนาจ และการสื่อสารภายในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ หลักธรรมเหล่านี้สามารถสังเคราะห์ออกเป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติความคิด มิติความสัมพันธ์ และมิติการปฏิบัติ

ประการที่หนึ่ง มิติความคิด (Cognitive Dimension) หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจรากเหง้าของความขัดแย้งอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะการตระหนักว่าความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากความยึดติดในอัตตา ความคาดหวัง

และผลประโยชน์ของตนเอง การใช้หลักโยนิโสมนสิการ ช่วยให้แต่ละช่วงวัยสามารถทบทวนบทบาทหน้าที่ และข้อจำกัดของตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้การรับรู้ปัญหาความขัดแย้งเปลี่ยนจากการโทษกันไปสู่การแสวงหาทางออกเชิงสร้างสรรค์

ประการที่สอง มิติความสัมพันธ์ (Relational Dimension) หลักธรรมที่มีบทบาทเด่น ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม ซึ่งทำหน้าที่ลดช่องว่างระหว่างช่วงวัย โดยเฉพาะการส่งเสริมเมตตา กรุณา และมุทิตา อันนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างทางประสบการณ์และค่านิยม การใช้สาราณียธรรมยังช่วยสร้างพื้นที่กลางในการสื่อสาร เช่น การปรึกษาหารือร่วมกัน การเคารพความคิดเห็น และการปฏิบัติตามข้อตกลงร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการลดความขัดแย้งเชิงอำนาจระหว่างคนสามวัย

ประการที่สาม มิติการปฏิบัติ (Behavioral Dimension) หลักสังคหวัตถุ 4 และอปรีหานิยธรรม ทำหน้าที่เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตครอบครัวและชุมชน เช่น การทำกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ หลักธรรมในมิตินี้ช่วยเปลี่ยนความเข้าใจเชิงนามธรรมให้กลายเป็นการกระทำที่จับต้องได้ ซึ่งมีผลต่อการลดความตึงเครียดและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในครอบครัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาปัญหา ลักษณะ และสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าสาเหตุของความขัดแย้งบางประการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียว การไม่รับฟังเหตุผลของผู้อื่น และการไม่ให้เกียรติหรือไม่เคารพผู้อาวุโส ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งในครอบครัวมิได้เกิดจากปัจจัยด้านโครงสร้างหรือเศรษฐกิจเป็นหลัก หากเกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและทัศนคติระหว่างช่วงวัยที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้สามารถอธิบายได้จากบริบทของสังคมร่วมสมัยที่คนสามวัยเติบโต และดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กรอบคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน กลุ่มสูงวัยมักยึดโยงกับคุณค่าดั้งเดิม ระบบอาวุโส และบทบาทผู้นำในครอบครัว ขณะที่วัยทำงานต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจและความคาดหวัง จากทั้งรุ่นบนและรุ่นล่าง ส่วนเยาวชนเติบโตมากับสังคมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ การแสดงออก และความเป็นปัจเจก เมื่อขาดกลไกการสื่อสารที่เปิดกว้างและการยอมรับความแตกต่าง ความไม่เข้าใจจึงพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งเชิงอำนาจและอัตตา โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีหลายช่วงวัยอาศัยอยู่ร่วมกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรมประเพณีล้านนาและกิจกรรมทางศาสนา ไม่ได้เป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้ง กลับมีผลในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนว่า ความขัดแย้งมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หากแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม

สมัยใหม่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเจริญพงษ์ วิชัย และคณะ (2566) ที่อธิบายว่า ความขัดแย้งเกิดจากการยึดถือผลประโยชน์และความถูกต้องของตนเองเป็นศูนย์กลาง รวมถึงสอดคล้องกับงานของ ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก (2569) ที่พบว่าความตึงเครียดจากบทบาทและความไม่เข้าใจกันในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญของความขัดแย้ง งานวิจัยครั้งนี้จึงช่วยยืนยันว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนสามวัย จำเป็นต้องมุ่งจัดการในมิติความคิดและความสัมพันธ์ควบคู่กัน มิใช่เพียงการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเท่านั้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์หลักธรรมและแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ ในการลดความขัดแย้ง ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยในครอบครัว โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม สังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม ซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นกรอบคุณค่าและแนวทางเชิงกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่าหลักธรรมเหล่านี้ สามารถช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์ ลดอคติระหว่างช่วงวัย และสร้างบรรยากาศของความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายในครอบครัว เหตุที่หลักธรรมเชิงพุทธมีประสิทธิภาพในการลดความขัดแย้ง เนื่องจากแก่นของพระพุทธศาสนาเน้นการลดอัตตา การพิจารณาตนเอง และการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล หลักพรหมวิหาร 4 ช่วยควบคุมอารมณ์เชิงลบ เช่น ความโกรธและความไม่พอใจ ขณะที่สาราณียธรรมส่งเสริมการสื่อสาร การปรึกษาหารือ และการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวที่มีหลายช่วงวัย ส่วนสังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม ช่วยสร้างกลไกเชิงโครงสร้างภายในครอบครัว ผ่านการเอื้อเฟื้อ การแบ่งปัน และการเคารพกติกาที่ตกลงร่วมกัน ส่งผลให้ความขัดแย้งลดลงอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ พระปลัดสุชาติ สุขาโต (สิงห์คุณ) และคณะ (2568) ที่พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ในชุมชนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและลดความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ การ์ณีย์ พรหมแก้ว และคณะ (2568) ที่ชี้ว่า หลักสังคหวัตถุและกิจกรรมเชิงพุทธสามารถฟื้นฟูความไว้วางใจและความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและชุมชนได้อย่างยั่งยืน รวมถึงสอดคล้องกับงานของ ศิริวรรณ บัวโชติ, และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2564) ที่เสนอว่า การจัดการความขัดแย้งตามแนวพระพุทธศาสนาจะเกิดผลได้ดีที่สุดเมื่อมีการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับบริบทชีวิตจริง งานวิจัยครั้งนี้ จึงช่วยยืนยันว่าแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ มิได้เป็นเพียงกรอบจริยธรรม หากเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการลดความขัดแย้งในครอบครัว ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสังคมไทยร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวกับการเสริมสร้างความสามัคคีบนฐานพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ 2 ประการ ดังนี้

องค์ความรู้ใหม่ประการแรกที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ การยกระดับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากกรอบคุณค่าเชิงนามธรรมไปสู่กรอบเชิงกระบวนการ สำหรับการจัดการความ

ขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวอย่างเป็นระบบ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมมิได้ทำหน้าที่เพียงกำกับพฤติกรรมหรือจริยธรรมส่วนบุคคล หากสามารถจำแนกบทบาทเชิงหน้าที่ได้อย่างชัดเจนในสามมิติ ได้แก่ มิติความคิด (การตระหนักรู้ปัญหาและเหตุแห่งความขัดแย้ง) มิติความสัมพันธ์ (การสื่อสาร การยอมรับความแตกต่าง และการลดอดีต) และมิติการปฏิบัติ (การสร้างกติกา การทำกิจกรรมร่วมกัน และการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม) การจัดวางหลักธรรมให้สอดคล้องกับแต่ละมิติดังกล่าว ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ว่า การจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธสามารถออกแบบเป็น กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันมากกว่าการสั่งสอนเชิงศีลธรรมเพียงด้านเดียว

องค์ความรู้ใหม่ประการที่สอง คือ การพัฒนาแบบจำลองการลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีเชิงพุทธบูรณาการ 9 องค์ประกอบ ที่เชื่อมโยงระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ งานวิจัยเสนอความใหม่เชิงบูรณาการโดยแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยมิใช่ปัญหาเฉพาะภายในครอบครัว หากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องอาศัยกลไกสนับสนุนจากชุมชนและสถาบันศาสนา แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นจึงทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างทุนทางศาสนา ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม เข้ากับการจัดการความขัดแย้งในชีวิตจริง องค์ความรู้ดังกล่าวช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิมที่มักศึกษาความขัดแย้งในเชิงพฤติกรรมหรือเชิงจิตวิทยาแยกส่วน และเปิดพื้นที่ให้การใช้พุทธบูรณาการเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและความสงบสุขของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ สามารถสรุปโดยภาพรวมผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างคนสามวัยในครอบครัวมีลักษณะเชิงซับซ้อนและเชื่อมโยงกันทั้งในมิติความคิด ความสัมพันธ์ และการปฏิบัติ โดยสาเหตุสำคัญมิได้เกิดจากวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นหลัก หากเกิดจากทัศนคติ การไม่รับฟังกัน และความเห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายเดียวในบริบทสังคมร่วมสมัย ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอริยสัจ 4 โยนิโส มนสิการ พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม สังคหวัตถุ 4 และอปปริหานิยธรรม มีศักยภาพสูงในการเป็นทั้งกรอบคิดและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในครอบครัว เมื่อได้รับการบูรณาการกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมล้านนาอย่างเหมาะสม การสังเคราะห์รูปแบบเชิงพุทธบูรณาการจำนวน 9 ประการช่วยอธิบายกลไกการลดความขัดแย้งตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงชุมชนและสถาบันศาสนา นอกจากนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวโดยใช้กรอบคิดเชิงพุทธบูรณาการ ควบคู่กับการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 ควรบูรณาการบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถานศึกษา ในการออกแบบกิจกรรมสร้างความสามัคคีระหว่างคนสามวัยอย่างเป็นระบบ

1.3 ควรสนับสนุนให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกนำมาใช้เป็นฐานนโยบายด้านสังคมและครอบครัว ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ครอบครัวควรนำรูปแบบการลดความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสนทนาอย่างมีสติ การกำหนดกติกาครอบครัวร่วมกัน และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนสามวัย

2.2 ชุมชนและวัดควรจัดกิจกรรมที่เป็นพื้นที่กลาง เช่น กิจกรรมทางศาสนา ประเพณีล้านนา และกิจกรรมจิตอาสา เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างช่วงวัย

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาหลักสูตรหรือกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้นำชุมชนและครอบครัวต้นแบบ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดการจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างจากจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลายมากขึ้น

3.2 ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามผลการนำรูปแบบไปใช้จริงในครอบครัวหรือชุมชน

3.3 ควรบูรณาการกรอบทฤษฎีสากลด้านความขัดแย้งในครอบครัวหรือความขัดแย้งระหว่างช่วงวัย ร่วมกับแนวคิดเชิงพุทธ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงเปรียบเทียบในระดับนานาชาติ

เอกสารอ้างอิง

- การณีย์ พรหมแก้ว, ธัชชนันท์ อิศรเดช และสุรพล สุษะพรหม. (2568). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารศน์, 8(1), 46–58.
- พระเจริญพงษ์ วิชัย, สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และวันชัย กิ่งแก้ว. (2566). โยนิโสมนสิการในฐานะเป็นเครื่องมือจัดการความขัดแย้งภายในของมนุษย์. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 8(2), 423–441.
- พระปลัดสุชาติ สุชาโต (สิงห์คุณ), พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป และพระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ. (2568). รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ด้วยหลักพุทธธรรมของประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐานในชุมชนวัดจรรย์ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 10(3), 140–158.
- พัชรินทร์ เขตประทุม. (2563). ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวของพยาบาลในโรงพยาบาลเถิน จังหวัดลำปาง. พยาบาลสาร, 47(4), 408–418.
- รัฐพล เย็นใจมา. (2561). ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข: Ratthaphon Yenjaimea. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2), 224–238.

- ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก. (2569). การส่งเสริมความปลอดภัยในครอบครัว: บทบาทพยาบาลในการป้องกันและจัดการปัญหาความรุนแรงในเด็กวัยเรียน. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9: วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, 20(1), 115–124.
- ศิริวรรณ บัวโชติ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การบริหารการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรม. Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(12), 342–353.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่. (2566). รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดเชียงใหม่ 2566, จาก <https://chiangmai.m-society.go.th/>

การบวชป่ากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร
และพื้นที่จิตวิญญาณ กรณีศึกษาอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
Forest Ordination and Community Capacity Development in the
Management of Natural Resources and Spiritual Spaces:
a Case Study of Omkoi District, Chiang Mai Province

กฤษฎี สุนันตา¹ และ วินิจ ผาเจริญ²
Kristathi Sunanta¹ and Winit Pharcharuen²

Received: 12 January 2026; Revised: 17 March 2026; Accepted: 22 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์บทบาทของการบวชป่าในฐานะกลไกวัฒนธรรมที่เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่จิตวิญญาณ กรณีศึกษาอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้บริบทความขัดแย้งจากโครงการเหมืองแร่ถ่านหินซึ่งซ้อนทับพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำ และพื้นที่จิตวิญญาณของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง การศึกษาใช้กรอบแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์การบวชป่าในเชิงระบบว่าทำหน้าที่เชื่อมโยงมิติวัฒนธรรม ทูทางสังคม การมีส่วนร่วม ธรรมภิบาลทรัพยากร และการต่อรองเชิงนโยบายอย่างไร

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าการบวชป่ามิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่แปรคุณค่าทางจิตวิญญาณให้เป็นบรรทัดฐานสาธารณะและกลไกกำกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีจริยธรรม กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม พัฒนาภาวะผู้นำ และยกระดับศักยภาพของชุมชนจากการเป็นผู้รับผลกระทบไปสู่การเป็นผู้มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรี บทความสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเชิงบูรณาการ 5 มิติ ได้แก่ วัฒนธรรม ศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วม ธรรมภิบาล และการต่อรองเชิงนโยบาย ซึ่งสะท้อนแนวทางการพัฒนาชุมชนที่บูรณาการจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบวชป่า; การพัฒนาศักยภาพชุมชน; การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

^{1 2} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding author, e-mail: kristathi@mju.ac.th

Abstract

This academic article aims to analyze and synthesize the role of forest ordination as a cultural mechanism that enhances community capacity in the management of natural resources and spiritual spaces. The study focuses on a case study of Omkoi District, Chiang Mai Province, within the context of conflicts arising from a coal mining project that overlaps with agricultural land, water sources, and spiritual areas of the Karen ethnic community. The analysis is grounded in the conceptual frameworks of community capacity building and participatory development, examining systematically how forest ordination functions to connect cultural dimensions, social capital, community participation, resource governance, and policy negotiation.

The findings indicate that forest ordination is not merely a religious ritual but a form of cultural innovation that transforms spiritual values into public norms and ethical mechanisms for regulating resource use. The process contributes to strengthening social capital, developing local leadership, and elevating the community's capacity from being passive recipients of development impacts to becoming active agents in shaping their own development trajectory with dignity. The article synthesizes new knowledge in the form of a Five-Dimensional Integrated Community-Based Natural Resource Management Model, comprising cultural foundations, community capacity, participation, governance, and policy negotiation. This model reflects a community development approach that integrates spirituality, culture, and power structures in a sustainable and systematic manner.

Keywords: Forest Ordination; Community Capacity Development; Community-Based Natural Resource Management

บทนำ

การพัฒนาชุมชนในบริบทสังคมร่วมสมัย มิได้จำกัดอยู่เพียงการยกระดับเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐาน หากแต่ครอบคลุมมิติทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณที่หล่อหลอมศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและกำหนดอนาคตของตนเอง ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่จิตวิญญาณจึงมีความหมายมากกว่าปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจ หากเป็นฐานของอัตลักษณ์ ระบบคุณค่า และความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับป่าไม้และภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Masolo, 2002; สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562) การทำความเข้าใจการจัดการทรัพยากร จึงจำเป็นต้องพิจารณามิติทางจิตวิญญาณ

ควบคู่กับมิติทางเศรษฐกิจและกฎหมาย เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานคักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิชุมชน (ประภาส ปันตบแต่ง และกิตติ คงตุ๊ก, 2566)

อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่สะท้อนความท้าทายดังกล่าวอย่างชัดเจน เมื่อโครงการเหมืองแร่ถ่านหินได้ซ้อนทับพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำ และพื้นที่จิตวิญญาณของชุมชนกะเหรี่ยง ส่งผลให้เกิดความตึงเครียด ระหว่างแนวคิดการพัฒนาเชิงอุตสาหกรรมกับวิถีชีวิตท้องถิ่น (จิรวัฒน์ รักษาติ, 2566) ภายใต้บริบทดังกล่าว ชุมชนมิได้ตอบสนองด้วยการเผชิญหน้าเชิงความรุนแรง หากแต่ใช้การบวชป่า เป็นกลไกทางวัฒนธรรมและจริยธรรมในการประกาศคุณค่าของพื้นที่และยืนยันสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง การบวชป่า จึงเป็นทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและกระบวนการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติบนฐานอหิงสาและความเมตตา (ดลดิเรก ทองโสภา, 2566)

ในเชิงการพัฒนาชุมชน การบวชป่าสามารถอธิบายได้ว่า เป็นกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ที่เปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดความหมายของทรัพยากรและพื้นที่จิตวิญญาณ พิธีกรรมดังกล่าวช่วยสร้างฉันทามติภายในชุมชน เสริมพลังทุนทางสังคม และหล่อหลอมจิตสำนึกสาธารณะในการจัดการทรัพยากรอย่างมีจริยธรรม (Goulbourne & Solomos, 2003; พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปุญญาวิโร, 2561) กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการอนุรักษ์เชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นการพัฒนากลไกการกำกับตนเองของชุมชนบนฐานวัฒนธรรมและศรัทธาร่วม ซึ่งช่วยยกระดับข้อเรียกร้องจากประเด็นเฉพาะพื้นที่ไปสู่ประเด็นสิทธิชุมชนและความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การบวชป่า ในฐานะกลไกการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรและพื้นที่จิตวิญญาณ กรณีศึกษาอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งสังเคราะห์องค์ความรู้ว่าพิธีกรรมทางวัฒนธรรม สามารถทำหน้าที่เป็นพลังทางสังคมที่ผสมผสานจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นพลวัต การศึกษานี้เสนอว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน จำเป็นต้องยอมรับพื้นที่จิตวิญญาณในฐานะองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาลทรัพยากร และเป็นฐานของการคุ้มครองคักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกระบวนการพัฒนา

เนื้อเรื่อง

จากบริบทความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่จิตวิญญาณที่ได้กล่าวมา ความขัดแย้งจากโครงการเหมืองแร่ถ่านหินในอำเภออมก๋อย มิได้เป็นเพียงปัญหาการใช้ทรัพยากรหรือการจัดสรรที่ดินในเชิงกายภาพ หากแต่สะท้อนความขัดแย้งเชิงคุณค่าที่ลึกซึ้งระหว่างแนวคิดการพัฒนาเชิงอุตสาหกรรมกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และคักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชุมชนชาติพันธุ์พื้นที่จิตวิญญาณในบริบทนี้จึงมิใช่เพียงพื้นที่ทางพิธีกรรม หากเป็นพื้นที่ที่หล่อหลอมระบบคุณค่าความสัมพันธ์ทางสังคม และความหมายของการดำรงอยู่ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงการพัฒนาได้ทำลายฐานคุณค่าดังกล่าว และผลักดันให้ชุมชนต้องแสวงหากลไกในการปกป้องตนเองอย่างมีความชอบธรรมทางสังคมและศีลธรรม

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การบวชป่าจึงปรากฏในฐานะกลไกวัฒนธรรมที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน กล่าวคือ พิธีกรรมนี้ได้ทำหน้าที่เพียงประกาศความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ หากแต่ทำหน้าที่เป็นกระบวนการสร้างความหมายร่วม การระดมทุนทางสังคม และการกำหนดจุดยืนเชิงคุณค่าในเวทีสาธารณะ การวิเคราะห์กรณีศึกษานี้ จึงมิได้มุ่งเพียงอธิบายพิธีกรรมในเชิงชาติพันธุ์วิทยา คือการศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่มุ่งทำความเข้าใจวิถีชีวิต ความเชื่อ ระบบคุณค่า และความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น หากแต่ต้องการทำความเข้าใจพลวัตของการพัฒนาชุมชนภายใต้บริบทความขัดแย้งด้านทรัพยากร และบทบาทของวัฒนธรรมในฐานะฐานกำกับบรรณานุกรมทรัพยากร

บทความนี้ จึงมุ่งวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความการบวชป่าในฐานะกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรและพื้นที่จิตวิญญาณ โดยเน้นการอธิบายในเชิงระบบว่า พิธีกรรมดังกล่าวเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรม ศักยภาพ การมีส่วนร่วม ธรรมาภิบาล และการต่อรองเชิงนโยบายอย่างไร การวิเคราะห์จะชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนมิได้จำกัดอยู่ที่มิติทางเศรษฐกิจ หากแต่เกี่ยวพันกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง ในการนำเสนอ ผู้เขียนจะจัดวางการวิเคราะห์ สังเคราะห์ออกเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1. กรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชน

ผู้เขียนใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนในบทความนี้ ตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมองว่าชุมชนมิใช่เพียงผู้รับผลจากนโยบายการพัฒนา หากแต่เป็นผู้มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนา กระบวนการพัฒนาที่มีประสิทธิผลจึงต้องเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วม การสร้างฉันทามติ และการใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการจัดการตนเอง (สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562) ในมิตินี้การพัฒนาชุมชนมิได้จำกัดอยู่ที่การเพิ่มรายได้หรือโครงสร้างพื้นฐาน หากแต่รวมถึงการเสริมพลังให้ชุมชนสามารถปกป้องสิทธิ กำหนดความหมายของทรัพยากร และรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี (Lefebvre, 2020)

ภายใต้กรอบดังกล่าว การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงมิติสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่ม การกำหนดกติกาภายใน และการสร้างธรรมาภิบาลทรัพยากรบนฐานคุณค่าทางวัฒนธรรม (พระพลากร สุ่มคงโล (อนุพันธ์), 2563; พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปุญญาวิโร, 2561) ในบริบทชุมชนชาติพันธุ์ พื้นที่จิตวิญญาณจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เชิงพิธีกรรม หากแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ กรอบแนวคิดนี้ จึงเสนอว่าการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการศักยภาพภายในทุนทางสังคม และระบบคุณค่าทางจิตวิญญาณเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างการจัดการทรัพยากรที่ตั้งอยู่บนฐานความชอบธรรมทางศีลธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเป็นระบบ

2. บริบทพื้นที่ศึกษา

ชุมชนกะเบอะดินตั้งอยู่ในเขตภูเขาสูงของอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ เป็นฐานสำคัญของการดำรงชีพชุมชนส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีระบบสังคมแบบเครือญาติแน่นแฟ้น และมีวัฒนธรรมการพึ่งพาธรรมชาติอย่างสมดุล วิธีการผลิตทางการเกษตรเป็นแบบรายย่อยและอาศัยรอบฤดูกาล ควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ในลักษณะที่สอดคล้องกับจารีตและข้อห้ามทางวัฒนธรรม (สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการจัดการทรัพยากรที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้ท้องถิ่นและความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Masolo, 2002)

พื้นที่จิตวิญญาณของชุมชน เช่น ป่าศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ประกอบพิธีกรรม มีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน พื้นที่ดังกล่าว ทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางทางความเชื่อและกลไกทางสังคมในการรักษาสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากร การเคารพพื้นที่จิตวิญญาณจึงมิใช่เพียงการปฏิบัติตามความเชื่อ หากแต่เป็นระบบควบคุมทางสังคมที่ช่วยสร้างวินัยร่วมและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง และกิตติ คงตุ๊ก, 2566) ในบริบทนี้ พื้นที่จิตวิญญาณจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การประกาศพื้นที่สัมปทานเหมืองแร่ถ่านหินในอำเภออมก๋อย ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่อชุมชนกะเบอะดิน โดยพื้นที่สัมปทานบางส่วนซ้อนทับพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำ และพื้นที่จิตวิญญาณของชุมชน ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดระหว่างแนวคิดการพัฒนาเชิงอุตสาหกรรมกับรูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน (จิรวรรณ รักชาติ, 2566) ความขัดแย้งดังกล่าวมิได้เป็นเพียงประเด็นด้านการใช้ที่ดิน หากแต่สะท้อนความแตกต่างเชิงคุณค่าระหว่างกรอบคิดเศรษฐกิจแบบเน้นการเติบโต กับโลกทัศน์ของชุมชนชาติพันธุ์ที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ภายใต้บริบทดังกล่าว ชุมชนกะเบอะดินได้แสดงบทบาทเป็นผู้กระทำการหลักในการกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรของตนเอง ผ่านกระบวนการรวมกลุ่ม การสร้างฉันทามติ และการใช้กลไกทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการเสริมสร้างพลังชุมชน การตอบสนองต่อโครงการพัฒนาไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการเผชิญหน้าทางกายภาพ หากแต่เป็นการต่อรองเชิงคุณค่าและเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนศักยภาพภายในของชุมชนในการกำกับตนเอง บริบทพื้นที่ศึกษาจึงเป็นพื้นที่ที่สะท้อนพลวัตของการพัฒนาชุมชนในสถานการณ์ความขัดแย้งด้านทรัพยากร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ สามารถทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้อย่างเป็นระบบ

3. การบวชป่าในฐานะกลไกวัฒนธรรม

การบวชป่าเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้น จากการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ความเชื่อท้องถิ่น และจารีตของชุมชน โดยมีลักษณะสำคัญคือการนำผ้าจีวรไปผูกกับต้นไม้ เพื่อประกาศสถานะความ

ศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ การกระทำดังกล่าวมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นการสร้างกรอบศีลธรรมสาธารณะที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ (Chakraborty, 2002; คลติเรก ทองโสภณ, 2566) ในเชิงวัฒนธรรม การบวชป่าจึงทำหน้าที่เป็นกลไกที่แปรคุณค่าทางจิตวิญญาณให้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งช่วยควบคุมและกำกับการใช้ทรัพยากรโดยไม่ต้องพึ่งพากลไกทางกฎหมายจากภายนอก

ในบริบทชุมชนชาติพันธุ์ การบวชป่ายังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ผู้อาวุโส ผู้นำศาสนา เยาวชน และเครือข่ายภายนอก พิธีกรรม จึงกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมที่หล่อหลอมความตระหนักรู้ เกี่ยวกับคุณค่าของป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ (Goulbourne & Solomos, 2003) การมีส่วนร่วมดังกล่าว ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม และสร้างฉันทามติภายในชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562) นอกจากนี้ การบวชป่ายังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ที่ทรงพลัง โดยการยกระดับต้นไม้และผืนป่าให้มีสถานะทางศีลธรรมและศาสนา พิธีกรรมดังกล่าว ได้เปลี่ยนความหมายของทรัพยากรจากวัตถุทางเศรษฐกิจไปสู่พื้นที่ชีวิตที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Masolo, 2002; Lefebvre, 2020) การประกาศความศักดิ์สิทธิ์ของป่าผ่านพิธีกรรม จึงเป็นการสร้างความชอบธรรมทางสังคมให้การอนุรักษ์ และเป็นกลไกที่ช่วยลดความขัดแย้งเชิงเผชิญหน้า โดยเปลี่ยนการต่อรองเชิงผลประโยชน์ไปสู่การสื่อสารเชิงคุณค่า

ในมุมมองเชิงการพัฒนาชุมชน การบวชป่าสามารถตีความได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่ชุมชนใช้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพภายในและกำกับกระบวนการพัฒนาอย่างมีอัตลักษณ์ พิธีกรรมมิได้เป็นเพียงการปกป้องพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกลไกที่ช่วยรวมพลัง สร้างความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วม และเสริมสร้างความสามารถในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง (พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปุญญาวชิโร, 2561) การบวชป่า จึงเป็นตัวอย่างของการใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาชุมชน ที่ผสมผสานจิตวิญญาณ คุณค่า และธรรมาภิบาลทรัพยากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นพลวัต

ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า การบวชป่าในบริบทชุมชนกะเบาะดิน มิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนาหรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกลไกวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงจิตวิญญาณ ทุนทางสังคม และการจัดการทรัพยากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ สามารถตีความได้ว่า พิธีกรรมดังกล่าว ได้แปรคุณค่าทางศีลธรรมให้กลายเป็นบรรทัดฐานสาธารณะที่กำกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน และสร้างฉันทามติร่วมในการปกป้องพื้นที่จิตวิญญาณและทรัพยากรธรรมชาติ การบวชป่ายังทำหน้าที่เสริมสร้างศักยภาพชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วม และการสื่อสารเชิงคุณค่า ซึ่งช่วยยกระดับข้อเรียกร้องจากประเด็นเชิงผลประโยชน์ ไปสู่การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิชุมชนในกระบวนการพัฒนา กล่าวโดยสังเขป การบวชป่าเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกธรรมาภิบาลทรัพยากรโดยชุมชน และสะท้อนรูปแบบการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานจริยธรรม วัฒนธรรม และการกำกับตนเองอย่างยั่งยืน

4. กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในกรณีชุมชนกะเบาะดินสามารถอธิบายได้ว่า เป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่เกิดจากการรวมพลังภายในการสร้างความรู้ร่วมกัน และการพัฒนากลไกกำกับทรัพยากรด้วยตนเอง ศักยภาพชุมชนในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงศักยภาพทางเศรษฐกิจ หากแต่ครอบคลุมมิติการจัดการตนเอง ความสามารถในการสร้างฉันทามติ และการกำหนดทิศทางการพัฒนาบนฐานคุณค่าทางวัฒนธรรม (Goulbourne & Solomos, 2003) การบวชป่า จึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่กระบวนการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชน ได้ร่วมกันนิยามความหมายของทรัพยากร และบทบาทของตนเองในกระบวนการพัฒนา

ในมิติของทุนทางสังคม กระบวนการจัดพิธีกรรมบวชป่าก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส เยาวชน และเครือข่ายภายนอก การทำงานร่วมกันดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และบรรทัดฐานร่วมในการจัดการทรัพยากร (สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562) ทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ได้เป็นเพียงความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ หากแต่พัฒนาไปสู่ความสามารถในการรวมกลุ่ม วางแผน และดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์ต่อประเด็นสาธารณะ

ในมิติของภาวะผู้นำและการเรียนรู้ร่วม กระบวนการบวชป่า ทำให้เกิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่น ผู้นำชุมชนมิได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดทิศทาง หากแต่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสร้างฉันทามติและเสริมพลังสมาชิกในชุมชน (พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปุญญาวชิโร, 2561) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในพิธีกรรมและกิจกรรมสาธารณะ ช่วยสร้างความต่อเนื่องของอัตลักษณ์และจิตสำนึกด้านสิทธิชุมชน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในมิติของการจัดการทรัพยากร กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพปรากฏผ่านการกำหนดกติกาภายในชุมชน การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการสร้างกลไกตรวจสอบร่วมกัน การบวชป่าจึงเป็นมากกว่าพิธีกรรม หากแต่เป็นกลไกเชิงสัญลักษณ์ที่ยกระดับพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ศีลธรรม ซึ่งช่วยกำกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ (พระพลากร สมงคลโล (อนุพันธ์), 2563) การจัดการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการกำกับตนเอง

ในเชิงจิตวิญญาณและคุณค่า กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ ยังเชื่อมโยงกับการยกระดับความตระหนักรู้ด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิชุมชน การบวชป่าช่วยแปรคุณค่าทางศีลธรรมให้กลายเป็นพลังทางสังคมที่สร้างความชอบธรรมต่อการจัดการทรัพยากร (Chakraborty, 2002; Lefebvre, 2020) การพัฒนาศักยภาพจึงมิได้เป็นเพียงการเพิ่มทักษะหรือความรู้ หากแต่เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความสามารถในการต่อรองเชิงคุณค่า

ในมิติของเครือข่ายและการสื่อสารสาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขยายตัวไปสู่การเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอก นักวิชาการ และเครือข่ายภาคประชาสังคม การสร้างเครือข่ายดังกล่าวช่วยเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และกลไกทางกฎหมาย (Masolo, 2002)

ส่งผลให้ชุมชน สามารถยกระดับประเด็นการจัดการทรัพยากรไปสู่ระดับนโยบายอย่างมีเหตุผล และมีความชอบธรรมทางสังคม

ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในกรณีชุมชนกะเบอะดิน มิได้เกิดจากการแทรกแซงภายนอก หากแต่เป็นกระบวนการภายในที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และเครือข่ายทางสังคมเป็นฐานในการพัฒนา สามารถตีความได้ว่าการบวชป่าเป็นกลไกเชิงกระบวนการที่หล่อหลอมทุนทางสังคม พัฒนาภาวะผู้นำ สร้างการมีส่วนร่วม และกำกับการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวช่วยยกระดับศักยภาพของชุมชนจากการเป็นผู้รับผลกระทบจากนโยบาย ไปสู่การเป็นผู้มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนาและต่อรองเชิงคุณค่าอย่างมีศักดิ์ศรี สะท้อนรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่บูรณาการวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และธรรมาภิบาลทรัพยากรเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน

5. ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม

ทุนทางสังคม (social capital) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาชุมชน เนื่องจากสะท้อนระดับความไว้วางใจ ความร่วมมือ และบรรทัดฐานร่วมที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน (Goulbourne & Solomos, 2003) ในกรณีชุมชนกะเบอะดิน ทุนทางสังคมปรากฏผ่านความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ระบบผู้อาวุโส และเครือข่ายความร่วมมือภายในหมู่บ้าน ซึ่งทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม ที่เอื้อต่อการรวมพลังและการตัดสินใจร่วม การดำรงอยู่ของทุนทางสังคมดังกล่าว ช่วยให้ชุมชนสามารถประสานงานและกำหนดจุดยืนร่วมในประเด็นการจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในมิติของทุนทางวัฒนธรรม พื้นที่จิตวิญญาณและพิธีกรรมการบวชป่า ทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างและรักษาบรรทัดฐานร่วมของชุมชน (Masolo, 2002) พิธีกรรมมิได้เป็นเพียงการแสดงออกทางศาสนา หากแต่เป็นกระบวนการที่สร้างความหมายร่วม และความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรส่วนรวม ทุนทางวัฒนธรรมจึงกลายเป็นฐานในการกำกับพฤติกรรมและสร้างความชอบธรรมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจริยธรรม (สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์, 2562)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกรณีนี้สามารถวิเคราะห์ได้ในหลายระดับ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การปรึกษาหารือ ไปจนถึงการตัดสินใจและดำเนินการร่วม กระบวนการจัดพิธีกรรมบวชป่า เปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกกลุ่ม ทั้งผู้นำศาสนา ผู้อาวุโส เยาวชน และสตรี ได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเข้าร่วมกิจกรรม หากแต่เป็นการสร้างอำนาจเชิงปฏิบัติการในการกำกับการพัฒนา (Lefebvre, 2020)

ในเชิงโครงสร้าง ทุนทางสังคมของชุมชนกะเบอะดิน สามารถจำแนกได้เป็นทุนแบบยึดโยงภายในซึ่งสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน และทุนที่เชื่อมชุมชนกับเครือข่ายภายนอก เช่น นักวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน การเชื่อมโยงดังกล่าวช่วยเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และกลไกทางกฎหมาย (พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปุญญาชีโร, 2561) ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรมีมิติการต่อรองเชิงนโยบายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมที่ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร การเจรจา และการจัดการความขัดแย้งภายในชุมชน การรวมตัวกันในกิจกรรมสาธารณะ เช่น การบวชป่า ช่วยสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านสิทธิชุมชนและความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Chakraborty, 2002) กระบวนการดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพเชิงโครงสร้างของชุมชน โดยสังเคราะห์ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมมิได้เป็นเพียงทรัพยากรทางสังคมที่มีอยู่เดิม หากแต่เป็นกระบวนการที่ถูกผลิตซ้ำและเสริมสร้างผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและสาธารณะ การบวชป่า จึงเป็นทั้งพื้นที่สะสมทุนทางสังคมและเวทีการมีส่วนร่วม ที่ช่วยยกระดับความสามารถของชุมชนในการกำกับการจัดการทรัพยากรอย่างมีธรรมาภิบาลและมีความชอบธรรมทางสังคม

ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมในชุมชนกะเบอะดิน มิได้เป็นเพียงเงื่อนไขพื้นฐานของการรวมกลุ่ม หากแต่เป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่หล่อหลอมศักยภาพของชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา สามารถตีความได้ว่าการบวชป่าเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ช่วยผลิตและเสริมสร้างทุนทางสังคมทั้งในมิติภายในและภายนอก ควบคู่กับการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมเชิงลึกในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากร กระบวนการดังกล่าวทำให้ชุมชนก้าวจากการเป็นผู้รับผลกระทบไปสู่การเป็นผู้มีบทบาทกำหนดและต่อรองการพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรี สะท้อนรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการกำกับตนเองอย่างยั่งยืน

6. รูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานการมีส่วนร่วม การกำกับตนเอง และการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในการบริหารทรัพยากรส่วนรวม แนวคิดดังกล่าวเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทกำหนดกติกา ควบคุม และติดตามการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในมิติสิ่งแวดล้อมและสังคม (พระพลากร สมมงคล (อนุพันธ์), 2563) ในกรณีชุมชนกะเบอะดิน รูปแบบการจัดการทรัพยากรสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบสำคัญ ได้แก่

รูปแบบแรก คือ การจัดการทรัพยากรบนฐานจารีตวัฒนธรรม (customary-based management) ซึ่งอาศัยความเชื่อและพิธีกรรม เป็นกลไกกำกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร พื้นที่จิตวิญญาณและพิธีกรรมการบวชป่าทำหน้าที่กำหนดขอบเขตพื้นที่หวงห้าม และสร้างบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่สมาชิกในชุมชนเคารพร่วมกัน กลไกดังกล่าวไม่อาศัยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการ แต่ใช้คุณค่าทางจิตวิญญาณและแรงกดดันทางสังคมเป็นเครื่องมือควบคุม การจัดการรูปแบบนี้มีจุดแข็งในด้านความชอบธรรมทางวัฒนธรรมและความสอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น

รูปแบบที่สอง คือ การจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมเชิงสถาบัน (participatory institutional management) ซึ่งพัฒนาไปจากจารีตสู่การกำหนดกติกาและโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน การจัดเวทีประชุมหมู่บ้าน และการสร้างกลไกติดตามผลการใช้ทรัพยากร รูปแบบนี้สะท้อนการพัฒนาศักยภาพเชิงโครงสร้าง

ของชุมชน โดยผสานจารีตกับกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทำให้การจัดการทรัพยากรมีทั้งความยืดหยุ่นและความเป็นระบบ

รูปแบบที่สาม คือ การจัดการทรัพยากรผ่านเครือข่ายและการต่อรองเชิงนโยบาย (networked and advocacy-based management) ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทความขัดแย้งด้านเหมืองแร่ การสร้างเครือข่ายกับนักวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน ช่วยให้ชุมชนสามารถยกระดับประเด็นการจัดการทรัพยากรจากระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับสาธารณะ รูปแบบนี้สะท้อนทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงที่เพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และกลไกทางกฎหมาย อันนำไปสู่การต่อรองเชิงนโยบายอย่างมีเหตุผลและมีความชอบธรรม

จากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน 3 ระดับ ผู้เขียนสังเคราะห์ให้เห็นว่าลักษณะสำคัญ กลไกหลัก จุดแข็ง และมิติผลต่อการพัฒนาชุมชนกะเบอะดิน อำเภอมกนัง จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

ระดับรูปแบบ	ลักษณะสำคัญ	กลไกหลัก	จุดแข็ง	ผลต่อการพัฒนาชุมชน
ระดับที่ 1 จารีตวัฒนธรรม (Customary-Based Management)	ใช้ความเชื่อ พิธีกรรม และพื้นที่จิตวิญญาณเป็นฐานกำกับ	การบวชป่า, พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์, บรรพบุรุษค้ำจุนธรรม	ความชอบธรรมทางวัฒนธรรมสูง, ยอมรับโดยชุมชน	สร้างฉันทามติและจิตสำนึกสาธารณะ
ระดับที่ 2 มีส่วนร่วมเชิงสถาบัน (Participatory Institutional Management)	มีกติกและโครงสร้างบริหารจัดการชัดเจน	เวทีประชาคม, คณะกรรมการชุมชน, กติกาการใช้ทรัพยากร	เพิ่มความเป็นระบบและความรับผิดชอบ	พัฒนาศักยภาพผู้นำและธรรมาภิบาลชุมชน
ระดับที่ 3 เครือข่ายและการต่อรอง (Networked & Advocacy-Based Management)	เชื่อมโยงกับภายนอกและขยายประเด็นสู่สาธารณะ	เครือข่ายภาคประชาชน, นักวิชาการ, กลไกกฎหมาย	เพิ่มพลังต่อรองและการเข้าถึงทรัพยากรความรู้	ยกระดับข้อเรียกร้องสู่ระดับนโยบาย

ตารางที่ 1 รูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน 3 ระดับ

ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนกะเบอะดินมีลักษณะเป็นระบบบูรณาการที่ประกอบด้วยฐานจารีตวัฒนธรรม กลไกสถาบันภายใน และเครือข่ายภายนอก สามารถตีความได้ว่าการบวชป่าเป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงทั้งสามรูปแบบเข้าด้วยกัน โดยทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมทางศีลธรรม เสริมสร้างโครงสร้างการมีส่วนร่วม และขยายพลังการต่อรองเชิงนโยบาย กระบวนการดังกล่าว สะท้อนการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานการกำกับตนเองและธรรมาภิบาลทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งช่วยยกระดับชุมชนจากการเป็นผู้รับผลกระทบไปสู่การเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรีและความชอบธรรมทางสังคม

7. ผลลัพธ์เชิงการพัฒนา

จากผู้เขียนได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลลัพธ์เชิงการพัฒนาที่ปรากฏจากกรณีศึกษาชุมชนกะเบอะดินมิได้จำกัดอยู่เพียงผลในเชิงสิ่งแวดล้อม หากแต่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การบวชป่า

ในฐานะกลไกวัฒนธรรมได้แปรสภาพจากพิธีกรรมทางศาสนาไปสู่เครื่องมือเสริมสร้างศักยภาพภายใน ซึ่งส่งผลให้เกิดการยกระดับความตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากร พื้นที่จิตวิญญาณ และสิทธิชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง ผลลัพธ์ดังกล่าวจึงสะท้อนการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความชอบธรรมทางสังคม มากกว่าการวัดผลด้วยตัวชี้วัดเชิงเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

ในมิติของโครงสร้างสังคม ผลลัพธ์สำคัญประการหนึ่งคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกชุมชนได้รับการต่อยอดผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสาธารณะ การประชุมหารือ และการกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ความร่วมมือดังกล่าวช่วยลดความแตกแยกภายใน และสร้างฉันทามติในประเด็นสาธารณะ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการรวมพลังและตัดสินใจร่วมอย่างมีเหตุผล ผลลัพธ์เชิงโครงสร้างนี้เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจากทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งและความเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง

ในมิติของศักยภาพและภาวะผู้นำ ผลลัพธ์ที่ปรากฏคือ การพัฒนาผู้นำท้องถิ่นและการกระจายบทบาทความรับผิดชอบไปยังสมาชิกหลายกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนและสตรี กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วม การฝึกทักษะการสื่อสาร การประสานงาน และการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ชุมชนจึงมิได้พึ่งพาผู้นำเพียงไม่กี่คน หากแต่มีโครงสร้างภาวะผู้นำแบบกระจายตัว ซึ่งเพิ่มความยืดหยุ่นและความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาในระยะยาว ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนการพัฒนาศักยภาพเชิงปฏิบัติการที่ทำให้ชุมชนสามารถกำกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในมิติของธรรมาภิบาลทรัพยากร ผลลัพธ์เชิงการพัฒนาปรากฏผ่านการกำหนดกติกาภายในที่ชัดเจนมากขึ้น การจัดเวทีประชาคม และการสร้างกลไกติดตามผลการใช้ทรัพยากร การผสมจารีตวัฒนธรรมกับกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทำให้การจัดการทรัพยากรมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดความชอบธรรมภายในชุมชนและลดโอกาสของความขัดแย้งในอนาคต การพัฒนาระบบธรรมาภิบาลดังกล่าวสะท้อนการยกระดับจากการจัดการแบบไม่เป็นทางการไปสู่โครงสร้างที่มีความมั่นคงเชิงสถาบัน

ในมิติของอำนาจและการต่อรองเชิงนโยบาย ผลลัพธ์ที่สำคัญคือการยกระดับสถานะของชุมชนจากผู้รับผลกระทบไปสู่ผู้มีบทบาทกำหนดวาระสาธารณะ การสร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคม นักวิชาการ และสื่อมวลชนช่วยขยายพื้นที่เสียงของชุมชนสู่เวทีสาธารณะ การต่อรองเชิงคุณค่าและสิทธิทำให้ประเด็นการจัดการทรัพยากรของชุมชนได้รับการพิจารณาในระดับนโยบายมากขึ้น ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนการพัฒนามิติอำนาจเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาชุมชนในบริบทความขัดแย้งด้านทรัพยากร

ในภาพรวม ผลลัพธ์เชิงการพัฒนาที่เกิดขึ้นมิได้เป็นผลลัพธ์แบบเส้นตรง หากแต่เป็นผลลัพธ์แบบพลวัตที่เกิดจากการบูรณาการมิติวัฒนธรรม ศักยภาพ การมีส่วนร่วม ธรรมาภิบาล และการต่อรองเชิงนโยบายเข้าด้วยกัน การพัฒนาที่ปรากฏจึงมีลักษณะเป็นการพัฒนาจากภายใน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคุณค่าและทุนทางสังคมของชุมชนเอง มากกว่าการพึ่งพาการแทรกแซงจากภายนอกเพียง

อย่างเดียวนั้น ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า ผลลัพธ์เชิงการพัฒนาในกรณีนี้มีได้จำกัดอยู่ที่การอนุรักษ์ทรัพยากร หากแต่สะท้อนการเปลี่ยนผ่านของชุมชน สู่การเป็นผู้มีบทบาทกำหนดและกำกับทิศทางการพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถตีความได้ว่าการบวชป่าเป็นกลไกที่ช่วยเชื่อมโยงจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และโครงสร้างสังคมเข้าด้วยกัน จนก่อให้เกิดระบบการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานธรรมาภิบาลและความชอบธรรมทางศีลธรรม กระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนมิได้วัดผลเพียงด้วยตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ หากแต่ต้องพิจารณาความเข้มแข็งภายในความสามารถในการกำกับตนเอง และศักยภาพในการต่อรองเชิงโครงสร้างเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากผู้เขียนสังเคราะห์จากการศึกษาชุมชนกะเบาะดินนำไปสู่ข้อเสนอเชิงโมเดลที่ประกอบด้วย 5 มิติที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) มิติวัฒนธรรม (Cultural Dimension) (2) มิติศักยภาพชุมชน (Capacity Dimension) (3) มิติการมีส่วนร่วม (Participation Dimension) (4) มิติธรรมาภิบาลทรัพยากร (Governance Dimension) และ (5) มิตินโยบายและการต่อรองเชิงโครงสร้าง (Policy Dimension) โดยทั้งห้ามิติทำงานในลักษณะบูรณาการและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถเป็นรูปแบบโมเดลการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเชิงบูรณาการ 5 มิติ ดังนี้

ภาพ 1 สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนสามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

มิติที่ 1 : วัฒนธรรม (Cultural Dimension) มิติฐานของโมเดลคือ วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ซึ่งทำหน้าที่สร้างความหมาย ความชอบธรรม และบรรทัดฐานทางศีลธรรมในการจัดการทรัพยากร พื้นที่จิตวิญญาณและพิธีกรรม เช่น การบวชป่า ทำหน้าที่แปรคุณค่าทางวัฒนธรรมให้เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน มิตินี้สร้างความชอบธรรมทางศีลธรรมซึ่งเป็นฐานสำคัญของการยอมรับและการปฏิบัติตามกติกาสังคม

มิติที่ 2 : ศักยภาพชุมชน (Capacity Dimension) มิติศักยภาพสะท้อนความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง ได้แก่ ภาวะผู้นำ ทักษะการบริหารจัดการความสามารถในการสื่อสาร และการเรียนรู้ร่วม ศักยภาพดังกล่าวเกิดจากกระบวนการรวมกลุ่ม การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการพัฒนาทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง มิตินี้ทำหน้าที่สร้างความสามารถเชิงปฏิบัติการ ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ

มิติที่ 3 : การมีส่วนร่วม (Participation Dimension) มิติการมีส่วนร่วมเป็นกลไกเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมกับศักยภาพ โดยเปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกกลุ่มมีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมในระดับลึก ทำให้ชุมชนก้าวจากการรับรู้ข้อมูลไปสู่การกำหนดกติกาและดำเนินการด้วยตนเอง มิตินี้สร้างความเป็นเจ้าของร่วมต่อทรัพยากรและกระบวนการพัฒนา

มิติที่ 4 : ธรรมาภิบาลทรัพยากร (Governance Dimension) มิติธรรมาภิบาลสะท้อนการพัฒนาดีกา โครงสร้าง และกลไกตรวจสอบภายในชุมชน เช่น คณะกรรมการจัดการทรัพยากร เวทีประชาคม และกระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม การผสมผสานกับกลไกสมัยใหม่ทำให้เกิดระบบกำกับดูแลที่มีความยืดหยุ่นและตรวจสอบได้ มิตินี้สร้างความยั่งยืนเชิงโครงสร้างของการจัดการทรัพยากร

มิติที่ 5 : นโยบายและการต่อรองเชิงโครงสร้าง (Policy Dimension) มิติสุดท้ายสะท้อนการเชื่อมโยงระดับชุมชนกับโครงสร้างอำนาจภายนอก ผ่านการสร้างเครือข่าย การใช้กลไกทางกฎหมาย และการสื่อสารสาธารณะ การขยายพลังจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับนโยบายช่วยให้การจัดการทรัพยากรมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาในภาพรวม มิตินี้สร้างอำนาจต่อรองเชิงนโยบายที่ช่วยยกระดับสิทธิชุมชนในกระบวนการพัฒนา

ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนในกรณีศึกษานี้ มิได้เป็นเพียงกระบวนการอนุรักษ์เชิงพื้นที่ หากแต่เป็นระบบบูรณาการที่ประกอบด้วยห้ามิติซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างเป็นพลวัต สามารถตีความได้ว่ามิติวัฒนธรรมทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมทางศีลธรรม ขณะที่มิติศักยภาพและการมีส่วนร่วมพัฒนาเครื่องมือเชิงปฏิบัติการ ส่วนมิติธรรมาภิบาลทำให้เกิดความมั่นคงเชิงโครงสร้าง และมิตินโยบายช่วยยกระดับอำนาจต่อรองของชุมชนในเวทีสาธารณะ โมเดลดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ก้าวข้ามกรอบการจัดการทรัพยากรแบบเทคนิค ไปสู่การพัฒนาที่บูรณาการวัฒนธรรม จิตวิญญาณ ศักยภาพภายใน และโครงสร้างอำนาจเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน

สรุป

บทความวิชาการเรื่อง การบวชป่ากับการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร และพื้นที่จิตวิญญาณ กรณีศึกษาอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งวิเคราะห์บทบาทของการบวชป่าในฐานะกลไกวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงจิตวิญญาณ ทูทางสังคม และกระบวนการจัดการทรัพยากรของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ภายใต้บริบทความขัดแย้งจากโครงการเหมืองแร่ถ่านหิน ซึ่งซ้อนทับพื้นที่ทำกินและพื้นที่จิตวิญญาณของชุมชน การศึกษาใช้กรอบแนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม อธิบายว่า การบวชป่ามิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายร่วม สร้างฉันทามติ และพัฒนากลไกกำกับตนเองของชุมชนในมิติธรรมาภิบาลทรัพยากร การวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า พื้นที่จิตวิญญาณทำหน้าที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่กำกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร และสร้างความชอบธรรมทางศีลธรรมให้แก่การปกป้องสิทธิชุมชน

ในเชิงสังเคราะห์การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนกะเบอะดิน มีลักษณะเป็นระบบบูรณาการที่ประกอบด้วยฐานจารีตวัฒนธรรม กลไกการมีส่วนร่วมเชิงสถาบัน และการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อการต่อรองเชิงนโยบาย โดยสามารถพัฒนาเป็นโมเดลเชิงบูรณาการ 5 มิติ ได้แก่ วัฒนธรรมศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วม ธรรมาภิบาล และการต่อรองเชิงนโยบาย ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์สะท้อนว่าการบวชป่า เป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่ช่วยยกระดับชุมชนจากการเป็นผู้รับผลกระทบไปสู่การเป็นผู้มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรี การพัฒนาที่เกิดขึ้นจึงมิได้จำกัดอยู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากร หากแต่เป็นการพัฒนาที่บูรณาการคุณค่า จิตวิญญาณ และโครงสร้างอำนาจเข้าด้วยกันอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร กันติมูล, รัตติกาล ไสภักศรีกุล และชูวิทย์ กุมทอภิชัย. (2566). กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ บ้านทีโน๊ะไค๊ะ (บ้านแม่อุสุ) ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8(3), 853–862.
- จิรวรรณ รักชาติ. (2566). เครือข่ายเยาวชนกะเหรี่ยงบ้านกะเบอะดิน: ทูทางสังคมเพื่อลดความขัดแย้งจากโครงการสร้างเหมืองถ่านหินที่อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 10(3), 333–344.
- ดลติเรก ทองโสภณ. (2566). การศึกษาพิธีกรรมการบวชป่าในภาคเหนือ: นวัตกรรมทางความเชื่อเพื่อการอนุรักษ์. วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา, 2(2), 10–15.
- นพพล แก่งจำปา และจิตติยา เหล่าอัน. (2561). การเมืองภาคประชาชน: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำของชาวบ้าน “กลุ่มรักษ่าบ้านเกิด” ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. Research and Development Journal, Loei Rajabhat University, 13(43), 86–97.

- ประกาศ ปันตบแต่ง และกิตติ คงตุ้ก. (2566). ดอยข้างป่าแป้: จากป่าจิตวิญญาณสู่เครือข่ายการ
เรียนรู้บนพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ. วารสารวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, 2(1), 40–
75.
- พระพลากร สุ่มโคล (อนุพันธ์). (2563).การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(10), 137–148.
- พิสมัย วงศ์จำปา และพระมหาศิวกร ปญญาวชิโร. (2561). การเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่าย
ชุมชนในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และ การแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน ในลุ่มน้ำ
อิงจังหวัดพะเยา – เชียงราย. (รายงานวิจัยการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศุภกร หทัยปริวิจิตร. (2565). ป่าจิตวิญญาณ : กะเบอะดิน กินอยู่กับป่า อยู่อยู่กับเหมือง. สืบค้น
เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2568, จาก [https://www.masscomm.cmu.ac.th/ป่าจิต
วิญญาณ-กะเบอะดิน/](https://www.masscomm.cmu.ac.th/ป่าจิตวิญญาณ-กะเบอะดิน/)
- สุวิทย์ คงสงค์ และอารียา ภูระหงษ์. (2562). การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทุน
ทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยโป่งเลา ตำบลแม่กิ อำเภอ
ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 59(4), 122–144.
- Chakraborty, S. K. (2002). Ahimsa (non-violence) in the Indian ethos. Journal of
Human Values, 8(1), 17-25.
- Goulbourne, H. & Solomos, J. (2003). Families, ethnicity and social capital. Social
Policy and Society, 2(4), 329-338.
- Lefebvre, A. (2020). Human rights as spiritual exercises. The subject of human rights,
193-210.
- Masolo, D. A. (2002). Community, identity and the cultural space. Rue Descartes,
36(2), 19-51.
- Ogu, J. M. C. (2021). Connecting Human Dignity, Non-Violence, and Environment for
Healthcare Ethics in Nigeria. Retrieved December 30, 2026 from [https://dsc.
duq.edu/etd/2112](https://dsc.duq.edu/etd/2112)
- Sontaya Sangphech. (2020). กะเบอะดิน อัตลักษณ์ จิตวิญญาณ ผืนป่า” เมื่อชุมชนลุกขึ้น
ปกป้องพื้นที่จาก เหมืองถ่านหิน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2568, จาก
[https://www.greenpeace.org/thailand/story/11558/climate-coal-khaberdin-
coal-mine/](https://www.greenpeace.org/thailand/story/11558/climate-coal-khaberdin-coal-mine/)

สมาคมภูมิสถาปนิกไทย

สำนักงานเลขที่ 277 หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50220